

ANTILVTHE-

RI LIBER SECVNDVS; DISTIN-

ctionem ordinem ecclesiasticorū, sacerdotumq;
à laicorū turba discretū astruens, & quod in
missa consecrat eucharistiæ sanctæ sacra-
mentum: esse uez sacrificium.

¶ Quàm absurda sit Lutherana sententia de to-
to ordine ecclesiastico, de distinctione sacerdo-
tij. & de sacrificio missæ. Caput I.

VIALICVIREIPUBLICAE
probæ institutæ extremam inferre molunt
perniciem: primum rectas illius (quibus niti-
tus) leges euertere conantur. Deinde pulchrū
eiusdem ordinē quo decenter disponitur cō-
fundere: magistratū equare plebi, & ima sum-
mis commiscere laborant. Postremum uero:
quæ præcipua sunt illius munia, supremāq; officia penitus sustolle-
re enitunt. ut nihil illi sit reliquū: nisi in ordinata quædā re: indige-
statū congeries & horrida confusio. Hæc aut oia factitasse depre-
henditur Lutherus turbida sua factione: quā nostra tēpestate in
sanctā suscitauit ecclesiam. Nempe ut funditus subruat ecclesiasti-
cā rempublicam: primum leges illius & sanctiones omnes abiicit.
asserens non posse constitutiones ullas constringere populū Chri-
stianū: ni aperte in euangelico codice contineant expressæ, quæ ad
modū in pcedente libro abunde dictū est. Deinceps pulcherrimū
ecclesiastici statū ordinē omnino subuertit: nullā in eo admittēs gra-
duū distinctionē, neq; p̄lationis subiectionisq; diuersitatē, cōcinna-
uarietate & cōgruentissima dispositione à Ch̄so constitutā: & ab
apostolis, eorūq; asseclis uiris apostolicis decentissime ordinatam.
Quippe in eo libro cui titulū p̄figit de abroganda missa priuata: or-
dinatissimū ecclesiæ catholicæ statū amaris subsannat scōmatibus
& cōuitijs Lutherus, q̄ in eo constituat unū summus sacerdos: &
sub eo cardinales, archiepi, episcopi, curati & sacerdotes minores:
q̄sq; in suo gradu. obgarriēs ecclesiā hāc nostrā idcirco esse similē

LIBER SECVNDVS

gentilitiæ constitutioni de sacerdotibus Iouis, Veneris et Saturni:
 eandemq; Christo & euangelio esse contrariã. Sed qualẽ esse ue-
 lit ecclesiam sanctam: ex uerbis eius prædicto libro infertis nunc au-
 diam⁹. Christianus populus (inqt) debet eẽ simplex, in q̄ prorip̄ nulla
 » secta, nulla differentia personarũ, nullus laicus, nullus clericus, nul-
 » lus rasi, nullus unctus, nullus monachus esse debeat. Sed sine ullo
 » discrimine omnes uel coniugati uel cælibes, arbitrio quisq; suo: si-
 » cut modo in ciuilibus cõmunitatibus uidemus naturaliter. Et qui
 » hanc simplicitatem sciderunt: authore satana (inqt) id fecerunt.
 Hęc ille. Ecce pulchram Lutheri ecclesiã: immo ut uerius dicam,
 II. synagogã satanæ & Babylonicã cõfusionẽ. ¶ Insup potiorẽ & di-
 gniorẽ sacrosanctę ecclesię administrationẽ, utpote sacerdotij fun-
 ctionẽ prostituit atq; contaminat: cũ eam Christianis omnib⁹ esse
 cõmunẽ alstruit & omnes sancto regenerationis lauacro ablutos, si-
 ne sexus ac ætatis discrimine, esse sacerdotes. Quod ex uerbis eius,
 prædicto libro contumeliarũ & errorum refertissimo, in scriptis: li-
 » qdo constat. Nos omnes (inqt) eodẽ, quo Christus, sacerdotio su-
 » mus sacerdotes: qui Christiani, id est filij Christi, summi sacerdo-
 » tis sumus. Neq; ex ullo scripturæ sanctę testimonio id habet: q̄ sa-
 » cerdotes rasi & uncti aliqui in nouo testamento dicantur, distincti
 » à laicis. Et paulo post. Stat irrefragabilis sententia: sacerdotes uisi-
 » biles & à laicis diuersos. in nouo testamento nullos esse. Qui autẽ
 » sunt: sine testimonio scripturæ & sine uocatione dei sunt. Hoc au-
 » tem quid est aliud: q̄ ex diabolo esse? Hęc Lutherus. ¶ Præterea
 III. augustissimũ ipsius sacerdotis munus ac officiũ, celebrationẽ uide-
 licet missæ, conculcat & destruit idẽ capitalis hostis ecclesię: cum
 missam omnẽ priuatã censet abrogandã, & missam ipsam etiã so-
 lennẽ negat esse sacrificiũ. multis contendens rationibus (quæ po-
 stea suo dissoluent loco) sanctissimũ eucharistię sacramẽtũ, qd̄ in
 missa consecrat & offert deo: nequaquã dici debere nec esse sacrifi-
 ciũ. Vtrũq; horũ: ex ipsius uerbis, eo in libro dictis (quẽ in hoc secu-
 do nostro uolumine potissimũ suscepim⁹ improbandũ: & ex quo,
 quæcunq; per totũ hunc librũ Luthero ascribunt, deprõpta sunt)
 » ita elucescit. Singulis inquit dominicis diebus & ijs solis, unica trĩ-
 » eucharistia cõsecret: sicut modo fit in die paschæ. & illuc cõueni-
 » ant esuriẽtes & sitientes, id est piæ & afflictę cõsciẽtiæ: quæ à pec-
 catis

catis optant sanari. ibiq; habito sermone & oratione publica: susci-
 piant omnes cõmunionẽ. Hoc solo modo fiat publica missa: ad imi-
 tationẽ primitiuae ecclesiæ, ordinationis euangelicæ & apostolicæ.
 Ecce celebrãda missæ legẽ: quã nobis sua solius autoritate teme-
 rarius præscribit Lutherus. Et eodẽ in loco. Missæ (ait) quas sacri-
 ficia uocãt: summa sunt idololatria et impietas. immo missæq; usum,
 nomine sacrificioꝝ & sacerdotũ titulo tenere: est negare Christũ.
 Vbi aperte sentit: missam non esse sacrificiũ. ¶ Rursum sacratissi-
 mã missæ partẽ atq; præcipuã, ad cõsecrationẽ augustissimi sacra-
 menti eucharistiæ, oblationeq; & sumptionẽ eiusdẽ, peculiariter
 accõmodatã (quã uulgo sacrũ canone dicunt) execrabili impietate
 Lutherus aspernat & respuit, tanq̃ aduersantẽ euangelio: q̃ dicat
 ipse canon sanctã eucharistiã in missa cõsecratã eẽ sacrificiũ, quod
 euangelia (ut ait Lutherus) non sonant. Eundẽ quoq; sacrũ cano-
 nẽ, cõpositũ esse oblatrat ab aliquo uerbofo & pãze spiriuali: eo q̃
 superfluis (inquit) uerbis eandem inculcat rẽ cum dicit. hæc dona,
 hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. & hostiã purã, hostiã san-
 ctã, hostiam immaculatam. Quinimmo ut apponat iniquitatẽ sup
 iniquitatem: sanctos qui ipso canone missæ sunt usi, missamq; pro
 sacrificio habuerunt: subinsinuat eo ipso peccasse, q̃ id præter scri-
 pturæ autoritatẽ factitarint, ut ait. Tutius est (inquit) hoc inter
 peccata sanctoꝝ numerare, quod sine autoritate scripturæ fece-
 runt: q̃ pro exemplo bono imitari. ¶ Deinde ut suæ impietatis ap-
 tiora relinquat argumenta: officiũ ecclesiasticũ in solennitate cele-
 berrima sanctissimi eucharistiæ sacramenti quotannis celebrari so-
 litũ, et ab ecclesia tota merito approbatũ longoq; obseruatum usu:
 impudenter irridet, cachinnisq; prosequitur, obiectans in eo figu-
 ras ueteris testamẽti inepte & incõgrue adaptari illi mysterio: af-
 fectatõq; studio eas eẽ pro authoris arbitrio frigide & ociose cõge-
 stas. ¶ Deinceps ritõ ac cõrimonias celebrãde missæ, à sc̃tis antiq;sq;
 patrib; optime cõstitutis: fugillat & rephendit. atq; in primis illum
 ecclesiæ probatissimũ morẽ deridet improbõ: quo cõstitutũ est uer-
 ba cõsecrationis debere eẽ secreta, cũ deberet (inquit) omnibus eẽ
 uulgata. Improbat & illud ecclesiasticũ decretũ: q̃ mutant es for-
 mã consecrationis peccãt mortaliter, cũ tamen euãgelistæ & Pau-
 lus (inquit) nullã certã & eandẽ formã descripserint. Illud itidem:

q̃ non

LIBER SECVNDVS

- quod nō liceat nisi unctis digitis hostiā tāgere, & nō alia parte corporis. cum tamē (ait) illa iam cōsecrata: à palla & calice alijsq; rebus
- VII.** inanimis tāgatur. ¶ Ad hæc & illud amaruléto subsannat cachinno: q; à ieiunis fieri debeat missæ celebratio, cum Christus post cœnam instituerit id sacramentū (inquit) & apostoli cœnati idē sum-
- VIII.** pserint: nullo peccati contracto reatu. ¶ Rursus & illū celebrandę missę ritum dānat Lutherus & insectatur: quo sacerdos facta faciens, dignissimum sacramentum eucharistiæ sumit post cōsecrationem, Christus (inquit) sibi ipsi tradidisse nō legitur sacramentū altaris: sed tantū suis discipulis. Ad cuius exēplum deberet sacerdos in missa nō sumere eucharistiā, sed alijs tradere: quemadmodū fit in laicorū communionē. In missa autem solus sumit sacerdos & nō distribuit alijs. Hæc Lutherus, Irridet & impudēter illā partiū hostiæ dissectæ distributionē: qua beatis una pars ei⁹ deputatur, qua
- IX.** si adhuc (ait) eis esset necessaria fides & pmissio Christi. ¶ Demū ut se infensissimū prodat ecclesiasticæ professiois hostē Luther⁹: ijs qui ministerio altaris sunt addicti, lectiōem horarum canonicarum quotidianā relaxat & sustollit, illā ut fastidiosam & infructuosam dānans. Melius esset (inquit) eis nō legere horas: quā frigide eas legere. cum sit horarum lectio: laboriosus & tamē simulat⁹ dei cultus. Nihil enim dici debet in ecclesia nisi certum sit, id esse uerbum dei. Nihil etiā fieri aut geri: nisi quod certū sit à deo præcipi,
- X.** ut fiat ac geratur. Hæc ille, ¶ Postremū in profundū malorū prolapsus (quantum coniectare fas est) Lutherus: improbat celebratioes missarū, ex instituto ecclesiastico pro defunctorum subleuatione fieri solitas. Ludificatiōeq; dæmonū factas, immo confictas esse contendit apparitiones animarum corporib⁹ exutag; que expetiuerunt missarū suffragia sibi à uiuis impendi. Quicquid (inqt) refertur de apparētibus post mortem spiritibus: uanū est ac friuolum, dæmonisq; ludificatio, cum id nō habeatur ex scriptura. De beato autē Gregorio referente in dialogis de Pascasio & alijs mortuis qui apparuisse narrantur uiuentibus: respondet, in hoc Gregoriū errasse, tuiusq; esse, totū purgatoriū negare: quam Gregorio in hoc loco credere, quod hic sit periculū erroris: illic uero, nullum sit periculum. Et paulo post subiicit, Gregorius tum falli potuit: cum sine scriptura ibi loquitur & facit. Hæc Lutherus.

¶ Porro

¶ Porro sunt & alia permulta in prædicto Lutheri libello de abroganda missa inscripto, supra modum absurda, impia; nec non in sedem apostolicam contumeliosa, deoq; & sanctis iniuria. Quæ ex industria nunc præmittuntur, quod nostrum fuerit institutum ea potissimum hic afferre confutanda: quæ contra ecclesiasticam integritatem, sacerdotij dignitatem, sacrificijq; novæ legis veritatem, illic inserta leguntur. Ea uero præsertim sunt: quæ his decem placitis Lutheranis iam annotatis, & deinceps in progressu suo ordine confutandis, comprehenduntur. Ex quibus cum luce clarius constet; ipsum Lutherum, sacrosq; esse profanatore & impium ecclesiæ pro uiribus euerfore: in animo nobis est pro incolumitate rei publicæ ecclesiasticæ (quam ille toto molimine destruere annititur) collatis signis in hoc secundo libro dimicare, & contra hæc decem errorum capita, tanquam agmina militaria aduersæ partis in aciem producta: manus conferere. quod commode præstare non potuissimus: nisi hostem ipsum perdidissemus & deduxissemus in apertum, cum quo sit nobis conflictandum. Proinde cogimur & hic: Lutheri dicta in medium afferre. Sit itaq; nostri instituti deo adiutore id exordium.

¶ Ecclesiam Christi, diuersos gradus atq; ordines sortiri: quibus decenter & concinne distinguitur.

Cap. II.

Rimo quidem loco, contra æqualitatem illam omnimodam partium ecclesiasticarum & simplicitatem est nobis decernendum: quam in ipsa fronte tanquam antesignanam & sui agminis uexilliferam obijcit Lutherus, ingerereq; molitur ecclesiæ dei, commonstrandumq; autoritate scripturæ ac sanctorum patrum testimonij: ecclesiasticum statum certis gradibus inter se diuersis debere esse distinctum.

¶ Ad quod comprobandum: sit hæc ordine prima ratio. Celestis hierarchia, ordinatissima dispositione dirimitur in diuersas angelicorum spirituum hierarchias & sacros principatus: hos quidem supremos, istos medios, illos uero postremos. Inter quos, decentissimum iste seruetur ordo; ut supremi, diuinæ bonitatis munera, proxime nulloq; interstitio à deo accepta, diffundant in medios quos supereminet. & medij in postremos: ipsis subsidentes. quemadmodum præclare ostendit beatus pater Dionysius: in libro de cælesti hierarchia. At ecclesiastica hierarchia (eodem autore: in libro de hac composito) constituitur

Dionysius
Areopag

r ad

LIBER SECVNDVS

ad similitudinē formā & modū cælestis hierarchiæ ordinationisq; angelicæ: in cælis substātiæ. Vt sancta ecclesia ad huc in terris mīlitas, decētissimo tū cōsistat ordine, et cōgruētissimū habeat sui status tenorē, cū illi in superna ciuitate Hierusalē triumphāti cælesti um spiritū principatui cōformatur, ac euadit p̄similis in suis functionibus & operib⁹. Habet igitur & ipsa ecclesiastica hierarchia: suarum partiū ordinatā distinctionē, officiorūq; discretionē, ut hi cæteris p̄sint ad directionem, illi uero aliorum authoritati subiace

- II. ant: neq; sit cōfusa omnium æqualitas. ¶ Secunda. In eodē de ecclesiastica hierarchia libro, diuinus Dionysius primitiūæ ecclesiæ (in qua uersabat) dispositionē & ordinē describens: perhibet sup̄mū in ecclesiastico principatu locū, tenere pontificem, sub illo autē constitui sacerdotes, illis uero ministros sanctos subiici: quos diaconos & subdiaconos nūcupāt. postremū deniq; gradū obtinere plebem sanctā: prædictis sacroꝝ ministris subiectā. Sed nōne in hac ordinatione, à summo loco p̄ intermedios ad imū fit descēsus & p̄gressio: quasi cōstructis quibusdā certa serie gradibus? Quonā igitur modo in ea locū habebit ullū æqualitas illa Lutherana: qua sit
- III. ne ordine cōfundant̄ omnia: ¶ Tertia ratio. Neq; à supra dicta beati Dionysii sententia discrepat diuinus Ignatius: ecclesiæ Antiochenæ tertius à Petro apostolo episcop⁹, & sancti Ioānis euāgelistæ discipul⁹, qui in uarijs suarū epistolæ locis episcopos à presbyteris, & hos à diaconis distinguit: secundū primæ uæ ecclesiæ (in q̄ degebat: apostolis cōtemporaneus & ipsi Dionysio) legitimam ordinationē. & potissimū in prima sua epistola: quam scribit ad Trallianos ex Smyrna. ubi postq̄ admonuit salubriter illius ecclesiæ fidelē populū: quod episcopo subditi sint & morigeri, necnō presbyteris, similiter & diaconis: qui sunt in ministeriū ecclesiæ dei, subiungit. Quid enim est episcopus: nisi omnē principatū & potestātē illorū omniū tenens, quæ admodū deceat hominē tenere: imitatorē dei factū secundū uirtutē? Quid est presbyteriū: nisi institutio sancta consiliarij & cōfessoris episcopi? Quid etiam diaconi: nisi imitatores Christi, ministrantes episcopo sicut Christus patri, & operātes illi operationē mūdā & immaculatā: quo modo sanctus Stephanus beatissimo Iacobo, & Timothe⁹ & Linus Paulo: & Anacleto? & Clemēs Petro. Qui igit̄ istis inobediens fuerit: hic sine deo omnino.

Ignatius

omnino erit, & impius & contemnēs Christū, & ordinationē ipsius minorās, hæc ille. ¶ Quarta. Sed et beatus Cyprianus Carthaginiensis episcopus gloriosoq; insignis martyrio: eandē graduū et officiorū ecclesiæ distinctionē in suis operibus dilucide astruit. potissimum in tertij libri epistolarū suarum nona epistola: quā scribit ad Rogatianū episcopū de quodam diacono, q̄ intolerabili insolentia cōtra eundem suum episcopū rebellis et contumeliosus fuerat. Vbi postq̄ luculenter ostendit Cyprianus, et ueteris et noui testamēti complurib⁹ testimonijs pariter et exemplis: quantus debeat honor sacerdotali dignitati, q̄d cōtēptores etiā & deū spernant: subnectit. Meminisse autem diaconi debent: quoniā apostolos, id est episcopos et præpositos dominus elegit. Diaconos autē, post ascensum domini in cælos, apostoli sibi cōstituerunt: episcopus sui et ecclesiæ ministros. Quod si nos aliquid audere contra deum possumus, qui episcopos facit: potest et hic cōtra nos audere, a quibus diaconi fiunt. Et ideo oportet diaconū de quo scribis, agere audaciæ suæ poenitētiā: ut honorē sacerdotis agnoscat, et episcopo p̄posito suo plena humilitate satisfaciāt. Hæc sunt em̄ iniuria hæreticorū, et ortus atq; conatus schismaticorū: male cogitātū: ut sibi placeāt, ut p̄positū superbo tumore cōtēnant. Sic de ecclesia recedit, sic altare prophanū foris collocatur: sic cōtra pacē Christi & ordinationem, atq; unitatem dei rebellatur. Hæc Cyprianus. Ex p̄dictis autem, & ijs quæ in sequentibus afferentur rationib⁹, p̄picuū euadit: ab ipso nouæ legis exordio presbyteros ab episcopis semp̄ fuisse distinctos, & inferiore gradu q̄ fuerint episcopi, nūquā nō habitos. Quod tamē inficiant Lutherani, ita à suo edocti Luthero: cōtēdente presbyteros in primitiua ecclesia fuisse eosdē & episcopos, neq; ullum grad⁹ aut dignitatis discrimē inter eos circa principiū euangelicæ institutionis extitisse. Sed hæc improba eius assertio: cum sanctorū patrum sententijs, tū sacræ scripturæ autoritate, posterius suo loco adducenda: potissimū in undecima præsentis materiæ ratione, facile refellitur. Verum ut ad rē p̄positam reuertamur: si singulatim sanctorū patrū Augustini, Hieronymi, Ambrosii, Gregorij, Chrysostomi, & cæterorū testimonia citate pergerē, ecclesiasticorū graduum discretionem cōprobātia: prolixior essem multo, quā rei discutiendæ conditio expo-

IIII.

Cyprianus
Ioan. 20
Actū. 6

LIBER SECVNDVS

- scat, fastidiumq; graue legentibus ingererem. Idcirco illis prætermissis: ad fulciendam alijs rationibus subiectā materiā progrediundum est. ¶ Quinta ratio. In toto hoc uniuerso admirabilis spectat pulchritudo, ob convenientissimū rebus conditarū ordinē: mira concinnitate, in diuersitate situs & collocationis earū elucētē. Est enī supremū cælum omnia corpora superambiens: suoq; sinu complectēs uniuersa. Sūt & cæli inferiores: singuli suo loco ordinatissime dispositi. quorū hi alios continent, & superiorē fortiunt sedē: illi uero continentur, inferioreq; situ subsistunt. Sphæris autē & globis cælestibus subsidēt elemētaria corpora: nec ordinis nec certæ adinuiç habitudinis expertia. quorū terra, tanq; scabellum pedū sui authoris: infima collocatur regione. Si itaq; suo opificio uoluit optimus rerum fabricator tantā adijcere uenustatē, ex admirāda earū ad se inuicem ordinatione confurgentē: an eādē ecclesiæ denegauit, dilectissimæ Christi sponsæ, reliquitq; illā sine ordine prælationis & subiectionis deformē, cōfusam & horridā? Nequaquā certe. sed & ipsam decorauit miro ornatu: ex certa graduū ecclesiasticorū distinctione insigniter enitēte. ¶ Sexta, Arca Noe, secundū sanctorū patrū sententiā omnibus receptissimā, typus fuit & figura ecclesię sanctę: in hoc mari magno & spaciofo (mundū dico) adhuc fluctuātis. Similiter & tabernaculū illud Mosaicū, quod iubēte domino construxit ipse Moyses in deserto secundū exēplar quod illi in mōte monstratū fuerat: eiusdē ecclesię expressit imaginē & effigiē. At qui ipsius arcę altitudo: triginta cubitorū fuisse describitur. ut in ea fuerit pars æditissima: ac supremū fastigiū. fuerint & uariæ partes medię: secundū ordinē ascensus & descensus distinctæ. & pars ima: cæterisq; subiacens. Tabernaculum etiam à Moysē iussu domini erectum, præter cæteras partes suas altissima ecclesię mysteria significantes: habuit & certā altitudinē, à summo culmine in imā basim, porrectā. Quid autem hæc omnia figurarū inuolucra signāt: nisi & ipsam ecclesiam certis esse gradibus officiorum distinctam, quibus appositissimæ adornatur? ¶ Septima. Templum illud magnificū à Salomone ingenti splendore atq; ornatu extructū: repræsentauit etiam (ut probatissimi sentiunt authores) ipsius ecclesię sanctę spiritualē fabricā, ab architecto Christo mirifice concinnatā. Similiter & templum illud sublimæ ac arduum: quod diuinus propheta

v.

Esaiæ, 66.

vi.

Exodi 25.
& deinceps.

Gene. 6.

Exodi. 40.

vii.

pheta

pheta Ezechiel in spiritu uidit construendū, & admirabili exornā-
 dum decore. At templū illud Salomoniū: trigintā cubitis porrectā
 habuit altitudinem. in qua summū erat assignare culmen, interme-
 diasq; à supremis ad ima descendendo, partes: et substratū omnib⁹
 fundamentū. Ezechielis quoq; tēplum, consimilē sortitū est suarū
 partiū situm: secundū altitudinem extenta. cum de eo dicat pro-
 pheta. Idcirco latius erat templum in superioribus: & sic de inferio-
 ribus ascendebatur ad superiora, et in medium. Vbi autem superi-
 ora sunt, medium et inferiora: certa est partium secundum altitu-
 dinem dispositio. Ergo et in ecclesia sancta dei, figurata per utrūq;
 templum: determinatus est ordo graduum, quibus à summo uerti-
 ce ad imum per intermedios perueniatur. ut ipsi figuræ suum apte
 respondeat exemplar: neq; à suæ imaginis deficiat assimilatione.
 Siquid enim perfectionis aut decoris elucet in effigie: idem longe
 debet esse spectabili⁹ in ipsa ueritate. ¶ Octaua. In synagoga He-
 bræorū diuina iussione: unus erat summus sacerdos, sub quo con-
 stituti erant quatuor et uiginti maiores sacerdotes, ex ipsius Da-
 uid ordinatione: qui officia tēpli et munia sacerdotalia, hebdoma-
 daria administratione (singuli p uices suas) exercerent. Et hi subli-
 miorē obtinuerunt gradū, honoratiusq; nomen: q̄ reliqui de tribu
 Aaton minores sacerdotes, in ministeriū tabernaculi et altaris dñi
 etiā asciti. Sub his uero, sortiti sunt q̄sq; functionē ministri leuitæ:
 ad sacerdotalē dignitatē minime prouecti, ad cultū tñ dei obsequi
 umq; tabernaculi peculiariter designati. Deniq; postremū obti-
 nuit locū popul⁹ laic⁹: in ijs officijs q̄ ad dei cultū spectabant, Leui-
 tici gñis ministris subiect⁹. Quod sane, ex quatuor postremis pēta-
 teuchi Mosaici libris euadit aptissimū. At quicq; ad pfectionē et
 excellentiā attinēs fuit ordinante deo, in synagoga Iudæorū: idem
 quoq; altiore dignioreq; ratioe est in Chri ecclesia, p synagogam ut
 umbrā et rudē imaginē figurata. Et tñ in ea sublata sunt ac sub-
 mota: quæ impfectionē aliquā et indignitatē habebant annexā, ut
 inuolucra figurarū: q̄ umbra erāt futurorū honorū. Inter ea uero
 quæ ad pfectionē & pstantiā singularē spectāt: est cōcinn⁹ ordo,
 multitudinē decēter distinguēs. Quā ubi sustuleris: qd in multitu-
 dine icōposita reliquū ē, nisi inordinata cōfusio? Vñ & beat⁹ Iob
 de regiōe tenebrarū v̄ba faciēs: ubi ois mali, impfectionis & miserie
 est col-

3. Regū 6.

Ezechiel. 4.

VIII.
Exod. 28.Leuiti. 8.
1. para. 24.

Numeri 4.

Ordinis cō-
mendatio.

LIBER SECVNDVS

Iob 10. est colluuias, ait. Anteq̄ uadā ad terrā tenebrosam & optā mortis caligine, terrā miserīæ & tenebrarū: ubi umbra mortis & null⁹ ordo, sed sempitern⁹ horror inhabitās. Ecce ordinē sustollit uir sc̄tū ab eo loco: ubi nullus decor elucet, null⁹ est ornat⁹. qm̄ propriū ordinis est: uenustatē afferre ijs qb⁹ adest, & mira pulchritudine op⁹ omne cōponere. Qui plane in cælesti habitaculo suā sortit⁹ originē, & illic primariā habēs sedē: in oīa dei opa & totā mūdi fabricā se pulcherrime diffundit, admirādōq; decore singula uenustat. Est igit̄ & in ipsa dei ecclīa certus graduū ordo: inter se sc̄dm p̄lationē & subiectionē distinctōr. Alioq; maioris fuerit p̄fectiōis, quantū ad ordinis concinnitatē, synagoga iudeorū q̄ Chri ecclīa: umbra q̄ ueritas, figura q̄ exēplar. Et q̄ in singulis reb⁹ à diuina sapiētia cōditis dilucide cōspicit̄ ordo: in sola dei ecclīa & Chri sponsa desiderabit̄. eritq; illa sola, destituta ordinis ornatu & splēdore: qd̄ certe ē ab

IX. P̄sal. 44. **¶** Nona ratio. Diuin⁹ psaltes superno a fflatus spiritu, & ecclīæ sanctæ reserās mysteria: inquit. Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato: circumdata uarietate. Et paulo post eodem loco. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus: in fimbrijs aureis, circūamicta uarietatib⁹. Vbi reginā uocat ecclīā: q̄a regis æterni est sponsa. Vestitu deaurato & fimbrijs aureis adornatā, etiā eandē affirmat: qm̄ charitate & alijs gratiarū uirtutib⁹ charismatibus, à deo ē decorata. Circūdatā ꝑ uarietate & circūamictā uarietatib⁹ eandē p̄dicat: qm̄ diuersitate graduū ac officiorū, cuiq; ꝑ suo statu obeundorū, ē splēdide insignita. Qd̄ si omnē q̄s tollat distinctionē statuū: sc̄dm Luthe. sn̄iam, ut laici & clerici, sacerdotis et plebei, nullū sit discriminē aut discerniculū: q̄ ibidē erit uarietas et diuersitas ecclīam adornās. Faceſſat igit̄ illa æq̄litas: et ualeat illa Luthe, simplicitas. qm̄ ad nihil utilis ē: nisi ut Babylonicā ingerat ecclīæ cōfusionē.

¶ Alijs insup̄ ratiōib⁹ ex scriptura deprōptis oīdi diuersitatem graduum: in ecclīæ integritate constituedorum.

Cap. III.

Vpra dictis adijciendæ sunt aliæ rationes, commōstrantes in ecclīa CHRISTI debere distinctionem graduum et potestatum ordine certo collocari: neq; permittendam esse equalitatem illam Lutherā.

¶ Sit igitur hæc suo ordine decima. In spirituali episthali.

thalamio celestis sponsi et suæ sponsæ, quod canticum canticorum uocant: exprimentur ipsius sponsæ diuersa membra, caput, oculi, collū, manus, pedes, & reliqua, designantia secundū sanctorū patrū Gregorij, Bernardi & aliorū interpretationē, diuersitatē administrationū ac functionū ipsius ecclīæ: quas exercent qui in ea gerūt gubernacula, aut qui summā rerū gerentibus subsunt. Vt exempli gratia, per caput accipit is: qui cæteros auctoritate supereminet, p̄ oculos: ij qui directricē aliorū habent curā, per collū: qui suscepta à supremo præside munia in alios deriuāt, per ubera: subministrātes lac spiritualis alimonix paruulis in Christo. Per manū uero: qui acceptā ab alijs doctrinā uite, accommodant operi, deniq; per pedes ij signant: qui secundū bonā aliorū directionē ambulant in uia dñi. Qui autē id fiat, ut spirituali huiusmodi mēbroz cōpage coalescat dilecta Christi sponsa: nisi distincti sint hominū status in ecclīa: & hi quidē præsent ut caput, illi proxime subsint ut collū: hi uero postremo reponant loco tanq̄ pedes. Alioqui ibidē omnino idē erit caput quod collū: & pedes id ipsum quod caput. Et quæ tota pulchra esse dicit & omnis maculæ immunis, amica Chri ecclīa: in forme erit monstrū horrendūq; uisū, nullā habens partiū sui corporis uatietatē, nullāq; mēbroz concinnitatē. ¶ Undecima rō. Christus in euangelio beatum Petrū constituit rectorē præcipuū super totam ecclīā: cū dixit illi. Tibi dabo clauēs regni cælorū. & quodcunq; solueris super terram: erit solutum & in cælis. & quodcunq; ligaueris super terram: erit ligatū & in cælis. Quæ quidē uerba: sicut & præcedentiā, beatus es Simon bariona: quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cælis. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus. peculiariter & singulatim ad eū solū direxit. Hinc in beati Petri præconiū: uere & pie concinit illi ecclesia catholica. Tu es pastor ouiu, princeps apostolorū: tibi traditæ sunt clauēs regni cælorū. Reliquis autē apostolis credita est ecclīæ gubernatio: in certis & determinatis terre finib; exercēda. Quæ admodū beato Iacobo fratri dñi: cōmēdata ē ecclīa Hierosolymitana. Ioāni ap̄lo & euāgelistæ: Ephesina, Andreæ: ecclīa Achaiæ. Matthæo Aethiopia. Thomæ: Indica. & ita de cæteris locis: ubi dirigēte spū sc̄to sortiti sunt prouincias ad euāgelij p̄dicationē. Præter hos autē apostolicoculmine insignes mundi principes: designauit dominus noster Iesus

Quid sponsæ
mysticæ mē-
bra designāt.

Can. 4.

XI.

Matth. 16.

LIBER SECVNDVS

Iesus Christus & alios septuaginta duos discipulos, inferiore habitos gradu q̄ fuerint apostoli. misitq; illos binos ante faciē suā: in omnem ciuitatē & locum quo erat ipse uēurus. At beato Petro, in apostolicā sedis moderatione successerūt ad hęc usq; tempora: diuina ordinatione, summi pontifices. Cæteris aut̄ apostolis: episcopi, & septuaginta duob; discipulis, sacerdotes minores (q̄ uulgo curati appellātur) suffecti sunt: etiam diuina institutiōe atq; sanctiōe. quēadmodū phibet liber decretorū: uicesima prima distinctione, cap. in nouo testamēto. ex Anacleti summi pōtificis sentētia. Igit̄ non humana adinuētiōe, ut cōminiscitur Luther⁹, sed diuina cōstitutione ecclesia in suas dirimitur partes: hęc supremā, has medias, illas uero infimas & postremas. ¶ Duodecima. Ipse sapiētissim⁹ ecclesiasticā fabricā architectus (q̄ secūdū Salomonis sentētiā ædificauit sibi domū, ecclesiam: & excidit colūnas septē charismatū spiritus sancti, ad eā stabiliēdā) de bono & fideli œconomō dicit in euāgelio. Quis putas est fidelis dispēsator & prudēs: quē constituit dñs sup familiā suā, ut det illis in tpe tritici mensuram? Ecce audimus dispēsatorē à domino cōstitutū: super familiæ suæ populiq; Christiani regimē. Qua igitur freti audacia: inficiabimur in ecclesia dei moderatricē aliorū authoritatē? Beatus itidem Paulus Corinthiis scribēs; ait. Sic nos existimet homo ut ministros Christi: & dispēsatores ministeriorū dei. In actibus apostolor; ad episcopos Asiæ idem uerba faciens, attēdite (inquit) uobis & uniuerso gregi: in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiā dei, quā acquisiuit sanguine suo. Demum beatus Petrus admonet ecclesiæ rectores: q̄ sint unusquisq; sicut accepit gratiā, in alterutrū illam administrantes: sicut boni dispēsatores multiformis gratiæ dei. Hortatur etiā eosdē deinceps: quod pascāt qui in eis est gregē dei, non ut dominātes in cleris: sed forma facti gregis ex animo. Et longo ante tpe fuerat eidē dictū à summo pastore Christo. Pasce oues meas: & pasce agnos meos. Sed ubi omnia hęc salutaria monita & postremū illud domini præceptū, locū habebūt aut pficiētur: si nullus in ecclesia est præsidentū & subsidētium ordo? Quo modo identidem legitime pascēt gregē rectores: si nullum prorsus discrimē habent potestatis ab ouibus, sed omnino sunt illis dignitate authoritatis æquales? ¶ Decimatertia, Beatus Paulus ad Romanos

XII.
Prouer. 9.

Lucæ. 12

1. Corin. 4

Actu. 20

1. Petri. 4

1. Petri. 5

XIII.

Romanos scribens, cōfert corpus Christi mysticū quod est ecclesia sancta: ad corp^o naturale, his uerbis. Sicut in uno corpore multa mēbra habemus, omnia autē mēbra nō eundem actū habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius mēbra, habentes autem donationes: secundū gratiā quæ data est nobis, differentes. Et in prima ad Corinthios epistola: diffusus eandem prosequitur similitudinē dicens. Sicut corpus unū est, & mēbra habet multa: omnia autē mēbra corporis cū sint multa, unū tamen corpus sunt. ita & Christus. Et corpus non est unū mēbrum: sed multa. Si dixerit pes: quoniā non sum manus, nō sum de corpore: nō ideo nō est de corpore? Et si dixerit auris: quoniā nō sum oculus, nō sum de corpore: nō ideo nō est de corpore? Si totū corp^o oculus: ubi auditus? Si totū auditus: ubi odoratus? Nunc autē posuit deus mēbra: unum quodq; eorū in corpore, sicut uoluit. Quod si eēt omnia unū membrū: ubi corpus? Nunc autē multa quidē mēbra: unū autē corpus. Hęc Paulus ibidē. Sed in corpore naturali mēbra certū habent sitū: secundū eminentiā & subsidentiā abinuicē distinctū. Cætera siquidē omnia supereminet caput, brachia autē & pectus: mediū obtinēt naturalis ordinis locū, pedes uero inimum. Igitur & in Christi corpore mystico ponēda est partiū diuersitas: actuumq; ipsis cōpetentium uarietas. Vt capitis symbolū teneāt: qui cæteris gubernandis p̄sunt. Brachiorū autē & pectoris: qui cū subiiciantur p̄positis, alijs tamē regendis etiā p̄ficiuntur. Pedum uero: q; cæteris subsident solū, à quibus directionē accipiant. Alio qui mōstrosus esset ipsum corpus mysticū, & in genuina destitutū pulchritudine: ex unico tātum mēbro cōpactum, & quo: omnia mēbra in unū mēbrū coinciderēt ac cōflarent. quod in natiuo suo ope, corpēq; materiali: natura summopere abhorreret. Quis autē inficiet: corpi Christi mystico miram inesse pulchritudinē? ¶ Deci ma quarta ratio. Idē altisonuseuāgelij p̄co: in eodē primæ suæ epistolæ ad Corinthios loco subiungit. Et quosdā quidē posuit deus in ecclesia primo apostolos: secundo prophetas, tertio doctores. & deinde inter cætera enūerat & gubernatiōes: ac postea subdit. Nūquid omnes: apostoli; nūquid omnes: prophetæ; nūquid oēs: doctores? Rursum in sua ad Ephesios epistola idē confirmat: dicens de Christo. Et ipse dedit quosdā qdē apostolos, quosdā autē p̄phetas,

Roma. 12.

1. Corin. 12.

Quæ sunt
corpi my-
stici mēbra.

XIII.

1. Corin. 12

Ephes. 4

s alios

LIBER SECVNDVS

alios uero euāgelistas, alios autē pastores & doctores: ad cōsumma-
tiōem sanctorū, in opus ministrerū, in ædificationē corporis Christi.
In quibus quidē uerbis ex utroq; adductis loco: testat Paulus deū
certos cōstituisse in ecclesia grad^o officiorum, quos suo digerit or-
dine. Quid em̄ uoces illæ apostolicæ: primo, secūdo, tertio: aliud q̄
ordinem designāt, & ordinatā rerū seriem? Quid ergo Lutherus
hæc scripturæ uerba adeo manifesta ad cōprobādā partīū eccle-
siæ diuersitatē in ordinatissima inæq̄litate cōsistētē, nō attēdit: q̄

XV. soli scripture sacre inniti se uelle iaciturat. ¶ Decima quinta. Beat^o
Ioānes apōstol^o in sacra apocalypsi, ecclesie sc̄te adhuc desudātis
in agone mysteriū adaperiēs ait. Ego Ioānes uidi sanctā ciuitatē

Apoca. 21 Hierusalē, nouā descēdētem de celo: à deo paratā, sicut sp̄sam or-
natā uiro suo. Quā appellat ibidē sanctā ciuitatem: quoniā in ea fi-
deliū omniū est collectio tanq̄ in una republica sub capite Chris-
sto, cuius legibus & institutis uiuūt. Quo etiā nomine eam nūcu-

Pfal. 86 pat. ppheta in psalmo: cū ait. Gloriosa dicta sunt de te: ciuitas dei.

Pfal. 45 Et iterum, Fluminis impetus lætificat ciuitatē dei: sanctificauit ta-

Pfal. 46 bernaculū suū altissimus. Et rursum. Magnus dñs & laudabilis ni-

mis: in ciuitate dei nostri, in mōte sancto ei^o. Quos omnes psalmo-
rum locos, de ecclesia sancta ad literam intelligēdos esse: sacri ip̄o-
rum interpretes affirmāt. Eādē quoq; ecclesiam decertantē hic
in acie: uocat in supra dicta apocalypsis sententia beatus Ioannes,
Hierusalem, quod in ipsa, trāquillæ pacis est uisio per fidē: & in spe
futuræ pacis potiūdæ. Nouam itidē eam dicit: ad discrimē uete-
ris synagogæ. Descēdētem uero de cælo: eādē prædicat. quoniā
ad similitudinē triumphātis ecclesie & iam in cælis gloriosæ, est
efformata, ut dictum est in prima huius propositi approbatrice ra-
tiōe. Deinde à deo paratam phibet hanc sanctam ciuitatem: quoni-
am ab eodem in suis gradibus & officijs est decētissime ordinata.
Deniq; tāquā sponsam ornatam uiro suo eādē denominat: quoni-
am Christi sp̄s sui dilectissima est sp̄sa, illiusq; sancto cōsortio ad
ornata. Quæ autē dabitur ciuitas, nullos habens magistratus, plebis
moderatores: nullosq; principes q̄ populū regāt: in qua itidē null^o
alterū potestate antecellat aut autoritate: sed omnes inter se po-
tētatu sint æq̄les. Miserrima certe foret ea ciuitas: si qua talis eēt.
Et quoniā à deo paratam, p̄dictam ciuitatem sanctam, beatus Ioā-
nes

nestatur: ordinatam eam esse oportet, & certis distinctam gradibus. Quæ enim à deo sunt: ordinata sunt, ut testis est Paulus. Sunt igitur in ea superiores qui præstant: & inferiores qui subsunt, sunt ite præstantes qui dirigunt: sunt & subditi qui præceptis illorum obtemperant, neque in ipsa est omnimoda æqualitas uniuersorum, quantum ad dignitatem: ut asserit Lutherus. ¶ Decimasexta & ultima ratio. In republica Rom. 13.
 ciuili: principatum & subiectionum est ordinata diuersitas, & congruentissima distinctio. Vt in regno, totius gubernationis summa penes regem est: sub quo diuersi principes sortiuntur distincta dñia, & gubernatione finiuntur regni particularē. Sub illis autem: duces militum ac prætores, & præfecti populorum. Deinde magistratus, iudices, prætores et senatores: suo loco curam gerunt administrandæ iustitiæ. Postremum denique tenet gradum reipublicæ populus: priuatam agens uitam. Quid ergo in ecclesiastica republica sentiendum: quæ priores obtinet & potentiores dignitatis partes quam ciuilis, haud alio interuallo: quam quo anima plus est quam corpus, illudque nobilitate & præstantia longe antecedit. Nunc quid dicendum est, ecclesiasticam sorte destitutam esse hac partium uarietate: secundum præminentiam & subexcellentiā distinctarum: et omnimoda suorum membrorum æqualitate confusam: Nequaquam profecto, ne cogamur admittere: maiorem esse ciuilis facultatis quam ecclesiasticæ excellentiam, dignitatem & perfectionem. Ex his autem quæ in hoc & præcedentibus capitulis sunt dicta: profus eliditur primum Lutheri dictum, supra positum.

¶ Non omnes Christianos, sine ætatis & sexus discrimine: habendos esse dicendosque sacerdotes. Cap. III.

Postquam apertis scripturæ sanctæ antiquorumque patrum testimonijs, liquido à nobis ostensum est in duobus proximis capitulis: ecclesiæ catholicæ diuersas esse partes, pro officiorum & actuum uarietate ab inuicem distinctas, ad assertionem illam Lutheranam interimendam: quæ in fronte huius libri primo loco est annotata. reliquum est huiusmodi uisus & medijs astruere, sacerdotium nouæ legis non esse promiscuum & commune omnibus: qui sacro regenerationis lauacro sunt abluti, contra id quod secundo loco prius ex Lutero adductum est: exponente sacerdotalem dignitatem uulgo pueris & mulieribus, eamque contaminatam tam sordida prostitutione.

LIBER SECVNDVS

1. ¶ Et primo quidem id exploratum fiet ex ueteris legis instituto:
 Numeri 4. in qua diuino delectu tribus Leuitica, in ministerium tabernaculi
 & altaris dñici est accita. neq; huiusmodi functio: cuiq; aliæ tribu,
 & tanto minus pueris ac mulieribus, unq; pmissa fuit. Scribit enim
 Hebræo. 7. diuinus apostolus in epistola ad Hebræos: de Chro. In quo hæc di-
 cuntur, de alia tribu est, de qua nullus, altario psto fuit: Manifestū
 est em̄, q; ex Iuda ortus sit dñs noster: in qua tribu nihil de sacerdo-
 1. Regū 13. tibus Moyse locutus est. Vnde & Saul de tribu Benjamin oriun-
 dus regioq; insignis honore, grauitè deū offendit teste Samuele
 propheta dñi: q; sacerdotale sibi uendicans munus, hostias immo-
 1. Para. 26. lauerit dño. Et Ozias rex Iuda in cæteris operibus suis admodum
 Numeri 4. cōmendatus, qm̄ præter officiū suū aggressus est insolenter offer-
 re incensum dño in tēplo: subito lepra percussus est. Neq; singuli
 adhuc de tribu Leui: sacerdotali titulo erāt insigniti. sed q̄ plurimi
 eorū in fortē ministerij tabernaculi fuerunt asciti: quibus alia obeū
 da erant munia. ut Leuitæ minores: in obsequiū sacerdotū, hostia-
 rū apparationē, tabernaculiq; custodiā & cætera officia deputati.
 quæadmodū Exodus, Leuiticus & liber Numeri: plane testantur.
 Atqui sacerdotiū Leuiticū, figura tm̄ erat & typus sacerdotij euā-
 gelici nouæq; legis, quod Christus instituit: ipsum præcurrens, sicut
 nox diē et umbra lucē, imagoq; ueritatē. Igitur et nouæ legis sa-
 cerdotium: non est Christianis omnibus cōmune. Alioqui plus ex-
 cellentiæ et perfectionis adesset Leuitico sacerdotio: q̄ euāgelico.
 q; quæ à turba secreta sunt, pauciorib⁹q; cōmunicata: digniora ha-
 bent. Vt quæ nobiliora sunt, natura non passim uniuersis: sed p̄-
 stantioribus reꝝ generibus indulget, ut uim altricē, sentiendi uirtu-
 tē, intelligēdiq; facultatem. Nostrū itaq; sacerdotiū si omnib⁹ Chri-
 stianis sine discrimine cōpeteret: eo ipso uilesceret mixtè in modum,
 modicq; esset ponderis et momenti, neq; immerito diceret infer⁹
 Leuitico: paucis et ad id mun⁹ peculiari accitu delectis, solum desi-
 gnato. ¶ Neq; hic qsq; obiectet, institutionē sacerdotij Leuitici u-
 na cū ueteri lege: iā olim eē abolitā p euāgelicę lucis coruscationē.
 et proinde ex ea sumi nō posse ualidū argumentū: pro discretionē
 nri sacerdotij à turba populari. Nēpe q̄uis usus et ritus sacerdotij
 illi⁹ fuerit tū abrogat⁹, cū euāgelica ueritas inceperit illucescere mū-
 do: attñ quod in eo ex diuina sanctiōe fuit cautū, attinēs ad hone-
 statē

statem ac decentiã diuini cultus in quouis & cuiuslibet legis tẽpo-
 re utpote ministros tẽpli & sacerdotes à uulgo debere esse discre-
 tos: cõgrue admodũ assumit, & in hac lege noua seruari debere. q̃
 ea quæ perfectionẽ sonant & ad ampliorem diuini nominis hono-
 rem faciunt, in ueteri lege à deo ordinata: etiam ad nouã legẽ trãf-
 isse apta quadã proportione, & in hac itidẽ robur habere, putan-
 da sunt. ¶ Secũda ad idẽ oppositũ cõprobãdũ ratio. Apud et hni- 11.
 cos & gentiles, agnitionis unius & ueri dei expertes, sacerdotiũ e-
 rat à populari turba semotũ: & nonnullis peculiariter ad id mune-
 ris delectis assignatũ. Enim uero erant illis sui pontifices, archiflami
 nes, minores flamines, salij, & uarijs alijs nominibus nuncupati sa-
 cerdotes: prorsus à uulgo dirẽpti. Quod uel ex ipso libro Genesos: Gene. 47.
 dilucide cõstat. ubi cũ inualecente fame narraf Ioseph sc̃tus patri
 archa subiicisse totã terrã Aegypti ditioni Pharaonis, cunctis uẽ
 dentibus possessiones suas præ magnitudine famis: subiungit con-
 tinuo scriptura. Præter terrã sacerdotũ: quæ à rege tradita fuerat
 eis. Et cũ paulo post eodẽ loco refert historia: id factũ esse deinceps
 quasi in legẽ, q̃ in uniuersa terra Aegypti regibus quinta pars fru-
 ctuũ soluat: subnectit ibidẽ. Absq; terra sacerdotali: quæ libera ab
 hac conditione fuit. Ecce gẽtiles ad falsos deos (quinimmo dæmo-
 nes) colendos, sacerdotes habuere discretos à populo: neq; pueros
 aut mulieres unq̃ ad sacra faciendã admiserunt, aut immolandas
 illis hostias. Et Christiani ad ueꝛũ & unicũ deũ syncere colendũ,
 nõ habebunt sacerdotes peculiariter illi ministerio destinatos: sed
 passim & pueri & mulieres sacra faciẽt, sacramẽtaq; ministrabunt
 fidelib;? Nulla certe fuit unq̃ gẽs aut natio tã barbara, tã effera, tã
 immanis: neq; Trogloditæ, neq; Sauromatæ, nec extremi Gara-
 mætates: q̃ ductu qdã naturæ & recte ratiõis magisterio nõ cognoue-
 rit, sacerdotes diuino cultui deputatos, debere eẽ selectos: atq; à uul-
 gari turba discretos: propter ministerij pagendi sublimitatẽ & cel-
 situdinẽ. Quõ igit Christiani, barbaris istis nationibus lõge sapien-
 tiores, ueraq; fide & sacratissima lege magis illustrati: usque adeo de-
 sipiẽt, ut suæ legis sacerdotiũ faciant omnib; promiscuũ & uulga-
 re? Quis (oro) nõ uidet Luthẽ hac sua assertiõẽ detrudere sacer-
 dotiũ euãgelicũ non mõ infra Leuiticũ: sed et infra gentilitium sa-
 cerdotiũ, minorisq; illd̃ facere dignitatis et eminẽtiæ: q̃ fuerit sacer

LIBER SECVNDVS

dotium ethnicorū: ¶ Ceterū non hæc quispiam dicta putet in approbationem sacerdotij gentiliū: neq; ex ijs quæ præsens attulit ratio, existimet nos hic cōmēdare uelle sacerdotale illū ritū quem habuit Paganism⁹. quandoquidē ipsum, sacrilegū fuisse, prophanū & superstiosum: nemo Christianis sacris initiat⁹ ignorat, quales enim erant eorū dij. tale & sacerdotiū. Sed adducta sunt in præsentia hæc omnia, ad solidiorē ueritatis cōprobationē: sumptā etiā ex ijs quæ expertes ueritatis, in suorū deorū cultura, faciunda censuerunt. Vt quemadmodū ipsi recta naturalis rationis directiōe persuasum habuerunt, non quosuis sine delectu fungi debere sacerdotio ad colenda sua numina: sed secretos à turba plebeia uiros, spectatę uirtutis. ita & Christiani, immo potiori ratione, ad colendum unū & uerū numen: non quoslibet sine discrimine debent habere sacerdotes, & tenellę ætatis pueros & mulieres: sed uiros tantum, consecratione pontificali ad sacerdotale functionē profectos. Sic sane domin⁹ per Hieremiā prophetā reprehendens impietatē Iudæorū, quid relicto uero deo abierunt post idola: uti ex ēplo gentiliū, eorūq; factum adducit in grauiorem Iudaici populi condēnationē: cū ait. *Transite ad insulas Cethim & uidete: & in Cedar mittite et considerate uehementer. & uidete si factū est huiusmodi: si mutauit gens deos suos, & certe ipsi non sunt dij. Popul⁹ uero me⁹: mutauit gloriā suam in idolum. Quibus quidem uerbis non approbauit deus idola gentiū neq; uenerationē eorū: quæ contestat⁹ est nō esse deos, sed ex perseverantia gentiliū in ijs perpetuo colendis q̄s semel ut deos receperunt: redarguit Iudæorū irreligiositatē & instabilitatē, qui neglecto uero deo cui prius adhæserant transferūt*

III.

¶ Tertia ratio. Per totū librorū ueteris instrumenti contextū: tã in libris historicis q̄ prophetis & hymnicis: deprehendit aperte sacerdotū à populo discretio, diuina primū ordinatione facta. Vt apud Esaiam. Sicut popul⁹: sic sacerdos. Quod & ab Osee propheta repetit. Et apud Hieremiā. A propheta usq; ad sacerdotē: cūcti faciūt dolū. Demū apd Malachiā. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus domini exercituū est. Et ut paucis agam, huiusmodi testimonij sacerdotēs à populo discernentib⁹: reuertissimi sunt diuini codices. Quos igit̄ discreuit de⁹: cur audet Lutherus cōfundere cum turba laicorū,

Hiere. 2.

Esaiæ 24.

Osee 4.

Hiere. 6.

Malach. 2.

laicorū, & miscere sacra prophanis: Separauit quidē de^o & in lege
Mosaica & euāgelica oraculisq; prophetis: sacerdotes à sodaliti
populari. Quanta ergo est temeritas eorū, q̄ uolūt ipsos cōmiscere
laicorū cōtubernio: ut nullā ab eis habeant gradus distinctionem?
¶ Quarta. Christ^o in nouissima cœna, secundū probatissimā illu- IIII.
striū auctorū s̄niam, discipulos suos cōstituit sacerdotes: cū sacratis-
simi sui corporis & sanguinis mysteriū ipsis frequentandū cōmisit,
his uerbis. Hoc facite in meā cōmemorationē. Et hæc quotiēscūq;
feceritis in mei memoriā facietis. At neq; tunc pueris neq; mulieri
b^o legi cōmendasse sacramētū eucharistiæ cōsecrandū aut cele-
brandum: sed tm̄ apostolis & discipulis cū quib^o tū discubuit. quib^o
& potestātē contulit ac legē statuit, alios ei muneris idoneos ordi-
nandi ad sacerdotale officiū, q̄ à turba promiscua segregati, certo
cōsecrationis ritu traditiōib^o apostolicis cōstituēdo: asciscerent^r ad
eū ordinē. haud sec^o atq; unctiōe, sacraꝝ uestiū amictu, & certis
alijs cærimonijs, in ueteri lege consecrabant dei iussu, illius tēporis
sacerdotes. Quod igi^r Christ^o exemplo suo docuit, quod etiam in
ecclesia faciendū constituit, ut scilicet spectatæ uirtutis & doctri-
næ deligerent sacerdotes ad ministeriū altaris, & legitimo, ritu cō-
secrarent: q̄s audebit rescindere, & sola baptismi susceptiōe sacer-
dotes oēs passim fieri, astruere: cū in antiqua lege, suscepta: circū-
cisio (cui in noua: respōdet baptism^o) nō reddiderit omnes sacerdo-
tes: sed præter eam certa cōsecratio, tpe definito determinatisq; p-
sonis secundum diuinū institutum accōmodata: sacerdotali digni-
tate insignierit illos quibus ipsa adhibebatur.

Lucæ 22.
1. Corin. 11.

Exodi 28.
Leuitici 8.

¶ Alijs adhuc rationib^o cōmonstrari: nō oēs Christia-
nos sine quouis discrimine esse sacerdotes. Cap. V.

On fuerit p̄terea incongruū, & alias afferre ratio-
nes in præsentia, superiorib^oq; adijcere: quæ patefa-
ciant amplius idem propositum, & conuincant non
omnes passim Christianos, habendos esse uel dicen-
dos sacerdotes. ¶ Sit itaq; hæc: in suo ordine quinta.
Beat^o Paulus ad Timotheum scribens, similiter & ad Titum: qui-
bus effulgere moribus ac uirtutum ornamentis debeat episcop^o
& diaconi, latius explicat, insinuās eo ipso: nō oēs promiscue aut si-
ne delectu, ad eos gradus ecclesiasticos esse assumendos. Quod si
non

V.
1. Timo. 3.
Titum 1.

LIBER SECVNDVS

- non omnes, episcopi sunt censendi uel diaconi: cur censebuntur omnes signati caractere fidei. sacerdotes; Scribit & ad Timotheum idem apostolus: quod nemini cito manus imponeret, ad sacerdotum scilicet consecrationem. innuens hisce uerbis, sine manu episcopaliu impositione non constitui quepiam sacerdotem: neque solum sufficere baptismum, ad huius officij rationem obtinendam. Quod & ex illis eiusdem apostoli uerbis ad ipsum Timotheum: euadit apertius. Noli negligere gratiam quam in te est; quam data est tibi per prophetiam, cum impositione manu presbyterij. Et iterum. Resuscites gratiam que est in te; per impositionem manu meam. Quod si per susceptionem baptismi factus fuisset Timotheus sacerdos: quid opus fuisset circa eum ordinatione Pauli, aut quid operata fuisset manu eius super ipsum impositionem?
- 1. Timo. 5** Titum propterea admonet Paulus: ut constituat per ciuitates presbyteros. que constitutio omnino superuacua esset: si protinus omnes, atque baptizati sunt, euaderent sacerdotes. In actibus etiam apostolorum de Paulo & collegis eius dictum est. Cum constituerent illis per diuersas ecclesias: presbyteros. Quomodo igitur illi, simul atque baptismum abluti sunt, fuerunt sacerdotes: si postea ex constitutione Pauli & suorum, ad sacerdotium sunt profecti? Rursum in eodem actuum apostolicorum libro refert Lucas, quod cum Paulus acciri curasset Miletum ex Epheso maiores natu ecclesie: inter caetera ipsis contestatus est, quod eos spiritus sanctus posuerit episcopos regere ecclesiam dei. Vbi per maiores natu ecclesie intelliguntur sacerdotes: authoritatem gubernandi ecclesiam, administratoriamque potestatem habentes, quos ad id particulatim delectos atque a spiritu sancto assumptos: hic perhibet Paulus. Quomodo igitur illi: ex ablutione baptismali facti sunt sacerdotes; aut quonam modo erit sacerdotium: in noua lege omnibus promiscuum? ¶ **VI.** Beatus pater Dionysius in libro de ecclesiastica hierarchia, sacerdotalem ordinem manifeste a sancta plebe distinguit: & ab ipso ecclesie Christi exordio, distinctum fuisse innuit. Siquidem ritum consecrandi sacerdotes a pontifice, quo primitiua tunc utebatur ecclesia ex traditione apostolorum: accurrate describit. Deinde ordinem plebis sancte, sacerdotali ministerio subiicit illuminandum: cum ait in sexto eiusdem libri capite. Medius autem contemplatiuus ordo est, & sacrorum quorundam per captum suo in omni munditia particeps: qui ad illuminandum sacerdotibus est
- 1. Timo. 4**
- 2. Timo. 1.**
- Titum. 1.**
- Actu. 14**
- Actu. 20**
- Dionysius.**

est distributus. Huc equidem sanctæ plebis ordinē dixerim: ut po-
 te per omnē purgationē profectum, sanctorumq; mysteriorū con-
 tuitu sacro (ut fas est) cōsortioq; dignatum. Hæc ille. Huiusmodi
 autem ordinatissima sacerdotum à plebe discretio: ipsorumq; ab epi-
 scopis per certos ritus & cōstitutas cærimonias cōsecratio: ab ipso e-
 uangelicæ legis exortu per totū ecclesiæ sanctę decursum ad hæc
 usq; tpa nostra, inconcusse & incontaminate seruata est. Quid igit
 tanta approbatam antiquitate temporis distinctionē sacerdotalis
 ordinis à reliquo populo Christiāo: nūc demoliri cōnititur Luthe-
 rus, & inordinatissima confusione subuertere? ¶ Septima ratio. In
 VII. republica ciuili: nō omnes sine discrimine reges sunt, aut duces po-
 puli, aut principes, sed ij tantum: qui hæreditaria successione, dele-
 ctu populi, aut constitutione superioris potestatis, ad dominatum
 sunt assumpti. Quod & beatus Petrus clare demōstrat: ita scribēs.
 Subditi estote omni humanæ creaturæ: propter deum. siue regi q̄
 i. Petri. 2
 si præcellent: siue ducibus tanquā ab eo missis, ad uindictā male-
 factorū, laudem uero honorū. Idem quoq; comprobatur & sanctus
 Paulus in epistola ad Romanos: his uerbis. Omnis anima: sublimio
 Roma. 13
 ribus potestatibus subdita sit. Non est enim potestas: nisi à deo, que
 aut sunt à deo: ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati: dei ordina-
 tioni resistit, qui autē resistit: ipsi sibi dānationē acquirūt. Et reliq;
 eiusdem loci, in eandem consequentia sentētiam: liquidoq; prodē
 tia, principatū & potestatē in ciuili administratiōe, nō omnib⁹ esse
 communē. Quomodo igit in republica ecclesiastica erūt omnes q;
 signaculū fidei in baptismo suscepit: sacerdotes, regesq; sacros?
 Nōne si ita se res haberet: lōge pulchrior esset partiū ciuilis faculta-
 tis distinctio q̄ ecclesiasticæ: nōne etiā multo foret elegātior in illa
 q̄ in hac cōcinnitas, decor & uenustas: cum tamē ecclesiastica: ciui-
 lem longe dignitate antecedit. ¶ Octaua. Si omnibus sine ætatis
 VIII. aut sexus discrimine cōueniat sacerdotiū, qui Christianismū sunt
 professi: nimitum cōueniēt etiam omnibus & sacerdotalia officia.
 Nempe si quibus functiones ad sacerdotem pertinētes non com-
 petunt: quomodo erunt illi sacerdotes, nisi nomine tenus & nō re
 ipa: Perinde atq; titulo tenus rex ille esset: qui nec regnum obtine-
 ret, in quo moderationem gerere posset regiam, nec populum, cui
 regali potestate præsideret. Inania nanq; sunt hæc dignitatum &
 t officiorum

LIBER SECVNDVS

officiorū nomina: si nō habeāt simul annexam suorū ministeriorū ac munerū priorū executionē. Sin uero quis admiserit, omnibus etiā Christianis cōgruere officia & ministeria sacerdotū: admittat etiā oportet, & pueros ut sacra faciāt posse citra rephēsionē altare altarib⁹, & delinquētū cōfessionē audire. mulieres itidē sacris indutas uestib⁹ posse sanctā cōsecrare hostiā: ac missę officiū celebrare, quin immo & laicos omnes pœnitētū recōciliationem audita eorū cōfessione tētare posse: & sacramēta omnia ecclesiastica alijs ministrare. Sed quis unq̄ adeo desipiat: ut hanc extremam ferat insaniam. Hippocraticis pharmacis purgandam?

¶ Rationum Lutheranarū, cōprobare nitentiū, cōmune omnibus Christianis esse sacerdotiū euāgelicum & nouæ legis: dissolutio.

Cap. VI.

I.

1. Petri. 2

1. Petri. 2

Apoca. 5

Apoca. 20

II.

Aeterū insistit aliquot rationibus Lutherus in suo de abroganda missa priuata libro: ad cōmonstrandū, nō esse propriū aliquibus & peculiare sacerdotiū nouæ legis. primū obiectās illud beati Petri uerbū in priore sua epistola. Vos autē genus electū, regale sacerdotiū: gēs sancta, populus acquisitionis. Quod nō particulatim ad destinatos ecclesiastico muneri scribit: sed generatim ad omnes fideles etiam laicos, quos tamē sacerdotij titulo honorat. Et eodem loco hisce uerbis cōpellat eisdem Petrus. Et ipsi tāq̄ lapides uiui superædificamini domos spirituales in sacerdotium sanctū. Rursum in Apocalypsi cœt⁹ sc̄tōrū, æternę glorię p̄iceps Christo gratiarum actiones concinens: ait. Fecisti nos deo nostro: regnū & sacerdotes. Et deinceps in eodem libro: de quibusq̄ incolis supernæ ciuitatis, inquit beatus Ioannes. Sed erunt sacerdotes dei et Christi eius. Vbi eos etiā qui laici, cū hic agerēt, fuerunt: sacerdotum nomine insignit. ¶ Verum hic admirari lubet argutā ipsius Lutheri dialecticam: qui cum Aristotelis damnet studium, & gymnasia publica ad capeffendas cuiusq̄ generis disciplinas recte instituta: homonymia æquiuocatiōeq̄ uocabuli hic ludif, eaq̄ inscitia sua totam obturbat ecclesiam Christi. Nempe sacerdos secundū propriam & uulgatam acceptionem, is est qui ecclesiasticæ addictus sorti altarisq̄ ministerio deputatus: sacratissimā in missæ officio eucharistiā deo offerendi sortitus est potestātē. Sacerdotium.

tium uero in sua peculiari ratione: est huiusmodi sacerdotis munus & officium, secundum ritum scilicet ecclesie, sacrosanctam consecranda & immolandi hostiam. Et secundum hanc significationem (quam omnes, cum de sacerdotibus & sacerdotio fit sermo: protinus animo concipiunt & complectuntur) astruimus cum ecclesia sancta, sacerdotes à laicis esse discretos: & id ipsum, duobus proximis capitibus multifariam comprobauimus. Nonnumquam uero etiam in sacris literis generaliori ratione ac ambitu dicuntur sacerdotes: quod uis deo offerunt spirituale sacrificium, siue compunctionis cordis, siue castigationis corporis, siue rationis, aut alterius cuiuspiam boni operis. Et his respondens sacerdotium, communi sua ratione etiam comprehendit quorumlibet operum iustitie oblationem: deo à quouis Christiano factam. Quod quidem sacerdotium spirituale & mysticum: ipsi quoque ingenue fatemur Christianis omnibus bona operantibus esse commune. & quosuis deo offerentes opera iustitie, etiam laicos, mulieres & pueros: esse hoc modo sacerdotes. Quo sane modo communi: & sacerdotes & sacerdotium accipiunt in locis illis sacre scripturae, per Lutherum in obiectioe presente citatis. Sed non tam generale sacerdotium & sacerdotii acceptionem attendit ecclesia sancta, nec scriptores ecclesiastici: cum sacerdotes secernunt à laicis, & sacerdotium à populari turba dirimunt. Priorem enim illam tantum & contractiorem utriusque significationem modo positam tum animaduertunt: & ad eam solam, mentis suae conuertunt aciem atque inflectunt. Quemadmodum tamen si Christiani omnes, subiicientes carnem spiritui & improbos affectus rationi: merito reges dici possint, & obtinere regnum spirituale intra seipsum, regnareque super terram, atque ita interdum appellentur in sacris codicibus: non tamen idcirco quis recte censuerit, omnes Christianos esse dicendos reges, & regno potiri: ut ea nomina designant monarcham regioni gubernandae praesidentem, & monarchiam ipsam principatumque regium in ciuili administratione. Itaque non debet indiscriminatim dici omnes Christiani sacerdotes, sicut nec omnes denominari reges: secundum propriam & consuetam in usu publico utrorumque rationem. Et quemadmodum operatores iustitie Christiani omnes, dici possunt reges & regno potiri: ita & singuli eorum uere denominari queunt sacerdotes, secundum generalem amborum. & longe plura quam in priore acceptione, suo ambitu & sinu comprehendunt.

LIBER SECVNDVS

- III. prehendentē, significationē. ¶ Secūdo insurgit Luther⁹ ad cōpro-
 bādā sacerdotij in oēs Christianos cōmunionem: hac ratiocinatio
 ne. Ad omnes baptisimi lauacro ablutos fideles attinet sacrificiorū
 oblatio, utpote castigatio carnis, de qua: ad Romanos cuiusuis sta-
 tus atq; sortis, scribit Paulus. Obsecro uos fratres per misericordiā
 dei: ut exhibeatis corpora uestra, hostiā uiuentem, sanctā, deo pla-
 cētē, rationabile obsequiū uestrū. Similiter cōpunctio cordis af-
 flicti & contriti: ob admissa in deum peccata, de qua: propheta in
 Roman. 12. Psal. 50. Psalmo 140. de qua, etiā propheta in psalmo. Dirigať oratio mea sicut incēsum
 in cōspectu tuo: eleuatio manuū mearū sacrificiū uestriū. Deniq;
 erogatio elemosynæ in pauperes, ad laicos etiā spectans: sacrificiū
 Hebræ. 13. & hostia dicitur apud Paulū, ita scribentē ad Hebræos. Beneficē
 tiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promerēť
 deus. Quorū autem munus est & opus, sacrificiorum oblatio: hi &
 sunt & dicuntur sacerdotes. quandoquidē proprie sacerdotū par-
 tes habētur: offerre deo uictimas & hostias. Sunt igit omnes Chri-
 stiani: sacerdotes. ¶ Sed & hic ridenda est Lutheri dialectica: qui
 III. haud minus in hac sua argutia quā prius, æqui uoco fallit. Nēpe
 sacrificium secūdum particularē et propriā rationē suā, euāgelicę
 legi accōmodam: est sanctissimi sacramenti eucharistię in missa ob-
 latio, quoniā ea, unicū est & uerū nouę legis sacrificiū: ut sequens
 apertius indicabit sermo. Et huiusmodi sacrificij immolatio, ad so-
 los pertinet Christianę professionis sacerdotes: secūdū ecclēstia-
 cam sanctionē institutos. At uero secūdum generalē & diffusam
 in plurima acceptionē: sacrificiū dicitur cuiusq; boni operis executio,
 in dei honorē facta. ut emaceratio corporis, contritio cordis, feruens
 oratio, bonorū externorum in pauperes communicatio: & cætera
 id genus opera iustitiæ. Talis aut sacrificij tam communi ratione
 dicti oblatio, generatim ad quosuis spectat Christiani nominis ti-
 tulo insignitos: & tantū ad sacerdotes ecclēsticos, quēadmodum
 beatus Petrus ad fideles cuiuslibet gradus atque professionis scri-
 bit, exhortās: q; sint offerentes spirituales hostias, acceptabiles deo
 per Iesum Christum. Quo quidē modo tam generali atq; in plura
 extenso: sumit sacrificij nomen in omnibus illis scripturæ locis, in
 hac

hac obiectione adductis. Itaq; ecclesia sancta cum de nouæ legis agit mysterijs atq; ministris: sacerdotes et respondens eis sacrificiū accipit secundū propriā et particularē utriusq; rationē. Lutherus uero cū suis asseclis, utrūq; sumit nomē: secundū generalē et pene cōmunē Chriānis omnib⁹ significationē. Et ergo à sentētia ecclesiastica, tota deerrat uia, in cassumq; illi contranitur.

¶ Non ad omnes Christianos pertinere ministerium publicæ prædicandi uerbum dei: sed ad eos tantū, qui ad munus illud exercendum, potestati à superioribus suis acceperunt.

Cap. VII.

¶ Tertio deinde loco hac ratione, prædictā suā assertio-
nē, quod Christiani omnes sint sacerdotes: fulcire
conat Luther⁹. Ad sacerdotes ecclesiasticos et nouæ
legis, potissimum spectat ministeriū docēdi uer-
bum dei: teste Malachia propheta, cum ait. Labia
sacerdotis custodiunt scientiā, et legē requirent ex ore eius: quia an-
gelus dñi exercituū est. Atqui officiū docēdi uerbum dei: ad oēs
promiscue spectat, etiā laicos et mulieres. Siquidē ap̄tus de omni-
bus loquens Christianis: scribit ad Corinthios. Fiduciā autē talē ha-
bemus per Christū ad deū: nō q̄ sufficientes simus cogitare aliqd
à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. Qui & ido-
neos nos fecit ministros noui testamenti: nō litera sed spū. Et bea-
tus Petr⁹ ad oēs in Christū credentes, quib⁹ suā dirigit primā epi-
stolā, uerba faciens: ait. Ut uirtutes annuncietis eius q̄ de tenebris
uos uocauit in admirabile lumen suū. Rursum & Paul⁹ ad fideles
Corinthios uerba dirigens: inquit. Potestis er̄moēs, p̄ singulos pro-
phetate: ut oēs discant & oēs exhortent. Ad hæc. In euāgelio di-
ctū legim⁹. Est scriptū in prophetis. Erūt oēs docibiles dei: siue do-
cti à deo. & id per spiritū: & uerbū dei. Possunt igit omnes: uerbū
dei docere. Deniq; legunt mulieres multæ claruisse spiritu pro-
phético: & ergo autoritatē docēdi habuisse, eāq; plæruncq; exer-
cuisse prouinciā. Et quāuis secundū sententiā beati Pauli (inquit)
ubi uiri sunt, loquēdi officio fungentes: nō debent mulieres loqui,
attamē nullis loquentib⁹ uiris: necesse est ut mulieres loquantur.
Sunt igit & mulieres, sacerdotes euangelici: similiter & laici, & in
uniuersum oēs Christiani. Hæc Luther⁹. ¶ Verū adhibēda huic

I.

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

Mala. 2.

1. Corin. 3.

1. Petri 2.

1. Cori. 14.

Ioan. 5.

1. Cor. 14.

II.

LIBER SECVNDVS

cauillationi est responsio: admissa propositione primo assumpta loco, reiiciendam esse eam quae secundo ponitur ordine, ad omnes scilicet Christianos, etiam mulieres & plebeios: spectare ministerium docendi in propatulo atq; publica concione uerbum dei. Fuit enim ea assertio erronea & improba: in concilio Constantiensi, inter deliramenta Viclefi, & Ioannis Hus (quorum praua dogmata Lutherus hac nostra tempestate pro uiribus exulcitatur: tanquam in ipsum transierit illorum spiritus, ut quondam Euphorbi anima in Pythagore corpus commigrasse, à Nasone canit) merito reprobata & damnata. quemadmodum sufficiens perhibet testimonium, Martini quinti decretum apostolicum: errorum utriusque modo nominati, articulum latim condemnatum. Est enim supra dicta propositio, scripturae sacrae penitus aduersa: quae beati Pauli oraculo perhibet, neminem praedicandi uerbi dei officium sibi uendicare debere: nisi mittatur ab habente auctoritatem designandi alii eam prouinciam. Quomodo enim praedicabunt (inquit Paulus de annunciatoribus uerbi dei) nisi mittantur: sicut scriptum est. Quam speciosi sunt pedes euangelizantium pacem: euangelizantium bona. Vnde & sanctus Ioannes Baptista, missus à deo esse affirmatur: ad perhibendum annunciatione publica testimonium de lumine. Et Christus dominus noster, oraculo propheticose missum esse à spiritu domini contestatus est: ad euangelizandum pauperibus & mansuetis corde. Ipse quoque apostolis committens prouinciam annunciandi mundo euangelium regni: ait illis, Ecce ego mitto uos: sicut oues in medio luporum. Et iterum ad eosdē. Sicut misit me pater: & ego mitto uos. Sed neque Moyses, populi Israelitici dux fuit & legis, diuinorumque explicator preceptorum ad turbam: nisi prius à deo ad id muneris obeundum missus. Neque prophetae sancti, Esaias, Hieremias, Ezechiel & caeteri: suis uaticinijs & recte uiuendi institutis populum palam formarunt: nisi ad ipsum diuino delectu missi. Proinde de pseudopphetis, qui proprio sensu ac nutu arrogauerunt sibi auctoritatem uaticinandi, & annunciandi populo uerbum dei: conuenienter queritur dominus per Hieremiam dicens. Non mittebam prophetas: & ipsi currebant. non loquebar ad eos: & ipsi prophetabant. ¶ Itaque id ex secunda ad Corinthios epistola adductum primo loco in objectione: ad probationem refutatur iam propositionis: utpote, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti. non omnes genera-

neratim Christianos demonstrat nec complectitur: sed ipsum tñ apostolū id scribentem, et coadiutores eius in ministerio uerbi dei ac prædicatione euangelij. Paulum autē à deo missum esse ad huiusmodi officium: dubitauerit nemo, cū de illo dixerit domin⁹ Ananias. Vas electionis est mihi iste: ut portet nomen meum corā gentibus & regib⁹ & filijs Israël. De ipso etiam & Barnaba: scribit Lucas in actis apostolicis. Et ipsi quidem missi à spiritu sancto abierūt Seleuciam: & inde nauigauerūt Cyprum. ¶ Beati uero Petri uerbum, secundo citatum loco: scilicet, ut uirtutes annuncietis ei⁹ qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum. non de annunciatione quæ per publicam fiat prædicationem, solum intelligitur: sed & de ea quæ per priuatam fiat ad alterę exhortationē, qua inducatur ad fidem. Atqui secreta illa ad fidē & uirtutē admonitio atq; inductio: nemini hominū est denegata, quin eā facere possit. ut neq; alicui uetita fraterna correctio: quin illam exercent tēpore & loco congruenti. Publica tamen delinquentiū correptio: de qua Paulus ad Timotheū scribit. Peccantes corā omnib⁹ argue: ut & cæteri timorē habeant, ad eos duntaxat pertinet: qui auctoritatem habent & iurisdictionē in eos quos uelint corripere. Quod si quis peruicaciter contēdat beatum Petrū inibi facere uerba de annunciatione uerbi dei in publico hominū coetu & cōfessu: pro illis tunc ibidē loquit, & de illis, ad quos id mun⁹ ex officio designato spectat, & nō in uniuersum de omnibus. cū in nulla unq; lege fuerit omnib⁹ sine discrimine pmissa potestas: propalā annunciādi uerbū dei. ¶ Porro uenerabilis Beda prædictū beati Petri locū exponēs: annunciationē illā uirtutū dei interpretat magnificationē, laudationemq; diuinæ uirtutis, in gratiaꝝ actione pro susceptis beneficijs persoluenda. Ita enim ait. Populus acquisitionis facti sumus in sanguine nostri redēptoris: quod erat quondā popul⁹ Israël redempt⁹ sanguine agni de Aegypto. Vnde & in sequenti q̄q; uersiculo mystice ueteris recordat⁹ historia: et hanc etiā nouo dei populo spiritualiter docet implēdā, dicēs. Ut uirtutes annūcietis ei⁹: q; de tenebris uos uocauit in admirabile lumē suū. Sicut em̄ ij q; de Aegyp̄tia seruitute liberati sunt p̄ Moysē, carmen triūphale post trāsītū maris Rubri et demersum Pharaonis exercitū dño decantātū: ita et nos oportet post acceptā in baptisimo remissionē pecca-

Actū 9.

Actū 13.

1. Petri. 2.

1. Timo. 5.

Beda.

Exodi 14.

1. Petri 2.

Exodi 15.

LIBER SECVNDVS

torum, dignas beneficijs caelestibus repēdere gratias. Nāq; Aegyptij populum dei affligebāt, quia tenebrae uel tribulationes interpretatur: apte persequētia nos peccata sed in baptisinate deleta, significāt. Liberatio quoq; filiorum Israël, & ad promissam olim patriam perductio: cōgruit mysterio nostrae redemptiōis, per quā ad lucem supernae mansionis, illustrāte nos ac ducēte Christi gratia, tē-

Exodi. 13

dimus. Cuius lucem gratiae, etiam illa nubis & ignis columna monstrauit: quae eos & in toto itinere illo à tenebris defendit noctium, & ad promissas patriae sedes inerrabili calle perduxit. Hæc Beda. Ex quo quidem datae propositionis sensu, admodum accommodo rei propositae, & à glossa ordinaria circa eundem epistolae beati Petri locum etiā assignato: nequaquā cōficere queat Lutherus, eē datam omnibus etiam laicis sine discrimine facultatem annūciādi

III.
1. Corin. 14

in publica ad populū declamatione uerbū dei, ut p̄tendit. ¶ Porro ex beati Pauli sentētia, in prima ad Corinthios epistola cōscripta, q̄ tertio afferē loco in hac obiectione: aliud nihil recte p̄t colligi, q̄ omnes qui p̄phetiae donū acceperūt; posse p̄ singulū quēq; atq; singulatim prophetare, sacramq; scripturam interpretari. ut per huiusmodi explanatiōem diuinarum literarum, omnes qui assunt in ea corona & coetu: discant intelligentiam sanā sanctae scripturae, et pia exhortatione incitētur ad studium pietatis ac uirtutum. Non ergo illic Paulus de prædicatorib⁹ loquitur: sed prophetis, id est sacrae scripturae interpretibus, & qui à deo gratiā & donū interpretatiōis sermonū acceperūt. Neq; ibidē p̄phetare, perinde ualet atq; uerbū dei in publico auditorio proferre; siue prædicare populo euāgelium Christi, sed tātū designat interpretari & exponere scripturā diuinā; per quam interpretationē & uniuersim & singulatim possunt omnes qui assistūt ædificari in sana doctrina & sacra admonitiōe. Quocirca ex eo Pauli uerbo; nō potest Lutherus apte suum cōficere p̄positū. Nō enim si id datū est & indultū ut discant omnes & exhortētur, id est accipiāt ab alijs exhortationem ad bonum: collegerit ipse probe, & id cōcessum esse, quod doceāt omnes uerbum dei publica euāgelij annūciatiōe, atq; alios exhortētur in frequēti & numeroso auditorū coetu. Discere enim, uel o-

V.
Ioan. 5.

mnīū est; docere uero, paucorū & ad id designatorū. ¶ Eundē in modū ex illo uerbo euangelico, erūt oēs docibiles dei, quarto loco in me-

in medium producto ab aduersario, nihil colligi potest aliud nisi
 qd omnes demū à deo euadēt docti, & sanctis fidei mysterijs insti-
 tuti. quemadmodum per Esaiā prophetam promiserat dominus:
 dicens. Ponam omnes filios tuos: doctos à domino. Dicuntur em̄
 docibiles dei: qui dociles sunt & suasibiles, atq; ita animo dispositi:
 ut facile doceatur à deo. & omnibus qui obstaculū nō obiecerint,
 eo prophetico oraculo promittitur doctrina fidei: à deo tanq̄ p̄ce-
 ptore & magistro percipienda. Hunc quidem dictæ propolitiōis
 sensum assignat Chrysostrōm⁹, homelia quadagesima quinta su-
 per Ioannem: his uerbis. Vides fidei dignitatem: quod non ab ho-
 minibus neq; per hominē, sed per ipsum deum ea imbuendi sunt.
 Idcirco ut fidem uerbis suis comparat: eos ad prophetas relegat.
 Nam si erunt omnes docibiles dei: quare aliqui non credūt? Quo-
 niam hoc de pluribus dictum est. & præterea illud propheticum:
 omnes uolentes significat. Magister enim omnibus proponitur:
 paratus ad docendū & cōmunicandū doctrinam suā. Et paulo
 post eodem loco. Quid autē: qui antehac fuerūt: nunquid docibi-
 les erant dei? quid hoc in loco eximiū est? Quod tunc p̄ homines,
 res diuinas docebantur: nunc per unigenitum & spiritū sanctum,
 Hæc Chrysostrōmus. Cui respondet, quantū ad cōformitatē in-
 telligētiae, & beatus Augustinus: ita super Ioannē, prædictum lo-
 cum exponens, & in Christi persona loquens. Quare hoc dixi? O
 Iudæi, pater uos non docuit: quomodo me potestis agnoscere?
 Omnes regni illius homines: docibiles erunt dei, nō ab hominib⁹
 audiēt. Et si ab hominibus audiunt: tamē quod intelligūt intus da-
 tur, intus coruscet, intus reuelatur. Quid faciūt homines: forinsec⁹
 annūciantes? Quid facio ego modo: cū loquor? Strepitum uerbo-
 rū ingero auribus uestris. Nisi ergo reuelet ille qui intus est: quid
 dico uel quid loquor? Hæc Augustinus. Erunt itaque omnes do-
 cibiles dei: id est docebuntur à deo arcana fidei. Quod maxime cō-
 pletum est: quando per spiritum sanctum totus mundus fidem e-
 doctus est. Sed quis ex hoc recte subintulerit: idcirco omnes posse
 exercere ministerium annunciandi uerbum dei in propatulo, &
 coram magna hominum frequentia: is nimirum solus: qui idem
 esse putat docere alios & ab alijs doceri, neque p̄pendit haud ma-
 gni esse negocij: precario doctrinam ab alio p̄cipere, idq; ad oēs
 u p̄miscue

Esaiæ. r. 4

Chrysostrō-
mus.

Augustinus

LIBER SECVNDVS

promiscue pertinere, arduum uero & factu difficile opus esse: docere alios, & nō solis id congruere, qui insigni pollēt doctrina pariter & docendi auctoritate. ¶ Deniq; quod de mulierib; affert postremo Lutherus, spiritu pphetico illustratis, & suo tēpore magna auctoritate insignitis: nō cōuincit id ipsum quod molif; astruere. Nā illae propter hāc claritudinē & prophetici doni pstantiā: nō habuerunt protinus publicā docēdi uerbū dei, puinciā. Neq; enim Delbora nec Olda, pphetissa, nec sancta illa uidua Anna octagenariam supergressa aetatem, legūtur pdicasse populo uerbū dei: sed tantū ea quae suggestit illis spiritus domini, pdixisse. Et si quae eatum aut in ueteri aut nouo testamēto ex singulari prerogatiua id exerceuerunt opus pdicandi toti multitudini uerbū dei: illae à spiritu sancto loquēte in ipsis & per ipsas, missae sunt ad illud munus exercendum: speciali quodā dono. Verum priuilegia paucorū: nō sunt in communē legem trahenda. Insuper mulieres ipsas in publico confessas atq; cōuentu multorum docere posse uerbum dei, ut cōtēdit deinde Lutherus: plane aduersatur sententiā Pauli, dicentis in prima ad Corinthios epistola. Mulieres in ecclesiis taceant. non em̄ permittitur eis loqui: sed subditas esse, sicut & lex dicit. Siquid autē uolunt discere: domi uiros suos interrogēt. Turpe est enim mulieri loqui in ecclesia. Et ne quis id tanq; humanū placitū paruifaciat aut aspernetur: subiungit eodē loco apostolus. Si quis uideatur propheta esse aut spiritualis: cognoscat quae scribo uerbis, quia dñi sunt mandata. Eandē quoq; comprobat sententiā in prima ad Timotheum epistola: dicens. Mulier in silentio discat: cū omni subiectione. Docere autem, mulieri nō permitto: neq; dominari in uirū, sed esse in silentio. Suffragatur etiam eidem sententiā decretū illud concilij Carthaginensis: quod uicesimatertia distinctione, cap. mulier, sic adducitur. Mulier quāuis docta & sancta: uiros in cōuentu docere nō praesumat. Laicus autē praesentibus clericis, nisi ipsis rogātibus: docere nō audeat. Et illud itidem Leonis papae uerbū: quod decimasexta quaestione prima, cap. adncimus, affertur. Praeter dñi sacerdotes nullus audeat pdicare: siue monachus siue laicus. ille sit, qui cuiuscūq; scientiē nomine gloriēf. Demū & illud uerbū Ambrosii, quod tricesimatertia quaestioe quinta, cap. mulierē, citatur: eandē corroborat apostolicā assertionē, Mulierē (inquit) cōstat

VI.

Iudicū. 4
4. Regū. 22
Lucā. 2

1. Corin. 14

Gene. 3

1. Timo. 2

Leo papa

Ambrosius

stat subiectâ dñio uiri sui esse. nec docere potest nec testis esse, nec fidem dare nec iudicare. Ex quib⁹ omnibus cõstat: q̃ inualida est hæc tota Lutheri obiectio. Demũ ex ijs quæ à quarto p̃sentis libri cap. in hũc usq; locũ sunt adducta, dilucidũ euadit: q̃ iẽpta sit & impia Lutheri assertio, secũdo eius dicto supra annotato circa hui⁹ libri principiũ, cõprehẽsa: atq; plurimarĩ in proximis quatuor capitibus confutata.

¶ Nõ esse abrogandã missam priuatã: nec solis diebus dñi-
cis celebrãdũ esse mysteriũ missæ, ut contendit Lutherus
contra ecclesiasticum institutum.

Cap. VIII.

Eincepta aperiendũ hoc loco occurrit: q̃ absurda & irrationabilis sit illa celebrãdæ missæ lex & ratio, quã Lutherus sua ip̃ius authoritate (ne dicã temeritate) toti p̃scribere tẽtat ecclesiæ: in tertio eiusdẽ dicto, circa libri hui⁹ exordiũ explicato. Quo qdẽ cẽset abrogandã esse omnẽ missam priuatã: & solis dieb⁹ dñicis celebrandã missam publicã, ad quã cõueniãt fideles, sacrãq; dñici corporis cõmunionẽ p̃cipiant: iuxta imitationẽ (ut ait) primitiuæ ecclesiæ, ordinatiõisq; apostolicę. ¶ Enimvero si sustollatur prorsus missa priuata: nullo unq; tẽpore liceret sacerdotibus secularibus priuatis & pastoralẽ curã minime gerentibus, sed nec uiris religiosis in domibus monasticis offerre deo sacrificiũ in missæ celebratione, quod nõ habeãt alicuius ecclesiæ parochialis administrationẽ: cuius populo publicã celebrent missam, & eucharistiæ sanctæ tradãt participationẽ. Quocirca quãtauis ferueat deuotiõẽ aut syncæro in deum affectu sacerdos priuatus in seculo subsistens: quãtacũq; etiã uitæ puritate, abstinentia, sobrietate emineat regularis disciplinę obseruatissim⁹, religiosus in austeritate mōastica: nullo unq; anni die licere huic & illi sacrificare hostiã laudis, & sacrosanctã eucharistiã cõsecrare, nec in ipso quidẽ die festo paschæ nec pẽtecostes nec natiuitatis dñicæ: q; materiã nec ille nec hic habeat celebrãdæ missæ publicæ. Sed quis has æquo p̃feret animo meras insanias? Quid oro prodesset illis collar⁹ ordo sacerdotij: cuius nõ quã possent munus p̃cipuũ exequi? Quid deniq; extruerẽtur altaria in cœnobijs, monachorũq; tẽplis: super quæ nunq; posset à quopiã monasticæ professionis cultore imponi hostia salutaris immolanda deo?

LIBER SECVNDVS

- II. ¶ Sed neq; sacerdotes parochialē ecclesiam regendā fortiti, in celeberrimis totius anni solennitatibus: ut natalis dominici, circūcisio- nis, epiphaniæ, omniū sanctorū, celebritatibusq; sacratissimæ uirgini mariæ dicatis, possent publicam celebrare missam: nisi prædictæ solennitates die dominico obuenirent. quandoquidē secundū Lutheri placitū: solis dieb⁹ dñicis esset illa missa publica celebranda. Quocirca neq; in sabbatis quatuor tēporū conferens ordines ep̄s, neq; feria quinta ante festū paschale consecrans sanctū chrisma: possit missarū solennia celebrare. quinimmo in dieb⁹ ipsis rogationū, die etiā festo ascensionis dominicæ & sanctissimi sacramēti eucharistiæ, nulla possent ab ep̄s & sacerdotibus etiā pastoralē gerētibus curā, missarū peragi mysteria: q; dieb⁹ dominicis illę celebritates nunq̄ obtingant. Illud autē astruere: extremæ est dementiæ.
- III. ¶ Rursum cōplures sunt ecclesiæ parochiales tantam suo ambitu cōplectentes populi multitudinē: ut nō possit simul tota, intra ipsi⁹ tēpli septa contineri sine grauissima & periculosa pressura. Et qñ in ipsa solennitate paschali secundū probatissimam ecclesiæ cōstitutionē laici sunt recepturi sacram eucharistiæ cōmunionem: non omnes eiisdē ecclesiæ parochiani uno eodēq; die illam recipiunt, aut in una eadēq; die missa, ad euitandum periculū: quod ob turbam copiosam se comprimētē accidere possent. Sed nonnulli laicorū, feria quinta ante pascha in quibusdā locis mensam accedunt dominicam: & inde panem uitæ æternæ sumunt. Alij autē in ipso sabbato paschæ; alij uero in sancto paschæ sacram percipiunt cōmunionē, quisq; pro sua oportunitate. Et horū qui in die paschali participationē sacri mysterij suscipiunt: aliqui matutino tpe post audita missarū solennia sumunt à manu sacerdotis id uiuificū sacramentum. Alij autē circa medium matutini tēporis decursu: alij demū circa postremam antemeridiani tēporis partem, mensam adeunt dñicā, etiā audita missæ celebratione, quisq; scilicet pro cōmodiore sibi tēpore. neq; hac in re aliqui eorū: ulli sunt reprehensioi obnoxij. Quō igit omnes tam numerosæ multitudinis parochiani, singulis dieb⁹ dominicis conuenire commode poterunt ad unicā missam publicam: sacram in ea cōmunionē percepturi, secū-
- III. dum ipsi⁹ Lutheri sententiā: ¶ Præterea, q̄ antiqua sit celebratio- nis missarū traditio: in libro decretorū, de consecratione distinctio-
ne pri-

ne prima, cap. Iacobus, ex sexta quidē synodo, his uerbis adaperit. Iacobus frater domini secundū carnē: cui primū credita est Hierosolymitana ecclesia: & Basilius Cæsariensis episcopus, cuius claritas per totū orbē refulsit: in scripturis addiderunt nobis missæ celebrationē. Hæc ibi. Eandē quoq; missæ celebrandæ antiquitatē cōprobat uenerabilis pater Thomas Vualden (de quo: circa finē primi libri habitus est sermo) in suo libro de sacramentalibus: per totū quartum illius operis titulū, à uicesimo septimo capite usq; ad quadragesimū quartū: contra Viclefum agens, annitentē suis scriptis sustollere penit^o missæ solennia, ut et nunc astipulator eius facit Lutherus. Enim uero diffusa determinatione & præclara, idē grauissimus author, ritus omnes & cærimoniae missæ à capite ad calcē usq; declarat: singulaq; assignans rationē mysticā, & dicta sua sanctorū patrū potissimū antiq; autoritate sententijsq; copiose communiens. non uno quidē aut altero loco: sed per uniuersum quarti illius tituli & capitū illo cōprehensorū contextū. In quorū postremo, propriā quoq; facit pertractationē de missæ institutione: & à qbus instituta fuerit. perhibens inter cætera, beatū Paulū Timotheo & Dionysio hanc celebrandæ missæ formā dedisse: quam ex apostolorū (inquit) traditione cunctis ecclesiis dispensandā traduxit. Quā ideo cū tanta uniformitate: remotissimæ gentes sine notā da singularitate sequunt & colunt. Hæc ibi. Et planū est beatum Dionysū Areopagitam apostolis coætaneum, primiuæq; ecclīæ alumnū, in tertio capite sui libri de ecclesiastica hierarchia: ritū celebrandæ missæ qui tum habebat ex traditione apostolorū, particulatim descripsisse: mysticūq; illarū cærimoniaq; & spirituales sensum, egregie ibidē explicuisse. cuius authoritati propter antiq; tatē, inter cæteros præsertim ipse Thomas prædictus innitit in loco iā citato. Tāta igit tēporis antiquitate roboratā, & cōtinuo in toto orbe Christiano approbatā usu oblationē augustissimi sacramēti eucharistiæ in officio missæ, quibus suis pmissam sacerdotib^o: qua frōte, qua fiducia, q̄ deniq; autoritate, audet hic sacrorū prophanator Luther^o & cōtaminator sanctuarij dei, euertere, abrogandāq; asseuerare: Sane Antioch^o Epiphanes rex Syriæ, cū Iudæorū sanctā legē abolere uellet, & ritū illis gētilitiū indicere: inter cætera, prohibuit sacrificia fieri in tēplo scdm Mosaicæ legis institutum.

Thomas
Vualden.

Dionysius.

Antiochus
Epiphanes,
1. Macha. 1.

LIBER SECVNDVS

Lutherus uero ut alter Antiochus, immo Antiocho ueræ fidelis & agnitionis dei experte magis impius: prohibet nouæ legis fieri sacrificiū, cū sacram missæ celebrationē abrogare toto studio annititur.

V. ¶ Sed & illud nō minus in hoc tertio dicto eius absurdū: q̄ proponit in illa sua publica missa duntaxat die dominico celebranda, unicā debere cōsecrari eucharistiā, sicut (inquit) nūc fit in die paschæ: quæ expleto missæ mysterio dispartiat̄ singulis: illuc è populo conuenientib⁹. Nēpe si unica (ut cōtendit) cōsecret̄ eucharistiā: quid hæc inter tantos, ut unusquisq̄ modicū quid illius accipiat? Quo mō poterit illa unica eucharistiā in tā numerosū (quant⁹ est un⁹ totius parochiæ) populū distribuī? Certe si in minutulas una illa eucharistiā dissecet̄ particulas: uix toti sufficiet populo, ut q̄sq̄ ex ea portiunculam sumat. aut prodigiosæ molis & insuetæ erit illa sua unica eucharistiā: ut ex ea tot sumi possint partes, quæ singulatim in totū populū un⁹ ecclesiæ queant distribuī. Me præterea fugit q̄nā in loco apud Ch̄ianos uiderit Luther⁹, in die sancto paschæ unicā consecrari eucharistiā. Nescio profecto, an apud suū album montē (ita em̄ uocare licet Vuittembergensem urbē, Lutheri patriā: ob significationis uernaculæ conformitatē) hic mos obseruet̄ in ecclesia: fortasse ab eo tanq̄ primo authore, inductus. Id unum scio, in ecclia Gallicana hunc morē nequaq̄ obseruari: sed totidē inibi hostias in festo paschali consecrari, quot sunt sanctā eucharistiæ cōmunionē p̄cepturi, ut cuiq̄ sua dispartiat̄ hostia: quæ admodū par est. Cæterū hoc in loco pene ridiculus uideor, stultiq̄ intentus labori: q̄ tantopere annitor hanc improbare Lutheranā uesaniā, q̄ sua ipsius absurditate seipsam satis superq̄ refellit: suāq̄ a pte prodit impietatē. Non tamen pigebit ad manifestandā amplius huiusce assertionis ineptiā: pauca adhuc adijcere.

VI. ¶ Ex antiquissima quidē ecclesiæ ordinatione: super eos qui pie in domino obdormierunt, fiunt preces solennes à choro sacerdotū & cæto ecclesiastico: delato intra tēplū funere. Ita siquidem beat⁹ Dionysius, ecclesiæ primæ ueræ ritū describēs: ait in capite septimo de ecclesiastica hierarchia. Accedēs deinde uenerādos antistes: precē suā super mortuū peragit. postq̄ precē & ipse præsul eū salutat: & suo deinceps ordine q̄ astant oēs. Precatur oratio illa diuinā clemētiā: ut cūcta dimittat p̄ infirmitatē humanā admissa peccata defuncto. eūq̄ in luce

Dionysius.

luce statuat & regiõ e uiuorũ: in sinib⁹ Abraæ, Isaac & Iacob, in lo-
 eo undè effugit dolor, tristitia & gemitus. Hæc Dionysius. Ex quibus
 euadit p̄spiciũ, uetustũ esse morẽ ecclesiæ sanctæ: pro defun-
 ctis in ecclesia pijs effundere preces ad dominũ, cõtra eos qui ne-
 gant suffragia uiuentiũ mortuis prodesse (de qua quidẽ materia: Cap. 27.
 in sequentibus huius libri locis sermo fiet amplior) cũ dinoscat ea
 obseruatio: in ipsi⁹ euãgelicæ legis exordio (in quõ, hæc mō citata scri-
 psit Dionysius) in frequenti usũ fuisse. Atqui inter ea adminicu-
 la quæ defunctis possunt à uiuis exhiberi: primũ obtinet locũ, saluta-
 re sacrificiũ corporis & sanguinis dñici, in missæ celebratiõẽ ad ex-
 piationẽ peccatorũ atq; refrigeriũ defunctorũ oblatũ ei, qui uiuorũ
 dñatur & mortuorũ scdm approbatissimas sanctorũ patrũ traditio-
 nes. Nõ poterit autẽ ea oblatio eucharistiæ in missa fieri pro quõpiam
 defuncto: scdm Lutheri cõstitutionẽ, qua solo die dñico censet u-
 nicã fieri debere missam publicã: nisi ipso die dñico deferaat exani-
 me corpus ad tẽplũ. Et tunc quõq; min⁹ cõueniẽter missa celebraret
 pro defunctis: cũ potius ob diei solennitatẽ de officio tẽporis oc-
 currentis peragi tũ deberet. Et ita uix unq; possent defuncti sacri-
 ficio aliq; missarũ releuari & adiuuari: si locũ haberet in ecclesia cele-
 bratio missæ Lutherana, modis omnib⁹ merito repudianda.

¶ Nõ expedire, in hoc ecclesiæ tpe astringi laicos ad su-
 mēdã singulis diebus dñicis sanctã eucharistiã: ut
 uult Lutherus.

Cap. IX.

Vperest adhuc & una ratio, ad improbãdam illam
 missæ celebrandæ traditionẽ & modũ, in superiore
 capite confutatũ atq; ex Lutherana officina prode-
 untẽ, quæ sit huiusmodi. Secundũ illum celebran-
 di publicã missam ritũ, quẽ definit Luther⁹ in ter-
 tio suo dicto supra posito: astringerentur fideles laici singulis qui-
 busq; diebus dominicis, ad percipiendam sacrosanctam eucharisti-
 am in illa missa, quam unicam & publicam celebrari debere contẽ-
 dit. Quod quidẽ obligationis iugũ imponere Christiano populo:
 hoc tẽpore nequaquã expedit. quo elanguit ille deuotiõis feruor, &
 ardor affectus in deũ obtepuit: qui circa principiũ nascentis eccle-
 siæ & tpa proxime cõsequentiã, fidelium animos inflãmauerat. De-
 bilis nãq; stomach⁹, natiuoq; propemodũ destituit⁹ calore: solidum
 cibum

LIBER SECVNDVS

cibum uix admittit, nec acceptum salubriter & recte concoquit.

II. ¶ Enim uero quadruplex in diuersi noui testamenti tēporibus inuenitur fuisse ordinatio & obseruatio ecclesiæ: circa sumptionē sacratissimæ eucharistiæ, à laicis faciendā. Nempe in primo eius exordio cū maximus esset fidei & deuotionis in credētibus feruor: solebāt fideles ex cōstitutione ecclesiastica q̄tidie sanctā accipere cōmunionē, quē admodū satis innuūt hæc uerba in actibus apostolorum conscripta. Erant autem perseuerātes in doctrina apostolorum:

Actū. z

& cōmunicatione fractionis panis & oratiōibus. Et paulo post, eodē in loco. Quotidie quoq; perdurātes unanimiter in tēplo, & frāgentes circa domos panē: sumebant cibū cū exultatione, & simplicitate cordis. In huius autē cōsuetudinis representatiōe & signū, q̄tidie in sacro missæ officio dat̄ altātib; pax: p̄ exosulationē sanctæ tabellæ, sacram aliquā imaginē depictā continentis. Quæ pacis in omnes qui intersunt missæ mysterio, distributio: refert quotidianam illā fidelium cōmunionē, atq; in eius locū successit. Deinde cū aliquantū tepē fact⁹ esset ardor ille deuotiōis in populo Christiano: cōstitutū est sequēte tpe & secundo quidē loco: ut singulis diebus dñicis laici fideles participatiōe sanctæ cōmuniōis acciperent. De quo tpe & pro quo: loqui uidetur beatus Augustin⁹ scribens ad Ianuariū, id quod habetur duodecima distinctione, cap. illa autē, hoc modo. Alia autē (inquit) quæ p̄ loca terrarū regiōesq; uariantur: sicut est q; alij ieiunāt sabbatū, alij nō. alij uero quotidie cōmunicāt corpori & sanguini dñi: alij certis diebus accipiūt. & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest: totū hoc genus rerum, liberas habet obseruationes. Idem quoq; in libro de diffinitionib⁹ orthodoxæ fidei, cap. uicesimo secundo, hāc habet sententiā: quæ etiā adducitur ab authore decretorū cap. quotidie. de consecratione, distinctione secunda. Quotidie eucharistiæ cōmunionē accipere, nec laudo nec uitupero: omnibus tamē diebus dominicis cōmunicandū hortor. Et Paulo post: eodē in loco. Si dixerit quispiam, nō quotidie accipiēdam eucharistiā, alius autē affirmat quotidie: faciat unusquisq; quod secundū fidem suam pie credit esse faciendū. Vbi ex ipsis uerbis deprehendit Augustinus: haud dubie pro tēpore huius secundæ ordinationis esse locutus. In huius autē hebdomadarie cōmunionis cōmēorationem & locū: successit di-

Augustinus.

Idem.

distributio

tributio alicuius particule panis benedicti à sacerdote, quæ fit singulis diebus dñicis in aliquib⁹ ecclesijs potissimū Gallicanis, n̄s qui sacro interfuerint missæ celebrāde mysterio. Est em̄ hec distributio panis benedicti in populū: representatio q̄dam susceptiōis eucharistiæ, singulo quoq; die dñico quondā fieri solitæ. Et multis in regionibus tāta reuerentia fideles hūc obseruant sumēdi huiusce panis benedicti morē: q̄ ante omnē cibū corporalē, studiose illū māducandū à se curant. Quinimmo & in solennioribus anni festis & sacratissimæ uirginis Mariæ, alio die q̄ dominico occurrētibus: apud nonnullos fit etiam huiusmodi panis benedicti distributio.

¶ Postea uero adhuc amplius refrigerescēte in hominib⁹ ardore deuotionis & spiritus, fuit tertio constitutū loco: quod fideles laici salter ter singulo quoq; anno acciperēt sacram eucharistiæ cōmunionem, utpote in die festo paschæ, pentecostes, & natiuitatis dñicæ. quemadmodū de cōsecratione, distinctiōe secunda cap. & si, dicit

Fabianus papa: his uerbis. Et si non frequētius: saltem in anno ter homines cōmunicēt, nisi forte maioribus quis criminibus impediatur: in pascha uidelicet, & pētecoste, & natali dñi. Eadem quoque sentētia deinde in eadem distinctiōe exprimit: capi. seculares. & cap. omnis homo. ¶ Postremū cū tepeditas animorū & torpor deuotionis increaseret in populo dei uehementius: quarto fuit ordinatū & postremo quidem tempore, q̄ saltem semel in anno scilicet in festo paschali, laici susciperēt corporis dñici participationē.

Quæ quidē ordinatio, per Innocētium tertium, summū pōtificē est promulgata in epistolis decretalibus: titulo de pœnitētis & remissionibus, cap. omnis utriusq;. hoc uerborū tenore. Omnis utriusq; sexus fidelis, postquā ad annos discretionis puenerit: omnia sua solus peccata saltem semel in anno, fideliter cōfiteatur proprio sacerdoti: & iniunctam sibi pœnitētiā proprijs uiribus studeat adimplere, recipiēs reuerēter ad min⁹ in pascha, eucharistiæ sacramētū, & cætera: in eandē subsequētia sentētiā. At uero nos ipsi hac tēpore, uersamur in hui⁹ quartæ ac postremæ constitutiōis decursu: transactis iā pridē triū aliarū ordinationū tēpibus. Quare non recte cōsulere uidentur animarum saluti: qui ex hac quartæ sanctionis cōditione proflire uolunt atq; alios p̄cepto obligatorio traducere in secundæ ordinationis modum & formā, his nostris temporibus

x importu-

III.

Fabianus

Innocētius
tertius

LIBER SECVNDVS

importunā & intēpestiuā. q̄ ex unica quotannis ex p̄cepto faciē
da susceptione eucharistiæ: transeūt & simul alios trāsferūt uinculo
p̄ceptorio, ad frequentē admodū & crebriorē æ quo (quantū ad
totā laicorū multitudinē) cōmunionē eiusdē sacramēti suscipiēdā:
quasi de uno extremo in alterū, sine medio aliquo progredientes.

III. ¶ Porro sufficere id laicis debet, pro hoc tpe in quo subsistimus: si
ultra receptionē eucharistiæ quotannis in festo paschæ faciendā
ex p̄cepto ecclesiastico, in solennioribus alijs anni festis: ut ascensio
nis dñice, pentecostes, omniū sanctorū, natalis dñi, & celebritatib⁹
sacrosanctæ uirginis Mariæ: ex deuotiōe libera & arbitraria susci
pian̄ idem sacramentum. Nempe quēadmodum quisq; se debet
accommodare consuetudini loci in quo uitam agit: ita & tempo
ri, conditioniq; temporis quo degit, se debet conformare. modo et
hæc & illa: sit honestati consona, diuinæq; legi nequaquā contra

Augustinus. ria. Scribit enim beatus Augustinus ad Ianuarium, id ipsum quod
habetur duodecima distinctione, cap. illa autem. hoc pacto. Quod
neq; contra fidem catholicam neq; contra bonos mores esse con
uincitur: indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos ui
uitur societate, seruandum est. Mater mea (inquit) Mediolanum

Monica me secuta: inuenit ecclesiam sabbato non ieiuantē, coeperat flu
ctuare quid ageret. Tunc ergo consului de hac re, beatissimæ me
Ambrosius. moriæ Ambrosii episcopi. At ille ait. Cum Romam uenio:
sabbatū ieiuno. cum Mediolani sum: nō ieiuno. Sic & tu ad quā
cunq; ecclesiam ueneris: eius morem serua, si cuiq; non uis esse scā
dalum: nec quenq; tibi. Hoc cum matri renunciaſsem: libenter am
plexa est. hæc Augustin⁹. Atq; cōsuetudo huius t̄pis diuti⁹ obser
uata, id habet: q̄ laici ex p̄cepto ecclesie semel in anno scilicet in fe
sto paschæ, accipiāt sanctū eucharistiæ sacramētū. Ex deuotiōe ue
ro & libero syncarioris animi affectū, sine p̄cepti cōſtrictiōe: in so
lennioribus alijs anni festis. cū placitū ip̄is fuerit, sumant etiam sacra
cōmunionē. Ergo huic præſentis temporis conditioni & cōſue
dini se debent laici conformare atq; coaptare: & nequaquā attētare
ex p̄cepti obligatione tanti mysterij susceptionē, singulis dieb⁹ do
minicis iterandam. ¶ Sane monasteria regularē disciplinā exacte
obseruantia: nequaquā suos adigunt religiosos sacerdotalem gra
dum necdum adeptos, ad illam arctitudinem p̄cepti: ut singulis
diebus

diebus dñicis sanctam accipiāt cōmunionē. sed plærūq; ut semel in
 tra mensē, aut ad summū ut intra quindecim dies, illam frequen-
 tēt. Et tamē illi degunt in quietiore trāquillitate uitæ, à mūdi stre-
 pitu & tumultu amplius semoti: neq; tantā habentes malorū ppe-
 trandorū occasione ac materiā, quantā habēt aliī uiuentes in secu-
 lo, & sæuis illic tēpestatibus iactati. Laici uero potissimū uxorio al-
 ligati uinculo, in maxima rerum fluctuatione obuersantur: nunc
 opum cupiditate tentati, nunc libidine carnis impetiti, nunc iracū-
 diæ stimulis exagitati, nūc uero, honorū appetitione infestati. At
 quomodo in tanta periculorum undiq; irruentiū turba & multitu-
 dine, ita sibi constans & quietus erit laicorū animus: ut octauo quo-
 q; die cōponat se ex p̄cepto ecclesiastico, digne & honeste, ad sub-
 lime eucharistiæ mysteriū sumendū? Cōponat inquam, eo obliga-
 tionis uinculo astrictus ad illā hebdomadariā susceptionē euchari-
 stiæ, ut si eam uel semel p̄termiserit: protinus reatū letalis criminis
 incurrat, efficiaturq; sanctiōis ecclesiasticæ p̄uaticator. Nō igitur
 expedire uidetur, toti laicorū multitudini hāc indicere legē: q; sin-
 gulis diebus dñicis sanctā suscipiāt eucharistiā obligatiōe p̄cepto-
 ria, hac potissimū tempestate: in qua quoniam abūdauit iniquitas, Mat. 24
 refrigescit charitas multorū. Haud tamē improbare uelim p̄tica-
 larē aliquorū etiā laicorū deuotionē: qua libere & citra p̄ceptū, sin-
 gulo quoq; die dñico sacram cōmunionē suscipere singulari uene-
 ratione queāt, secūdū internam uactionē quā à deo acceperint.
 Ex illa uero speciali quorundam obseruatione: generalē omnib⁹
 legem imponendam, non suaderē. ¶ Deniq; nec id usquequaq; p̄
 bandum quod subindicat in calce huius tertij dicti Lutherus: ec-
 clesiam scilicet nostri tēporis se accommodare debere ad imitatio-
 nē primitiuae ecclesiæ, ordinatiōisq; apostolicæ. Nā tametsi primæ
 uia illa ecclesia ob recēs peractā mysteriorū nostræ redemptionis
 cōsummationē, exuberantiorēq; spiritus sancti in apostolos et
 credētes effusionē: mirū habuerit decorē, eximiam itidē in uiris
 apostolicis sanctitatē, ardentissimūq; in sanctis martyribus fidei
 feruorem. nō tamē expedit p̄senti tēpori, omnino se cōferre ad i-
 mitationē illius ecclesiæ primordialis: neq; h̄sdem omnino regulis
 quibus utebat̄ inniti. q; nūc hic dies alios mores postulat: atq; alias
 uiuēdileges adiectitias. Quippe in ipso nascētis ecclesiæ exordio:

LIBER SECVNDVS

uiroz ecclesiasticoz & spiritualiũ paupertas, abdicatio priorũ
 bonoz & cõmunitas uitæ erat in usu & precio. quoniã id tempº:
 hoc efflagitabat uirtutis studiũ. Nunc uero mutato ob rationabi-
 les causas & congruas, in alium uiuendi ritũ ecclesiastico statu, do-
 tatisq; amplo rez & prouentu ecclesius, q̄uis maxime operæ precium
 esset ambitionem eliminari à tota ecclesia, & radicẽ maloz auari-
 tiam, pariter & luxum, tria teterrima monstra, post opulentia per-
 niciose suborta: q; hæc potissimũ ecclesiæ nitidũ splendorẽ offu-
 scent. attamen forsitan ut se iam res habet, non expediret ad illam
 prisca & primi temporis paupertatẽ apostolicã reflectere habenas,
 & n̄sdẽ omnino legibº uti, quibus illa tunc ætas utebat. q; transacta
 sit iã olim ea tẽporis conditio: & diuersæ qualitatis alia successerit,
 nisi pristinus ille feruor animoz in fidelibus instauraret: qui san-
 guine Christi recens effuso in eis uigebat, & iam olim deferbuit.
 Enim uero in natura cõpertum habemus: alia ciborũ genera, stu-
 dia & exercitia, diuersis cõpetere ætatibus. Vt quæ pueritiæ accõ-
 moda sunt: uirili non conueniant grauitati. & quæ, adolescẽtiæ cõ-
 gruũt: haud quãq; decrepitæ condecere infirmitati. In ipsius itidẽ
 synagogæ decursu deprehendunt ab uno statu in aliũ factæ plæ-
 runq; mutationes, modorũq; uiuendi uariationes. Primo nãq; sub
 sanctis patriarchis: illa adhuc tenella fouebat. Deinde sub Moyse
 legislatore atq; Iosue forti propugnatore: maius accepit robur et in-
 cremenũ. Postea sub illustribus educata est iudicibº: & aliquantã
 egit ætatẽ. Deinceps sub generosis regibus, & postremũ à relaxa-
 tione captiuitatis Babylonicæ sub inclytis ducibº & summis sacer-
 dotibº: suũ peregit cursum. diuersoq; tpe uarias habuit uiuendi ra-
 tiones: quantũ ad ea q̄ ultra p̄cepta decalogi erant adiectitia. Quid
 mirũ igitur aut absurdũ: si ecclesia sancta primum sub apostolis co-
 alescens, deinde inuictorũ martyrũ uigore roborata: de hinc sancto-
 rum splendore confessorum & sanctimonia illustrata, nũc uero in
 signiũ præsulũ, & authoritate haud inferiore q̄ prisca patres, pollen-
 tiũ, moderatione gubernata: alias & alias habeat pro tẽporum di-
 uersitate uiuendi atq; agendi leges, ultra euangelica p̄cepta consti-
 tutas. Non igit reducenda est hodierni tẽporis ecclesia, ad omni-
 modã ecclesiæ primitiæ imitationẽ: & faciendũ esse, importunis
 uocibus obstrepere solent hæretici. sed suis legibus, præsentisq; tẽ-
 poris.

poris cõditioni accõmodis: uiuere sinēda. Verũ id unũ hic Luthe-
ro obiectadũ est: q̄ cũ cõtendat, nunc mores & statũ eccl̄iæ primi-
tiuæ seruari ab omnib⁹ debere: ipse tñ cũ suis affectis, eundẽ mini-
me obseruat aut sequit̄. Tunc etenim quotidiana fiebat sacrae eu-
charistię cõmunio, uēdebant̄ possessiones, & preciũ ad pedes apo-
stolorũ ponebat̄: frequentibus emacerabant̄ ieiunijs, & in una ui-
uebant cõmunitate, apostolicę uitæ sectatores. Deniq̄ ad uincula,
carceres, flagella, & demũ mortẽ pro Christo perferendã: erãt pro-
ptissimi. quẽadmodũ liber actũ apostolicorũ plane testat̄. Hęc
tamen: nequaquã opere adimplet Luther⁹ cũ suis. Improbis igitur
est doctor: qui id faciendum docet, quod ipse non facit.

¶ Sacramentũ altaris, in missã secundũ ritũ eccl̄iæ
oblatũ: uere esse & dici debere sacrificiũ nouæ
legis cõtra Lutheri sententiã.

Cap. X.

Voniã aut̄ non modo celebrationẽ missæ priua-
tæ sustollit Luther⁹: sed ad maioris impietatis stu-
diũ progrediẽs, inficiat̄ missam quãlibet (siue priua-
ta sit siue publica) eẽ sacrificiũ, in posteriore tertij
dicti sui ante citati particula: certe refellenda est in
præsentiã & hęc improba absurditas, scripturæq̄ sacrae & sancto-
rũ patrũ testimonijs, necnon rationibus inde petitis demonstnan-
dum: sacrosanctã eucharistiã quæ in missæ mysterio quotidie con-
secrat̄, uerẽ eẽ sacrificiũ, eoq̄ nomine ipsam appellari debere. ¶ Et
primo quidẽ, Nã ab ipso mũdi exordio in lege naturæ, dei ueri cul-
tores sua habuerunt sacrificia: quibus deũ honorarunt, eaq̄ tẽpe-
state uiuentes sancti patres Abel, Noe, Abraã, Isaac, & Iacob: ob-
tulisse legunt̄ hostias deo, quẽadmodũ diuinit⁹ erant edocti. In no-
ua igit̄ lege, splendore rutilo lucis euangelicæ clarius emicante af-
signandũ est & suũ sacrificiũ. cũ non possit eẽ lex perfecta, omni-
noq̄ cõpleta: quæ nullã habeat ad diuini cultus obsequiũ determi-
natã oblationẽ. Alioqui perfectius quiddã in lege illa primæua &
adhuc rudi cõperies: q̄ in euãgelica, qd̄ eẽ absonũ. Sed quã in noua
lege dederis hostiã, per totũ illius decursum offerendã: nisi sacro-
sanctam eucharistiã, in missæ celebratione consecrari solitã? Est igit̄
hęc ipsa: uere sacrificiũ. ¶ Secunda, ad idẽ ostendendũ propo-
sitũ: ratio. Lex Mosaica, multiformia habuit sacrificiorum genera:

Gene. 3.
Gene. 8.
Gene. 22.
Gene. 26.
Gene. 35.

LIBER SECVNDVS

illi peculiaria. quæ tandiu firmū habuerunt suæ obseruationis ro-
bur: quod diu lex illa in suo permansit uigore. Illi igitur succedens lex
euangelica: haudquaquam credi debet esse exors sacrificij, ab illius ini-
tio frequetati: & semper frequetandi, dum legis ipsius uis & authora-
mentū permiserit. Alias dignior esset & augustior lex illa umbra-
tica & figuralis, quantum ad sacrificij proprii rationem: quæ euangelica, si
nullū hæc haberet sacrificiū: quod sibi æqua durationis mēsurā co-
extenderet & coaptaret, secundū oblationis usum. At nulla assi-
gnari queat oblatio in lege euangelica, illi propria & peculiaris: quæ
eucharistia sancta, quæ in missæ officio consecrat. Ea nempe ut uni-
ca noui testamenti, singularisq; hostia: totā illā uetere hostiarū mul-
tiformitatē sua ambit uirtute, circūplectit, & admiranda dignitate
transcendit. Est igitur ipsa sacrosancta eucharistia, in excellentissimo
missæ mysterio consecrata, sacrificiū: & ita uere denominat. ¶ Ter-
tia ratio. Sicut cuique legi suū est sacerdotiū: ita & cuique sacerdotio suū
sacrificiū. ut hæc tria: lex, sacerdotiū, sacrificiū: mutuā ad inuicē in-
quaque lege habitudinē sortiantur atque proportionē, æquaque duratiōe
extendantur: nec unū eorum, sine cæteris inueniri queat. In noua au-
tem lege habet sacerdotiū speciale, utpote Christi: qui est consti-
tutus à deo patre sacerdos in æternū. Est igitur & aliquod sacrificiū
illi sacerdotio respondens: cuius oblationis ritus & usus tandiu per-
duret, quod diu lex ipsa noua & sacerdotiū eius protēditur. Huiusmo-
di autem sacrificium sacerdotio euangelico peculiare, non est sola
immolatio Christi in cruce pro nostra salute: quando semetipsum
tradidit pro nobis oblationem & hostiam deo in odore suauitatis.
Nam illa, semel tantum est facta: neque iterabitur unquam. quandoqui-
dem Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ul-
tra non dominabitur. Fuit & illa oblatio, facta omnino in nouæ le-
gis exordio: & necdum inchoata ad omnes legis euangelicæ annū-
ciatione. Sacrificium autem, legi alicui & sacerdotio respondens:
per totum temporis illius legis decursum debet frequentari, atque in
usu haberi. Reliquum est igitur, ut sanctissimū eucharistiæ sacra-
mentū in missa oblatū: sit unicū illud & uetere sacrificiū, Christi sa-
cerdotio adaptatum, & nouæ legi accommodatum. Alioqui imper-
fectissima esset lex nostra, & maxime ignobile Christi sacerdotiū:
ut quod præter cæterarū legum morem nullum haberet sibi pro-
prium

III.

Psalmo 109.

Ephe. 5.

Romanos 6.

priū ac singulare sacrificiū. cū tamen nec ethnicorū nec barbarorū unq̄ repertæ sint leges aliquæ: quæ non habuerint sua sacrificia à suis sacerdotibus offerri solita. Quod si id in superstitione gentiliū tantopere est obseruatū: qm̄ ad diuini cultus rationē admodū pertinere censebatur, non fuisse inquam legē ullā sine sacerdotio, nec sacerdotiū sine sacrificio, et usu fere quotidiano sacrificij: quid existimādum est obseruari debere in uera religione Christiana? Nō ne & hic, nouæ legis sacerdotio assignandū est & suū sacrificium: cuius habeat frequēs usus atq; q̄tidianus, quoad duret & ipsa lex & eius sacerdotium? ¶ Quarta. In psalmo Chr̄s perhibetur esse sacerdos in æternū: secūdū ordinē Melchisedech. qui cū esset sacerdos dei altissimi: obtulit deo in gratiarū actionem pro uictoria Abrahamæ concessa, panē & uinū in sacrificiū. Fuitq; illa oblatio Melchisedech: figura oblationis à Christo summo sacerdote instituentæ, sicut & sacerdotiū Melchisedech: typus fuit & figura sacerdotij Christi. At uerò Chr̄s in cruce seipsum sub panis & uini nō obtulit specie: sed sacratissimū corpus suū sub corporali ac uisibili omniumq; oculis conspicua forma, clauis confixum, spinarum aculeis sauciū, & sanguinolentis plagis uulneratum, Sanguinem etiā suū tunc effudit in preciū nostræ redemptionis, sub uera ac nuda sanguinis forma: nō adoperta aliquo uelamine. Quare in ipsa cruce & acerbissimæ suæ passionis hora, oblationē deo patri non fecit secundum ordinē & ritum Melchisedech, sed paulo ante instituerat eam in nouissima cœna: ab apostolis & eorū posteris frequentandā usq; ad consummationē seculi. quando sanctissimū suum corpus uelamento panis obtectū & sanguinem preciosum specie uini obuelatū: discipulis suis tradidit. utq; deinceps id peragerēt in sui memoriā mysteriū: illis mandauit. Est itaq; in ipsa missæ celebratione, immolatio corporis & sanguinis dñici sub forma panis & uini: ueq; sacrificiū & propriū sacerdotij ipsius Christi secundū ordinē Melchisedech. quo ipse per ministros ecclīæ q̄tidie offert deo patri: in expiationē peccatorū nostrorū. Quod si quis pertinaci⁹ abnegauerit: ut etiā Christū esse sacerdotē secundū ordinē Melchisedech, inficiet, necesse est. cum illius sacerdotij secundū ritū Melchisedech, nullū posset assignare sacrificiū qd̄ frequentē in ecclīa catholica. Illud autē negare: quid aliud est, q̄ deū facere mendacē?

¶ Quinta

III.
Psalm. 109.
Gen. 14.

LIBER SECVNDVS

- v. ¶ Quinta ratio. In lege Mosaica p̄ter agnū paschalē qui quotā-
 Exo. 12. nis in festo paschæ immolabatur: erat inter cætera oblationū ge-
 nera & iuge sacrificiū, quo quotidie immolabatur agnus unus ma-
 ne & alter uesperis: secundū diuinā cōstitutionē, ita in libro Nume-
 Numeri. 28 ri explicatā. Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis. Agnos an-
 niculos immaculatos duos, quotidie in holocaustum sempiternū:
 unum offeretis mane, & alterū ad uesperū. Holocaustū iuge est,
 quod obtulistis in mōte Sinai: in odorē suauissimū incensi domini.
 Exo. 29 Hæc ibi. In libro etiam Exodi, cap. uicesimo nono: eiusdē iugis sa-
 crificij fit mētio. Agnus autem ille, in phase Iudæorū semel tantū
 singulis annis oblatu: Christi oblationē in cruce factā semel in so-
 lēnitate paschali, repræsentabat. per quā libertati sumus à princi-
 pis tenebrarū imperio: ut populus Israëliticus p̄ agni typici immo-
 lationē ereptus fuerat à dura seruitute Pharaonis. Iuge uero illud
 antiquæ legis sacrificiū, quotidie offerri solitū: quid obsecro figu-
 rabat: an putandū est, inanem fuisse illam obseruationem: & nulli
 us omnino ueritatis significatiuam? Nullus plane id sentiret: cum
 necesse sit figurā omnē alicui respondere rei figuratæ. Neq; quo-
 tidiana illa duorū agnorū immolatio, oblationem Christi semel in
 cruce faciendā referebat: quoniā hæc, semel tantū erat exhibēda,
 & non quotidiano usu. Quinimmo si omnia legis euāgelicæ my-
 steria, in uolucris antiquarū figurarū designata, p̄currere uolueri-
 mus: nihil plane assignare poterimus aliud cōgruenti⁹, quod per il-
 lum iugis sacrificij ritū significari dicatur: quàm quotidianam im-
 molationē panis uiuifici & calicis benedictionis in missæ celebra-
 tione. Vt igitur aptum habeat responsū ueritas ad figuram, &
 exemplar ad imaginem: huiusmodi, sanctæ eucharistiæ in officio
 missæ consecratio & oblatio, reuera est sacrificium, & ueriore qui
 VI dē ratione: quā cuiusuis hostiæ antiquæ legis immolatio. ¶ Sexta.
 Dominus deus per Malachiam prophetā, nouæ legis tempus &
 gratiā adaperiēs: se reprobaturū perhibet ueteris legis hostias, gra-
 tiamq; habiturum oblationem unam mundā, quæ in omni natio-
 Mala. 1. ne illi offeratur: cum ait. Nō est mihi uoluntas in uobis, dicit dñs
 exercituum: & munus non suscipiam de manu uestra. Abortu e-
 nim solis usq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus:
 & in omni loco sacrificatur & offertur mihi oblatio munda. Vbi
 secundū

secundū expositores dicti loci prophetici, per oblationē mūdā in
 omni loco offerendā: intelligit sanctissimū eucharistiæ sacramen-
 tū, omni mūditiā atq; puritate plenissimū. qđ in omni terrarū pla-
 ga immolandū in ipso missæ officio: prophetæ oraculo præcūia
 tur. Est igitur huiusmodi sacramentū, secundū ecclesiæ ritum cō-
 secratū: haud dubie sacrificium. ¶ Septima ratio. Qui inficiantur
 sanctam eucharistiam rite in missa cōsecratā esse sacrificiū: dicāt
 uelim, quod ponunt esse sacrificiū nouæ legis propriū & peculia-
 re. Nō enim recte dixerint: nullum tale in lege euangelica esse sa-
 crificiū. quoniā eo dicto, & legem Christi sustollerent & eius sacer-
 dotiū: quorū neutrū (ut ante dictū est) sine sacrificio subsistere po-
 test. Neq; itidem uere dixerint, castigationē corporis aut oratio-
 nē uel eleemosynā, aut bonam quācūq; operationē: esse speciale
 nouæ legis sacrificiū. Quoniā ad ea bona opera faciēda, non mi-
 nus obstringebant ante Christi in carnē aduentū obseruatores
 ueteris legis: q̄ nunc obligētur nouæ legis cultores. Quare quodq;
 eorū non potius dici debet euangelicæ legis sacrificiū: q̄ Mosaicę.
 Insuper & laici & mulieres obligantur æqua cōstrictione ad mor-
 tificationē carnis, orationē, paupeꝝ subleuationē, & reliq; iustitię
 opa: atq; sacerdotes & uiri ecclesiastici. Nihil igit eorū, tale est sacri-
 ficiū: quod debeat p̄ solos sacerdotes euāgelicæ cōstitutionis pecu-
 liariter offerri, distinctū à Mosaici ritus hostijs, quale tamē sacri-
 ficiū: in p̄sentia quærit. Et cū p̄ singula quis discurrerit bonorum
 operum & hostiarū genera, nullum tandem inueniet nouæ legis
 singulare & unicū sacrificiū: quā oblationē panis sancti & calicis sa-
 lutaris, in missa fieri solitam. Est igitur sancta illa immolatio, uerū
 sacrificiū: & huiusmodi nomine honoranda: ut lex euangelica si-
 cut ab antiqui ritus lege est diuersa: ita quoq; diuersum ab eius ui-
 ctimis habeat sacrificium.

¶ Ecclesiæ sanctæ autoritate, & scriptorū ecclesiasticorū
 testimonio cōprobari: missam esse sacrificiū.

Cap. XI.

T ne solis agatur rationibus res proposita. sed & so-
 lida atq; irrefragabili autoritate: nūc reliquum est
 eā fulcire & totius ecclesiæ & sanctorū patrū sentē-
 tijs, quas nec aduersarij queāt refellere. ¶ Seruata
 itaq; ordinis ad supra politas ratiōes denomiatiōe,

VIII.

y p̄ maiore

LIBER SECVNDVS

pro maiore memoriae comoditate: sit haec octaua ratio. Vniuersalis ecclesiae auctoritas, hac qua astruimus etiam approbat sententiam: panem scilicet uitalem et calicem salutiferum in missae celebratione, esse sacrificium, quae in orationibus secretis officii missae, praefatione sacrae proxime antecedentibus: panem et uinum altari supposita, appellat nunc hostiam, nunc uictimam, nunc sacrificium, nunc uero oblationem, numero singularitatis: ob mysterium peragendi integritatem et unitatem. Interdum autem multitudinis numero, hostias, oblationes et sacrificia, materiam illam faciundae consecrationis nuncupat: ob geminas sacrorum signorum partes, panem et uinum. In utraque autem appellatione, tum attendit ecclesia non nudam consecrationis postea peragendae materiam: sed et corporis et sanguinis dominici oblationem, sub illis signis facta consecratione futuram. In orationibus quoque officii ecclesiastici missam concernentis, post communionem dicendis, sacrum corpus dominicum & sanguinem iam oblata deo & sumpta a sacerdote: appellat eadem ecclesia catholica ipsidem nominibus, aut unitatis numero expressis: ut hostiam, uictimam, sacrificium, oblationem, propter identitatem & singularitatem eius qui oblatus est: domini scilicet nostri Iesu Christi dei & hominis, aut pluralitatis numero designatis nominibus praedictis, id sacramentum uocat: ut hostias, uictimas, oblationes, et sacrificia, propter duas praecipuas integri sacrificii partes, ut puta sacratissimum domini nostri corpus et preciosum eius sanguinem: quorum utrumque, in augustissimo missae officio uere offertur. Quemadmodum idem eucharistiae sanctae mysterium, nunc sacramentum dicitur in ecclesiasticis orationibus et canticis: ob ipsius sacrae synaxeos et communionis unitatem atque integritatem, nunc uero sacramenta dicuntur: ob factorum signorum, quibus id obuelatur arcanum & expletur, diuersitatem. Quis igitur addubitet, ex ante dictis denominationibus ecclesiam sanctam aperte innuere: corpus & sanguinem dominicum in missa oblatum, esse sacrificium: ¶ Nona ratio. In ipso quoque canone sacro missae, ecclesia sancta antiquissimo usu iam diutissime obseruato: ueneranda illa signa excellentissimi mysterii, altari imposita, ante consecrationem uocat sancta sacrificia illibata, sacrificium laudis, oblationem quam se offerre cõtestatur: sub habitudine quadam & relatione ad ea augustissima signata, corpus domini & sanguinem, quae perfecta consecratione, sub illis signis uerissime continentur. Post consummatam uero consecratio-

cōsecrationē sanctissimi sacramēti: ip̄a ecclesia in p̄dicti sacri cano-
nis contextu phibet se offerre diuinæ maiestati (ad sacratissimum
corpus & sanguinē dñicū, uenerabilibus illis signis ineffabiliter ob-
tecta, referēs suā mētē: eaq; signaculo crucis ob signans) hostiā pu-
ram, hostiā sanctā, hostiā immaculatā: panē sanctū uitæ æternæ,
& calicē salutis perpetuæ. In quibus sane uerbis, significatur aper-
tissime ip̄ius panis supercælestis & calicis sancti oblatio, summę di-
uinitati facta: & proinde gloriosum Christi corpus & sanguis, tum
sub uelamine sacrorū signorū mirabiliter in altari subsistēs: esse ue-
rum sacrificium, deo tunc per ministeriū sacerdotis oblatū. Quam
quidem sententiā, quicūq; sacri canonis missæ uerba diligentius at-
tendunt: indubitata tenēt, neq; hæsitant eandē esse, semperq; fu-
isse ecclesiæ catholicæ solidā determinationē. Quā nunc trahere
in dubiū, adducereq; in disceptationem aut impugnare debet ne-
mo: qui cum tota ecclesia de altissimo hui⁹ sacramēti mysterio re-
cte ac syncrē uoluerit sentire, seq; legitimum & nequaquā degene-
rem ecclesiæ filium prodere. ¶ Decima. Eandē præterea sententiā
comprobant suis scriptis plurifariā sancti patres: uirtute & doctri-
na præstantissimi. Ex quorū nūero nunc ante omnes prodeat bea-
tus pater Augustinus: in decimo libro de ciuitate dei, cap. uicesi-
mo dicens. Per hoc, & sacerdos est ip̄e offerens: ip̄e & oblatio,
Cuius rei sacramētū: quotidianū esse uoluit ecclesiæ sacrificiū, cū
ip̄ius corporis ip̄e caput: & ip̄ius capitis ip̄a sit corpus. tā ip̄a p̄ ip̄m:
quā ip̄e per ip̄am suetus offerri. Hæc ibi. Sed quod obsecro est q̄
tidianū ecclesiæ sacrificium: nisi sanctissimum corporis & sangui-
nis dominici sacramētum: quotidie ab ecclesia in missa offerri so-
litum? Quomodo etiam ip̄e Christus per ecclesiam cōsuetus est of-
ferri: nisi in sacratissimo missæ mysterio, ubi gloriosum eius corp⁹
& sanguis sub panis & uini speciebus offeruntur? Rursus idem in
uicesimo secundo eiusdē operis libro, cap. decimo ait. Nos autem
martyribus molstris, nō tēpla sicut dñs: sed memorias sicut homini-
bus mortuis, quorū apud deū uiuunt spiritus, fabricamus. Nec ibi
erigim⁹ altaria, in qbus sacrificemus martyribus: sed uni deo & mar-
tyrū & nostro, sacrificium immolam⁹. Ad quod sacrificiū, sicut ho-
mines dei, qui mundum in eius confessione uicerunt: suo loco &
ordine nominantur, non tamen à sacerdote qui sacrificat, inuocā-

x.

Augustinus.

Idem.

LIBER SECVNDVS

tur. Deo quippe, nō ipsis sacrificat: quis in memoria sacrificet eorū, quia dei sacerdos est: non illoꝝ. Ipsum uero sacrificiū, corpus est Christi: quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi. Hæc Augustinus. Quid aut̄ hoc testimonio apertius haberi potest aut certius: quo dicit eximius ille splendor eccl̄iæ, corpus Christi esse ipm̄ sacrificiū: quod scilicet sacerdos ecclesiasticus deo sacrificat & offert in celebratissimo missæ mysterio: Potius ne beato Augustino illud religiose & probe asserenti, habēda est fides: q̄ Luthero, idē

XI
Augustinus.

impie atq; improbe diffitēti: ¶ Undecima ratio. Accedit & con-
sonat supradictis, eiusdē probatissimi authoris sententia in Enchiridio: ubi ait. Neq; negandū est, defunctorū animas pietate suorum uiuentiū releuari: cum pro illis sacrificiū mediatoris offertur, uel eleemosynæ quæ in ecclesia fiunt. Sed profunt eis, qui cū uiuerent: hæc sibi ut postea possint prodesse, meruerūt. Et paulo post. Cum ergo sacrificia siue altaris siue quarūcunq; eleemosynarum pro baptizatis defunctis offerunt: pro ualde bonis, gratiarū actiones sunt. pro nō ualde malis: propitiatiōes sunt. pro ualde malis, etiam si nulla sunt adiūmēta mortuorū: qualescunq; uiuorū cōsolationes sunt. Hæc ille. Quod aut̄ est sacrificiū mediatoris, aut quæ altaris sunt sacrificia, secundū mentē Augustini in loco citato: nisi oblatio panis uiuifici & sacri calicis dominici in ipso missæ mysterio: Illud igitur sacramentū: ex eiusdē sententia uere est &

XII.

Psalm. 49.

dici debet sacrificiū. ¶ Duodecima. Cum dominus per prophetā in psalmo, legis euāgelicæ grām amplissimā mūdo manifestandā referans: se repudiaturū ueteris legis hostias perhibuisset, his uerbis. Non accipiam de domo tua uitulos: neq; de gregibus tuis hircos, & alijs tum præcedētibus tū sequētibus: subiungit id oblatiōis genus, quod sibi uult earū loco immolari, dicens, Immola deo sacrificiū laudis: & redde altissimouota tua. Et iterū eodē in loco. Sacrificiū laudis honorificabit me: & illiciter, quo ostendā illi salutare dei. Per sacrificiū aut̄ laudis, ibidē intelligūt graues & eruditi il-

Nicolaus
Liranus.

lius loci expositores, & in primis Nicolaus Liranus, diligentissimus totius factæ scripturæ ad literā explanator, & nō aspernandæ authoritatis: oblationē preciosi corporis & sanguinis dñici in ipso missæ mysterio: in laudē, gloriā & honorē diuini nominis, factā. In cuius rei fidem ac robur: in sacro canone missæ, sanctissima illa im-
molatio

molatio sacramenti eucharistiæ, sacrificiū laudis appellat: cum post factā uiuentiū cōmemorationē, subiungit sacerdos. Pro quibus tibi offerimus, uel qui tibi offerunt, hoc sacrificiū laudis: pro se suisq; omnibus. Est igitur ex scripturæ diuinæ testimonio, accedēte factorum eius interpretū sententia, & totius ecclesiæ authoramēto: sancta illa hostia in missæ celebratione cōsecrata, uerū sacrificiū, & ita debet appellari. ¶ Decimatertia ratio. Sanctus itē Cyprianus, cū doctrina singulari tum martyrio insignis; eandē comprobatur assertionē. potissimū in epistola ad Cæcilium: quæ secūdi suarū epistolarū libri est ordine tertia: ubi nō semel sed sæpenumero: ipsum dominici corporis & sanguinis sacramentū appellat sacrificiū. Ita em̄ circa ipsum prædictæ epistolæ exordiū scribit. Quoniā quidā uel ignoranter uel simpliciter in calice dominico sanctificando & plebi ministrando non hoc faciunt quod Iesus Christus dominus & deus noster, sacrificij huius author & doctor, fecit & docuit. religiosum pariter ac necessarium duxi ad te literas facere. Vt si quis in isto errore adhuc teneat: ueritatis luce perspecta, ad radicē atq; originē traditionis dominicæ reuertatur. Deinde paucis interiectis ostendens in Melchisedech, sacrificij dominici præfiguratū esse sacramentū: ait. Nam quis magis sacerdos dei summi: q̄ dominus noster Iesus Christus, qui sacrificiū deo patri obtulit? Et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est panē & uinū: suū scilicet corpus & sanguinē. Rursum paulo post idem Sed & per Salomonē spiritus sanctus typū dñici sacrificij præmōstrat immolatæ hostiæ & panis & uini: sed & altaris & apostolorū faciens mentionē. Sapientia (inquit) ædificauit sibi domū: et subdidit columnas septē. Mactauit hostias suas, miscuit in cratere uinū suum: et parauit mensam suā. Et misit seruos suos: conuocans cum excelsa prædicatione ad craterē, dicens. Qui est insipiens declinet ad me, et indigētibus sensu dixit. Venite et edite de meis panibus: et bibite uinū quod miscui uobis. Itē nōnullis interpositis: eodem in loco ait. Vnde apparet sanguinē Christi nō offerri: si desit uinū calici. nec sacrificiū dñicum legitima sanctificatione celebrari: nisi oblatio et sacrificiū nostrū responderit passioni. Quomodo autem de creatura uitis nouum uinum cum Christo in regno patris bibemus: si in sacrificio dei patris et Christi. uinum nō offerimus, nec

XIII.
Cyprianus.

Gene. 14.

Prouer. 9.

Matth. 26.

LIBER SECVNDVS

calicē domini dñica traditione miscemus? Hæc Cyprian^o. Ecce in singulis locis modo citatis, uocatur ab eximio illo authore sacramētum corporis & sanguinis domini, sacrificium. nec non in cōplu- sculis alijs sequentibus locis eiusdē epistolæ: quæ tota est succulen- ta, salutarisq; doctrinæ refertissima. ¶ Prolixum certe foret & ni- mis oposum: sanctorū patrum Hieronymi, Gregorij, Chrystostomi, Bernardi & cæterorū testimonia idē cōprobantia: hic in medium afferre. quæ studioso lectori, sacra eorū opa sedulo exercitio euol- uentis: protinus obuia erūt, atq; ad manū occurrēt. Ab illis igit ci- tandis supersedentes: alia adhuc uia rem propositā fulciamus.

¶ Sanctionū etiā pōtificiarū iurisq; canonici testimonio ostē- di: qd sacramētū eucharistiæ in missæ celebratiōe ob- latū, sit ueg; & singulare sacrificium. Cap. XII.

Ræterea ut solidius accipiat robor & firmi^o, idipm de quo differimus negocium: iuris etiam pontificij authoritate, in præsentia corroborandum est, dige- stis in ordinē illius testimonijs. ¶ Sit igitur hæc de cimaquarta ratio. In epistolis decretalib^o, titulo de summa trinitate & fide catholica, cap. firmiter credimus. ita dicit

XIII.

Innocenti-
us tertius.

Innocentius tertius in concilio generali, Vna uero est fidelium uni- uersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur: in qua idem ipse sacerdos est sacrificiū, Iesus Christus. Cuius corpus & san- guis in sacramēto altaris, sub speciebus panis & uini ueraciter con- tinent: transsubstantiatis pane in corpus & uino in sanguinē pote- state diuina. Vt ad perficiendū unitatis sacramētū, accipiamus ipsi de suo: quod accepit ipse de nostro. Hæc ibi. Sed quo nam pa- cto Christus ipse, summ^o sacerdos secūdū ordinē Melchisedech, nunc est sacrificium: nisi quoniam ipse deo offertur in sacro san- cto missæ officio, panis & uini adopertus integumento? Nempe non est ipse nunc sacrificiū, quoniā seipsum in cruce obtulerit pro nobis (quāuis in hora amarissimæ suæ passionis fuerit secundū eā rationē & sacerdos & sacrificiū: at semel tantū oblatū, & nunq; eo modo iteratū) sed quoniā sacratissimū eius corpus et sanguis offe- runt sub mysticis signis in sancto altari. Est igitur huiusmodi obla- tio: uere sacrificiū. ¶ Decimaquarta: In libro etiā decretorū, distin- ctione nonagesimatertia, cap. peruenit, hæc cōcilij Niceni asserti-
sententia

Psal. 109.

XV.

sententia atq; sanctio. Peruenit ad sanctū conciliū: q; in locis quibusdā & ciuitatibus, presbyteris sacramēta diaconi porrigāt. Hoc neq; regula neq; cōsuetudo tradidit, ut n̄ qui offerēdi sacrificij non habent potestate: n̄s qui offerūt, corpus Christi porrigāt. Sed & illud innotuit: q; quidā diacones etiā ante episcopos sacramenta sumunt. Hæc ergo omnia amputent & excidant, & in sua diaconi mensura permaneāt: sciētes q; quia episcopoz; ministri sunt, inferiores presbyteris habent. Per ordinē ergo, post presbyteros sacramēta cōmunionis accipiāt: aut episcopo aut presbytero porrigēte eis. Sed ne sedere in medio presbyteroz;, diacono liceat: quia si fiat hoc p̄ter regulā probat̄ existere. Si quis aut̄ post has definitiōes obedire noluerit: a ministerio cessare debet. Hęc ibi. Et eadē ferme sententia, sed alijs p̄bis lōge cōtractionib⁹: exprimit̄ i decimi libri ecclesiasticæ historiæ cap. VI. ubi inter uiginti canones magni cōcilij Niceni ibidē explicatos: hic reponit̄ ordine decimus quart⁹. Atqui in p̄dicto Nicenē synodi decreto, hic iā citato: diaconi dicunt̄ offerēdi sacrificij nō habere potestate, qm̄ sacrosanctā eucharistiā in missæ officio cōsecrādi nō sunt facultatē sortiti: q; sacerdotali munere non fungant̄. Presbyteri uero, in eodē modo adducto canōe dicunt̄ offerre sacrificiū: qm̄ in sacro missæ mysterio cōsecrāt sanctā eucharistiā, deoq; offerūt. Authoritate igit̄ celeberrimi illi⁹ cōcilij manifeste liquet, dignissimū corporis & sanguinis dñici sacramētū in missa cōsecratū ac oblatū: esse uerū sacrificiū. ¶ Decima.

XVI.

In eodē q; decreto; libro: de cōsecratiōe, dist. secūda cap. in Christo. Adducit̄ ex Ambrosio in expositiōe eplæ ad Hebræos hæc sententiā. Semel oblata est hostia: ad salutē sempiternā potēs. quid ergo nos: nōne per singulos dies offerimus: sed ad recordationē mortis eius, & una est hostia nō multæ. Quomō est una: nō multæ: quia semel oblatus est Chrūs. Hoc aut̄ sacrificiū: exemplū est illius, idipsum, semp̄ idipsum: proinde hoc idē est sacrificiū. Alioquin dicitur, quoniā in multis locis offert̄: multi sunt Christi, nequaquā: sed unus ubiq; Christus. & hic plenus existens: & illic plenus. Sicut em̄ quod ubiq; offertur, unū est corpus & non multa corpora: ita & unū sacrificiū. Pontifex aut̄ ille est: qui hostiā obtulit nos mundantē. Itē ipsam offerimus etiā nūc: quæ tūc oblata ē, cōsumi nō potest. Quod nos facimus: in cōmemorationē fit eius quod

Niceni concilij decretum.

LIBER SECVNDVS

Lucr. 22

quod factū est. Hoc enim facite (ait) in meā cōmēorationē. Hæc
 ibi. Quibus uerbis sacer antistes Ambrosius, non modo sacramē-
 tū altaris quod in missa offertur, hostiam esse testatur & sacrificiū:
 sed & eandē hostiā & idē sacrificiū, quod in ara crucis pro mundi
 salute semel oblatū est. Quod utiq; uerissimū est, quandoquidem
 idē secūdū substantiā Christi corpus hic offertur: & illic oblatum
 est. licet alterz sit secūdū q̄litates: & alio mō hic offerat, & illic fu-
 erit oblatū. Illic em̄ mortale fuit atq; passibile: hic uero gloriosum,
 immortale & impassibile. Illic idē in forma corporis propria & uisi-
 bili oblatū est: hic uero tegmine panis ineffabiliter ad opertū. Idem
 quoq; secūdū substantiā sanguis p̄ciosus, illic in cruce oblatum est
 & effusus: & hic in altari offertur, licet diuerso modo. Deniq; idē
 dñs noster Iesus Christus deus & homo. tot⁹ in cruce oblatum est:
 & totus secūdū substantiā etiā hic offertur, aliter tamē hic im-
 molatur, quā fuerit ibi immolatus: & aliter est secūdū qualitates
 & accidentarias proprietates. Quippe hic, immortalis & incorru-
 ptibilis est: illic uero adhuc mortalis fuit, & corruptioni dissolutio-
 nisq; animæ à corpore obnoxius. Porro hæc sancti Ambrosii sentē-
 tiā, quod eandē nūc in altari offerim⁹ hostiam, quæ tūc oblata est
 in cruce: sancta quoq; approbat ecclesia catholica, hæc in oratione
 secreta missæ de sancta cruce, deprecationē deo effundens. Hæc
 oblatio dñe ab omnibus nos mundet offensis: quæ in ara crucis eti-
 am totius mundi tulit delicta. Quid hac prece religiosius? Quid i-
 tem his uerbis significanti⁹ dici potest aut expressius? q̄ plane asse-
 uerāt, eam oblationē & hostiā q̄ immolat in altari: etiā in cruce to-
 tius mundi pctā sustulisse. & proinde eandē re ipsa esse hostiā: hæc
 & illā. ¶ Decima septima ratio. In eodem libro decretorū: de cōse-
 cratione, distinctione secunda, cap. panis est, offertur & hæc san-
 cti Ambrosii sentētia: ex libro eius de sacramentis. Quomodo au-
 tē potest quod panis est: esse corpus Christi? cōsecratio aut quib⁹
 uerbis & quibus sermonib⁹ est? dñi Iesu. Nam per reliqua omnia
 quæ in superioribus à sacerdote dicunt: laus deo defertur, oratiōe
 petitur pro populo: pro regibus, pro cæteris. Vbi aut sacrificiū cō-
 ficitur: iā nō suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Chri-
 sti. Ergo sermone Christi: hoc sacramentum conficitur. Hæc ibi.
 Ecce & hic Ambrosius sacramentum eucharistiæ quod in altari
 consecrat

XVII.

Ambrosi⁹.

consecratur, uocat sacrificiū: & ita appellandū esse, manifeste testi-
ficatur. ¶ Decima octaua. In eodem etiā decretoꝝ uolumine: de cō-
secratione, distinctione prima, cap. sicut nō aliq. citatur Felix papa:
ita scribēs omnibus orthodoxis. Sicut nō aliq. q̄ sacrati deo sacerdo-
tes debēt missas celebrare, nec sacrificia nisi super altare offerre: sic
nō in alijs q̄ in dño consecratis locis, id est in tabernaculis, diuinis
p̄cibus à pontificibus delibutis, missas cantare aut sacrificia offer-
re licet: nisi summa coegerit necessitas. Hęc ibi. Quę aut sacrificia
super altare offeruntur à sacerdotibus: nisi sacrosanctum Christi
corpus & p̄ciosus eius sanguis in missarū celebratione, sub uenerā-
dis panis & uini signis: Ea igitur oblatio: rectissime dicit sacrificiū.
¶ Decima nona. Eodē quoq; in libro: de cōsecratione, distinctione
secunda, cap. in sacramentorū, Alexander papa hunc in modum
scribit omnibus orthodoxis. In sacramentorum oblationibus quę
inter missarū solēniā dño offerunt: panis & uinū aqua permixtū,
in sacrificium offerantur. Et paulo post eodem loco, cap. in sacra-
mento. ex concilio Carthaginensi quarto: depromitur hęc san-
ctio. In sacramento corporis & sanguinis dñi nihil amplius offera-
tur: q̄ quod ipse dominus tradidit, hoc est panis & uinū aqua mi-
xtum, nec amplius in sacrificijs offeratur: q̄ de uuis & frumentis.
Hęc ibi. Ex quibus planum est, sacramētū corporis & sanguinis
dñici quod in missæ celebratione cōsecratur & offertur: uerū esse
sacrificium, & tali nomēclatura denominari debere. ¶ Vicesima
& ultima ratio. Demū in eodē sanctionum canonicarū codice, de
cōsecratione, distinctione secūda, cap. nihil, Alexāder papa, prim⁹
huius nominis: ita inquit. Nihil in sacrificijs maius esse potest: quā
corp⁹ & sanguis Christi. nec ulla oblatio, hac potior est: sed omnes
hęc præcellit. Quę pura consciētia dño offerenda est. & pura mē-
te sumenda, atq; ab omnibus uenerāda, & sicut potior est cæteris:
ita potius excoli & uenerari debet. Hęc ibi. Sed quid sanctus ille
pontifex corpus & sanguinem Christi reponit & numerat inter
sacrificia: si illū in missa oblatio non est dicenda nec habēda sacri-
ficium? Nonne eo ipso q̄ hoc altaris sacramētū in numero sacri-
ficiorū per uerba modo citata collocat: clare insinuat, id uenerabi-
le missæ mysteriū esse sacrificiū? De p̄cellentia autē & perfectio-
ne huiusce sacrificij altaris supra ueteris legis hostias, quam recte

XVIII.

Felix papa

XIX.

Alexander
papa

XX.

Idem.

LIBER SECVNDVS

aſtruit ſupra dicta ſentētia: nō nihil à nobis annorātū eſt ſuperiori-
 bus annis, in opusculo de uita & moribus ſacerdotū. Cæterū quid
 multis moror lectorē? Si locos omnes & capita in p̄dicto uolumi-
 ne decretorū, de conſecratione, diſtinctione prima & ſecūda, ordi-
 ne certo digeſta p̄currere, cuiq̄ cordi fuerit: inueniet nō ſemel aut
 bis, ſed amplius q̄ quinquagies, ſanctiſſimū eucharistiæ ſacramen-
 tū in miſſæ celebratione ſub panis & uini forma cōſecratū: dici ſa-
 crificiū, eoq̄ p̄dicari nomine à ſacroſanctis cōcilijſ & orthodoxis
 patribus, ut amplius ea de re hæſitādi: nullus cui piā (modo nō pro-
 teruiat) relinquat locus. neq̄ cuiuſq̄ mētem debeat poſt hac occu-
 pare impia Lutheri aſſertio, negātis id ſublime myſterium dñici
 ſacramēti eſſe ſacrificiū. Qua quidē improba poſitiōe totā labefa-
 ctat euāgelicā legē: deſtituēs eā ſacrificij ſui dignitate & gr̄a. Ipſm
 etiā Chriſti ſacerdotiū deſtruit ac euertit Lutherus: nullū illi relin-
 quēs p̄priū atq̄ ſingulare ſacrificiū. Quinimmo & totā pro uirib⁹
 demolitur eccleſiam catholicā: cuius firmamentū, robor & petra
 eſt hoc ſalutare ſacrificiū, quod quotidie in miſſæ officio frequēta-
 tur. Quo cōuulſo: quid reliquū eſt nobis, cui uelut anchoræ & baſi
 ſolidæ innitamur? ¶ Verū obiectabit hic quiſpiā fortalſe, me hoc
 in loco nequicq̄ in Lutheri cōſutationē citalſe iuris pontificij ſan-
 ctiones & epistolārū decretaliū ſententias: q̄ omnes eas ipſe flocci
 faciat, aſpernetur & exhibilet, appellans ſtatuta priſcorū patrū fri-
 gida decreta: contendēs q̄ illis nihil authoritatis ineſſe, nec fidē ha-
 bendā. Cui paucis ſatiſfaciā: id nequaq̄ me latere, Lutherū (quæ
 ſua eſt arrogantia & inſolens impudētia) probatiſſimas illas ponti-
 ficiorum canonum cōſtitutiones contemptui habere & paruipen-
 dere. Didicit enim illud à ſuo magiſtro Vicleſo: qui inter peſtiſe-
 ros articulos ſuos in ſacroſancta ſynodo Cōſtantienſi optimo iure
 dānatos, & hūc euomuit ordine triceſimū octauū. Decretaleſepi-
 ſtolæ ſunt apocryphæ, & ſeducūt à fide Chriſti: & clerici ſunt ſtul-
 ti, qui ſtudent eas. Cæterū quid iuſtius eſt & æquitati magis cōſo-
 nū: q̄ eū, q̄ doctores omnes eccleſiaſticos, omnia ſacra cōcilia, ſan-
 ctiones etiā omnes iuris canonici arrogātiſſime cōtemnit: ab omni-
 bus etiā ſyncrægæ fidei cultorib⁹ cōtēni, explodi & expui? Cōtēnat
 quidē Luther⁹ iura omnia pōtificalia: ſubſannet orthodoxorū pa-
 trum decreta, & nihili faciat. Sed eo ſaſtidiſo cōtemptu ſibi iuſtū
 parat

Vicleſus

parat iudiciū, quo feriatur & damnetur: scilicet ut ab omnibus literarū studio adductis ipse etiā cōtemnatur, & inglorius abiiciatur. Neq; enim lex iustior ulla est: q̄ quæ quis fecerit, hæc eadē patiaf & ipse.

¶ Rationū Lutheranaꝝ sacramentū altaris nō esse sacrificiū contendentiū: dissolutio. Cap. XIII.

T uero p̄sens locus nūc etiā exigit: ut ratiōes Lutheri & affectatorū eius, cōtendētes dñicū corpus & sanguinē in altari cōsecratū non esse sacrificiū, p̄ nostra facultate diluamus. quo apertius cōstet, reiectis aduersariorū cauillis, syncæra rei, p̄positæ ueritas. ¶ Et primo quidē obiiciūt illud beati Pauli uerbū quod apud Hebræos scribitur. Hic autē (Christus scilicet) unā pro peccatis offerens hostiā: in sempiternū sedet in dextra dei. Et rursum ibidem de eodem. Vna enim oblatione: cōsummauit in sempiternū sanctificatos. Iterū in eodē loco. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptā notitiā ueritatis: iam non relinquit p̄ peccatis hostiā. Ecce Paulus (inquiūt) unā hic ponit hostiā, unāq; oblationē: et peccantibus post agnitam ueritatē, dicit nō relinq̄ hostiā. Nō est igit̄ dñicū corpus in missa cōsecratū cum calice sancto: nūcupandū sacrificiū. Alioqui non unica esset hostia & semel oblata: sed plures & frequēti⁹ oblatae, peccantibusq; nobis relinqueref pro peccatis hostia: contra beati Pauli sententiā. ¶ Verū ip̄s reddēda est responsio, de ierū Paulū ibidē uerba facere de una hostia: in ara crucis p̄ p̄ctis nostris oblata in die passionis dñicæ. q̄ quidē oblatio neque postea iterata est, neq; iterabitur unq̄, secundū illā rationē & modū: q; ad immortalitatis gloriā intra tridū Christus post crucis perpeffionē uere surrexit. Nō autem eundem apostolū illic loqui de immolatione eiusdē hostiæ sub forma panis & uini: instituta in commemorationē primæ oblationis. quod ea & frequēter fiat ex Christi cōstitutione (qui dixit. Hoc facite in meā cōmemorationē, & Hæc quotienscūq; feceritis: in meī memoriā facietis) & pro p̄ctis nostris expiandis quotidie deo exhibeatur. Quocirca Lutherus & eius astipulatores, hos tres scripturæ locos, applicātes ad ostendendū oblationem sacramēti altaris in sacro missæ ministerio, non esse sacrificium, de qua tamē facer Paulus inibi nō loquitur:

I. Hebræ. 10

II.

Lucæ. 22
1. Corin. 11.

LIBER SECVNDVS

- pseudographiam incurrūt, & ineptā sacrarū literarū ad alienū sen-
III. sum accōmodationē. ¶ Secundo insurgit Lutherus: in eandē pe-
 » ne cū priore obiectione sententiā. Christus postq̄ semel seipsum
 » obtulit: nō uoluit denuo ab ullis offerri, sed memoriā sui sacrificij
 » uoluit fieri. Et uobis (inquit) unde hęc audacia: ut sacrificiū ex ea
 » memoria faceretis? Vere uestrū refacriticare: est impijssime recru-
III. cifigere. Hęc ille. ¶ Cui respondendū est, q̄ post sui in cruce obla-
 tionē nō uoluit Christus rursus ab ullis offerri, eodem quo prius
 schemate & modo: utpote in propria corporis forma uisibili & pas-
 sibili. Voluit tamē alio modo offerri postea, etiā usq; ad consum-
 mationē seculi: sub speciebus scilicet panis & uini, cōtinētibus ue-
 re suū corpus & sanguinē inuisibiliter & impassibiliter. Nam illum
 offerendi modū in ultima ccena ipse instituit: & frequentari debe-
 re in ecclia catholica sanxit. Porro quīs hic secundus Christū of-
 ferēdi rit⁹ sit memoria prioris sacrificij Christi, in cruce facti: haud
 tamē ex eo recte colligas q̄ nō sit is sacrificiū. cū hęc duo nequaq̄
 adinuicē pugnēt, esse sacrificiū & esse memoriā sacrificij: sed rati-
 one habita ad diuersa, magno inter se consensu cōueniant. Est etiā
 augustissimū dominici corporis & sanguinis sacramentū, quod in
 missa conficit & consecrat: memoria siue cōmemoratio sacrificij
 per Christū in cruce semel facti, cū tradidit semetipsum pro nobis
Ephes. oblationē & hostiā deo: in odorē suauitatis. Et simul idē sacramē-
 tum est sacrificiū legis euangelicæ: ad sacerdotiū Christi secundū
 ritū Melchisedech pertinēs. Quare secundū aliam et aliam cōsi-
 derationē, ipsum sacramentū altaris est in memoriā sacrificij et sa-
 crificiū: longēq; diuersa ratione. Quis una sit et secundum substā-
 tiā eadē hostia, quæ prius est oblata in cruce et nunc offerē in al-
 tari: altera tamē secundū qualitātē et offerēdi modū, ut in capite
 præcedente dictum est. Nulla igit̄ est temeraria audacia, sed pia re-
 ligio cultusq; dei syncærus: q̄ ex memoria sacrificij prioris, fiat sa-
 crificium secundum ordinē Melchisedech tēpore posterius. Ne-
 q; illud (ut uocat Lutherus) refacriticare: est impijssime recrucifi-
 gere, quoniā in sancto altaris mysterio nō iterū sacrificat Christus
 ut in cruce sancta oblat⁹ est: & ergo nō recrucifigit̄. sed sub my-
 sticis panis & uini signis: ipse gloriosus & immortalis in altari offer-
v. tur. ¶ Tertio insitit Lutherus: amarulenta increpatione nobis
 insultans

insultans. Cur (inquit) cum memoriã natiuitatis Christi celebra-
tis non eũ denuo nasci facitis? & cum resurrectionis eius aut ascẽ-
tionis celebratis cõmemorationẽ: parate ei nouã resurrectionẽ &
ascensionẽ. & omnia opera eius renouate: cũ eorũ memoriã facitis
Ex quibus molitur conficere simili ratiocinio, q̃ cũ oblatiõis Chri-
sti in cruce cõmemorationem agimus: nullo pacto ipsum offerri à
nobis dicere debeam⁹, neq; asserere, sacrificij eius memoriã esse sa-
crificium. ¶ Cæterum illi paucis satisfaciendũ est, q̃ quẽadmodũ VI.
natiuitatis dominicæ, resurrectionis aut ascensionis celebrantes me-
moriã: nõ facimus ut denuo nascatur, resurgat, aut cœlos conscen-
dat. quia semel tantũ pro nobis natus est: resurrexit & ascẽdit in
cœlum. sed illoꝝ mysteriorũ cõmemorationẽ tantũ religiosa pie-
tate recolimus, in gratiaꝝ actionẽ de tanta dei in nos benignitate:
per hæc nostræ redemptionis sacramẽta, mundo exhibita. Ita q̃q;
passionis domini in cruce toleratæ memoriã facientes; nequaquã
rursus eundẽ crucifigimus, aut passione crucis afficimus, cũ sit ipse
nunc impassibilis. nec oblationis eiusdẽ domini nostri in ara crucis
recolentes mysteriũ eundẽ in cruce extentũ aut sauciũ (uti prius
erat) denuo offerimus. Sed illius oblationis memoriã: sacrificio al-
terius generis, utpote panis & uini consecrati secũdũ ritũ Melchi
sedech, representamus. Verum magnũ est inter illud & hoc sacri-
ficiũ, discriminẽ: tametsi unus & idem sit Christus qui tũc fuerit ob-
latus, & qui nũc offerat. Illic em̃ oblatus est, morti & passioni ad-
huc obnoxius: hic uero, omnis iam infirmitatis & passibilitatis im-
munis. Illic insuper oblatus est in propria corporis forma, omniũ
obiecta oculis: hic uero in mysticis sacri panis & uini signis. Deni-
q; illic semel tantũ: hic uero sæpenumero oblatus est, & deinceps
ad finẽ usq; mũdi crebrius offeretur. Sed hæc paulo ante dicta re-
petisse; pene superuacũ uideri possit. Non ergo rationabiliter no-
bis obiectat Lutherus, q̃ memoriã dñicæ passiois agẽtes in nostro
sacrificio: rursus eundẽ ad crucis passionẽ adigimus, aut oblationẽ
eius in cruce factã iteram⁹, cũ id à ṽitate sit prorsus alienũ. ¶ Quat VII.
to, Lutherus hæc textit ratiocinationẽ, atq; in nos cõtortuet. Chri-
stus nõ sacrificauit panẽ & uinũ in cœna nouissima. Igit missa ipsa
panisq; & uini in illo ministerio cõsecratio: nõ est sacrificiũ. Debe-
mus em̃ (inquit) in illo mysterio factũ & exemplũ Christi imitati.

LIBER SECVNDVS

¶ Cui respōtionē adhibemus: refutandū esse idipsum atq; abnegā-
 dum, quod assumit: Christum scilicet in cœna nouissima non sacri-
 ficasse panē & uinū. Quippe omniū confessione, tunc consecra-
 uit ipse panem & uinū in suū corpus & sanguinē. Huiusmodi autē
 Matth. 26. consecratio, eleuatis oculis in cœlū facta, & adhibita cœlesti bene-
 dictione: nonne sacrificatio fuit, & salutaris illius sacrificij oblatio?
 Concinit liquidē ecclia catholica in officio solennitatis sanctissimi
 sacramēti eucharistiæ: de eodē domino nostro. Sacerdos in æter-
 num Christus dominus secundū ordinē Melchisedech: panem &
 uinū obtulit. Quod quidē præconiū, de oblatione per ipsum facta
 & nō per sacerdotes eius ministros post eius ad immortalē uitam
 Gene. 14. reditum, est accipiendū. quēadmodū & Melchisedech typū Chri-
 gerēs: per seipsum & nō alterius ministerio obtulit panē & uinum
 deo, in occurſu Abraæ. At uero quo tempore obtulit Chrūs ue-
 rus sacerdos in æternū panem & uinū secundū ritū Melchisedech:
 nisi in ultima cœna, quādo instituit hoc sublime mysterium? Non
 em̄ in cruce panē & uinū obtulit: sed seipsum in propria atq; ma-
 teriali corporis & sanguinis sui forma. Neq; postea legif ipse ante
 suā ascensionē: panē & uinū obtulisse, ut omnino cōspiciū sit lau-
 datoriā illā antiphonā quæ in primis prædictæ solēnitatis decanta-
 tur uesperis: intelligi debere de oblatione panis & uini facta per i-
 psum in ultima cœna. Atqui oblatio panis & uini: nonne sacrifi-
 catio est? & offerre: idem ne designat quod sacrificare? ¶ Adde
 q; circa nascētis ecclia exordiū, à probatissimis authoribus traditū
 primū missæ officij cōflatū fuisse duntaxat ex uerbis: cōsecrati-
 onē corporis & sanguinis Chri cōtinētibus, adiecta orōne dñica. At
 tñ in huiusmodi sacro ministerio erat uera & integra oblatio, quā
 nulla adijcerent uerba sacerdotū deprecatoriā: oblationē tū fieri
 cōtestantia, sicut nūc adijciuntur. Ipsius igit sacrificiationis substantia
 & integritas, tū subsistebat in consecrationē sacrosanctæ euchi-
 ristia: per uerba consecratoriā ad imitationē nostri saluatoris, facta.
 Igitur & Christus in cœna nouissima cū cōsecrauit panē & uinū.
 isdem utens cōsimilibusq; uerbis: uere tunc sacrificauit. licet nul-
 la legatur uerba explicuisse: quæ ipsum deo patri oblationē illā sa-
 cramēti exhibere signarent. ¶ Præterea, in antiquæ legis sacrificijs
 18. sacerdotes cum obtulerunt hostias deo: integrum consecerunt sa-
 cri ficiū

crificium, cum eos obseruarent ritus, quibus immolationes illę secundum diuinam sanctionem fieri debuerunt. quibus nulla proferrent uerba: sacrificiationis illius significationis. quod huiusmodi oblatio, in rerum potius exhibitione: quam uerborum sacrificij opus signatiuum expressio, consistebat. Quis igitur non uidet cõsimiliter & Christum summum sacerdotem obtulisse in prima tanti mysterij institutione sacratissimum suum corpus & sanguinem deo patri: quando panem & uinum coram discipulis suis consecrauit: tamen nulla ab euangelistis narrentur esse dicta per eum uerba: quibus ipse oblationem illam se facere significaret. Rerum namque exhibitione potius quam elocutione uocis, immolationem illam deo fieri signantibus: facta est huiusmodi tunc sacrificatio. ¶ Veruntamen quis ipsi Luthero admitteret assumpta in presenti oblatione propositio ad ipsius intelligentiam, Christum scilicet non sacrificasse panem & uinum in cœna extrema, eo ritu & modo: quo nunc in ecclesia sancta frequentatur ea oblatio, in templo scilicet, dei cultui consecrato, & super altare pontificali benedictione sanctificatum, nec non cum indumentis sacris illi sacrificio altaris peculiariter ad dictis, quoniam hunc datæ propositionis sensum ex uerbis suis prætere uidetur, attamen illatio ipsa totius ratiocinationis propositæ & consecutio, clauda est ac manca, & quod subinfertur falsum. Non enim semper facta Christi debemus in omnibus ad amissim imitari: sed ea potissimum exequi quæ nobis facienda mandauit. quoniam ipse regulam agendorum nobis per se & suos discipulos eorumque successores præscripsit: quam ad unguem sequi debeamus. Inter ea uero quæ fieri debere in lege noua instituit Christus: id unum est, oblatio sacri corporis & sanguinis eius in altaris officio, secundum illud eiusdem uerbum ad apostolos suos. Hoc facite in meam commemorationem. Quare uiri ecclesiastici gradum sacerdotalē adepti: debent secundum institutionem illam Christi hoc in missæ celebratione sacrificium libare deo. Porro summo studio sibi quisque cauere debet à duabus istis hæreticorum argutijs, captiosisque nodis: quibus sæpiuscule Lutherus utitur. Primus est. Christus hoc fecit, & tali modo: ut exempli gratia discipulis suis post cœnam dedit sacram communionem. Nos igitur, ut operum eius simus æmuli: idem facere debemus, & cœnatis sacramentum eucharistiæ tradere. Secundus uero ita necit. Christus id non fecit, tali modo, tempore, & loco, ut (uerbi gratia, ne ab exemplo

x.

Lucæ 22.

Lutherano

LIBER SECVNDVS

Lutherano discedā) nō celebrauit missam sacris indutus uestibus: & super altare consecratum. Igit̄ nec ip̄i debemus idē cōsimili modo agere: nec celebrare missam in altari, & sacrarū uestiū ornatu. Vtrūq; siquidē argumētandi genus, infimo nititur cōsequio: & profuse est inualidū, cū utrobīq; cōspiciatur, quod assumit esse uerum: & quod colligitur, falsum atq; absurdum.

¶ In sacramenti eucharistiæ prima institutiōe, nō solū uerba cōtineri promissionē significantia: sed & ea q̄ designāt offerēdi actum et ministerium. Cap. XIII

L
»
»
Mat. 26 »
Mat. 14 »

Vinta Lutheri ratio: qua molitur interimere ac cōuellere sacrificiū altaris. Verba ip̄ius missæ quibus usus est Christus in prima sacramēti institutione: sunt uerba promissionis, scilicet hæc ip̄a. Hoc est corpus meū: quod pro uobis tradetur, & hic est calix sanguinis mei: qui pro uobis fundetur in remissionē peccatorū. Nō igitur missa est sacrificiū, cum in uerbis Christi prolatis in ip̄a primaria huius mysterij constitutione, nulla fiat mentio de sacrificio. ¶ Responsio. Admittendū quidem est, in primæua illa augustissimi sacramēti eucharistiæ institutiōe à Christo facta: contineri uerba illa promissionis in obiectione proposita. Sed non solū illa ibidē cōtinentur: quinimmo & alia in super, q̄ ad frequentationem illius sancti mysterij & oblationē eiusdem sacramenti pertinet, ut puta hæc Christi uerba. Hoc facite in meam cōmemorationē. Et, hæc quotienscūq; feceritis: in mei memoriam facietis. Quæ sane uerba, nō tantū ad sumptionē sacrosanctæ eucharistiæ referenda sunt: sed & ad eius consecrationē, ab apostolis et eorum successoribus faciendam. Ip̄a uero consecratio, nunq̄ sine oblatione eiusdem muneris conficitur: ex institutione Christi tum facta, sicut et sancta constitetur ecclesia: ita in hymno sacrosanctæ eucharistiæ de Christo concinens, Sic sacrificium istud instituit: cuius officium cōmitti uoluit solis presbyteris, quibus sic congruit: ut sumant et dent cæteris. Modum uero et ritum peculiarem offerendi huius sacrificij: magisterio spiritus sancti in apostolos effundendo reliquit determinandum. Et is deinceps certis regulis et legibus, ut nunc agitur et exercetur, demū definitus est: per uaria tēporū curricula accessione partium missæ facta, et per diuersos patres orthodoxos.

Lucæ. 22
1. Corin. 11.

¶ Proinde

¶ Proinde nullius roboris est hæc rationationis Lutherane stru- III.
ctura. In uerbis Christi exprimentibus institutionē sacramenti eu-
charistiæ: nulla sit mentio de sacrificio. Igitur ipsius in sancto missæ
officio oblatio: non est sacrificiū. Primo quidē, quia licet uocabulū
sacrificij nominatim illic nō exprimatur: alia tamē ponūtur uerba
tātūdē significātia, scilicet, hoc facite: & hæc quotiēscūq; feceritis.
Quippe uerbū facere, etiā apud secularis literaturę authores: sacri-
ficare significat, ut apud Maronē in illo Bucolico carmine (si piacu-
lum nō putetur: prophana in factorū cōfirmationē adducere) Cū Virgilius
faciā uitula pro frugibus: ipse uenito. Quid enim sacrificare: q̄ face-
re sacra signat: & qui sacrifici dicuntur: nisi qui sacra faciunt: ut co-
gnoscat Luther⁹ (quod hæctenus aut ignorauit: aut ignorasse ui-
sus est) prædictam dictionē facere in quā, secundū propriā grāma-
cæ rationē, acceptionemq; nō infrequentē apud probatos autho-
res: tantūdem significare, atq; offerre & libate sacra. neq; incōgru-
um id esse aut absurdū: q̄ in ea significatione sumatur in supra di-
ctis Christi uerbis. Quod si (ut debet) admiserit Lutherus: nonne
protinus consequens est, & ipsum id nobis tribuere debere, q̄ in p̄-
dictis Christi uerbis de sacrificio sit mētio: quodq; per ea uerba or-
dinauerit Christus: excellentissimū eucharistiæ sacramētū, quod
tum primo instituit, ab apostolis & eorū posteris offerri debere in
sacrificiū: Certe ea ipsa Christi uerba: id omnino p̄tendere & desi-
gnate censentur. ¶ Secundo cōuincitur prædicta consecutio Lu- IIII.
therana: esse infirma ac inualida. quia q̄uis illud admirabile myste-
riū non instituisset in ultima cœna Christus: ut unicū & perpetu-
um nouæ legis sacrificiū (q̄d tamē haudquā admiserim: neq; ab
aliquo est meo iudicio admittēdum) attamē inspirationē sancti spiri-
tus directionēq; speciali, apostoli sancti postea ordinassent illud sa-
cramētū debere offerri i sacrificiū. sicut in ecclesia sancta hæcten⁹
semper est obseruatū: & nō sine primaria aliqua solenni q; institu-
tiōe, quinimmo ipse spiritus sanctus per apostolos id faciendū san-
xisset: cuius nō minor est aut inferior in constituendis ecclesię san-
ctæ legibus, q̄ filij dei autoritas, immo par & eadē utriusq; pote-
stas sicut & uoluntas. Enimvero cū sacrificia ueteris legis multiformia,
umbratilia & typica, deo authore ex sacrarum literarū monu-
mētis dinoscant fuisse sancita: quę tamē tēporaria tantū erāt, & suc-
cedente

LIBER SECVNDVS

cedete figuris ueritate desitura. q̄s nō libēter credat, sibiq; ut indūbitatū p̄suadeat: sacrificiū illud singulare & unicū nouę legis, omnium consummationē oblationū, omnium ueritatem & exemplar, perfectissimum & æternum: etiam à deo primum esse institutū: ut pote à Christo, qui legem suam & sacerdotiū stabilire integre uoluit, atq; fulcire suo ipsius sacrificio: à se primū ordinato, & illi^o sanctione, p̄ sacerdotes euāgelicę legis ad hęc usq; t̄pa cōtinuato: & donec ad iudiciū uenerit, secundū ipsius promissionē continuando.

Vnde liquet erroneū eē & merito cōdemnatū inter cæteros ordine quintū, hūc Viclefi articulū: quē & subolet hoc in loco Lutherus, Nō est fundatū in euāgelio: quod Christus missam ordinauerit. Nēpe tres euangelistę, Matthæus, Marcus & Lucas: hui^o ordinatiōis fide digni sunt testes. ¶ Sexta aduersarij ratio. Christ^o institūēs sacramētū eucharistię: dixit. Accipite. eo uerbo significās,

V.
Mar. 26

» stituēs sacramētū eucharistię: dixit. Accipite. eo uerbo significās,
» eucharistiā non esse sacrificiū deo exhibēdum: sed donū nobis à
» deo traditum, quod iubet à nobis accipi. Neq; dixit ibidē Christ^o,
» offerre & sacrificare: sed comedite & bibite. Hoc est (inquit) uni-
» uersum opus: quod in eucharistia facere iubemur. Similiter & apo-
» stolus uerba Christi repetēs in prima ad Corinthios epistola: nullū
» aliud opus q̄ māducationē & sumptionē in eucharistia nouit: ni-
» hil ibi offerre, nihil operari instituit: sed solū dñi mortē annunciare
» Nō est igitur eucharistia sancta in missę celebratiōe sacrificium.

1. Corin. 11

VI.

¶ Responso. In hac captiosa cauillatione aduersarius cōsuetudina-
riū sibi atq; familiarē obseruat morē: quo solet p̄positiōes scripturę
sacrę sine exclusione, platas, adiecta excludēdi p̄ticula cōstrictio-
res reddere & cōtractiores. Nēpe ex eo q̄ Christus in ultima cœ-
na institūēs excellentissimū illud eucharistię mysteriū dixerit di-
scipulis, q̄ acciperēt, māduarent & biberēt: colligere satagit, ip̄m
illa tantū uerba dixisse. cū planū omnino sit, Christū tūc & alia di-
xisse uerba: ad sacrificij rationē p̄tinentia (ut p̄cedētis ratiois dis-
solutio palā cōmōstrat) q̄ & beatus Paulus cōmemorat in citato suę
epistolę ad Corinthios loco, ubi ip̄am sacramēti eucharistię insti-
tutionē à Christo factā enarrat: referēs ip̄m apostolis & hęc p̄tu-
lisse uerba, hoc facite in meā cōmemorationē. Neq; id mirū cuiq;
uideri debet, sanctū apostolū ibidē post descriptā sacramēti sacrę
communione institutionem: nullam de sacrificio altaris facere di-
lucidā

lucidâ & apertâ mentionē. Quoniã ipse ad totâ Corinthiorū eccle-
 siã, uiros & mulieres cõplectentē, nec non & laicos & sacerdotes,
 tum uerba faciebat: & non ad solos sacerdotes, ad quos spectat sa-
 crificij illius oblatio. ¶ Quamuis itē diuin⁹ apostolus his uerbis ini-
 bi positis. quotienscũq; māducabitis panē hūc & calicē bibetis: mor-
 tem dñi annunciabitis donec ueniat, insinuauerit in hoc supercæ-
 lesti sacramento mortē dñi annūciari, memoriãq; mortis eius trā-
 factæ representari: haud tamē idcirco negat illud esse sacrificium.
 Nã ut in sc̄cūdâ rationis aduersariorū dilutione iã est dictū: & hic
 repetere id ipsum nō piget, idē sacramētū eucharistiæ est cõmēo-
 ratio mortis dñicæ, & sacrificiū: ob diuersas ratiōes, nullo pacto re-
 pugnātes. quēadmodū in ueteri lege, eadē oblatio ut hirci p̄ pctō
 in festo expiatiōis, & immolatio agni paschalis in phase Iudæorū:
 erat sacrificiū, et figura futurę tūc mortis Christi. Si igit̄ in antiquo
 testamēto p̄ multæ oblatiōes, & sacrificia erant, & figuræ passiōis
 dñicę necdū tūc exhibitæ: cur in nouo & euāgelicæ legis testamē-
 to, nō poterit idē sacramētū esse memoria mortis Christi & esse
 sacrificiū: cū nulla inter has denominatiōes assignari possit discre-
 pantia: ob quam nō ualeant ambæ, uni & idē secundū diuersas ra-
 tiones cõuenire. ¶ Porro in hac Lutherana ratiōe quã nūc excuti-
 mus: adhuc aliud quiddã est quod claudicat, ista scilicet consecutio
 quã nectit. Sacramētū eucharistiæ est donū nobis à deo datū: qđ
 iussit nos accipere, ergo nō est sacrificiū: quod deo offerimus. tan-
 q̄ inter se pugnat̄ & eidem cõuenire non possent, donū & sacri-
 ficiū: collatione facta ad diuersa. Quod q̄ sit alienū à ueritate: mani-
 festāt omnia ueteris ritus sacrificia, quæ haud dubie dona erāt dei:
 indulta mortalibus ex summæ bonitatis affluentia. Quid em̄ rerū
 etiã corporaliū, agnorū, frugū aut uolucrū habēt homines: quod nō
 à deo acceperūt? Mear̄ (inquit domin⁹ per prophetā) sunt omnes
 feræ sylvarum: iumenta in montibus & boues, & Domini est ter-
 ra: & plenitudo ei⁹. Vnde et Dauid rex exhilarat⁹ spiritu ob p̄m
 ptā oblationē populi, donaria cumulatissime cõferentis in futurā
 templi extructionē: & gratias deo exoluens de tāta beneficiorū lar-
 gitate, inter cætera pie & uere professus est. Tua sunt omnia dñe:
 & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Vbi eadem innuit
 & dona dei in nos esse: & sacrificia quæ deo offerimus. Quod
 et sancta

VII.
1. Corin. 11.

Cap. 17

Leuit. 23
Exodi. 12

VIII.

Psal. 49

Psal. 23

1. Paral. 29.

LIBER SECUNDVS

& sancta protestatur ecclesia: post cōsecrationē panis sancti & calicis, hanc ad deū pia cōfessione profundens orationē, in sacro canone contentā. Offerimus præclare maiestati tuæ de tuis donis ac datis: hostiā purā, hostiā sanctam, hostiā immaculatam, panē sanctum uitæ æternæ, & calicē salutis perpetuæ. Quid oro his uerbis apertio dici possit: quod nobis insinuet, eadē & dona dei esse posse & sacrificia nostra? Dona inquā: qm̄ à deo uobis sunt collata. sacrificia uero: qm̄ à nobis deo rursum offerunt. dona itidē: quoniam à deo ad nos profecta, sacrificia uero: qm̄ à nobis reciproce ad deū, pro uotorū affectu regrediunt. ut cōpleta circulatione mystica ad id redeāt punctū: à quo suū sumpserūt exordiū. Si ergo quæ dei in nos sunt dona, uetamur eidē offerre in sacrificiū: interdicit⁹ erit nobis om̄nis usus sacrificij, cū nihil re⁹ nisi ex dei dono habeamus.

1. Corin. 4. Quid em̄ habes (clamat Paulus) quod nō accepisti?

¶ Ipsius sacramēti manducationē & sumptionē; nequaquā repugnare rationi sacrificij prius deo oblati. Cap. XV.

I. »

» Eptima aduersarij ratio. Natura sacrificij est præsertim perfectissimi, quod holocaustum uocant: totū deo offerri, nihilq; ex eo hominibus relinqui. Si autē uictima, aut pro peccato fuerit: saltē aliquā partem deo relinqui, nō totū absumi. Cur ergo nos (inqt) » panem & uinū totū comedimus: nihil relinquētes deo? Cur non » totum ei relinquimus: cum uelimus id esse perfectissimū sacrificiū? » sicut corpora nostra & orationes: deo relinquimus. Neq; quod comedimus (ait) & bibimus: offerre possumus deo. cū potius ei illd » auferamus, & nobis demus: & intra nos recipiamus. Et non pudet » (inquit) aduersus tā euidētia & certa uerba, sacrificiū facere & offerre deo: qd comedimus & bibimus. Hæc Lutherus. ¶ Cui pau » cis ita satisfaciendū est, nō oportere q̄ suis antiq; sacrificioꝝ ritus inueniti & locū habere in hoc nouæ legis sacrificio. qm̄ cū illis hostijs & cerimoniarū oblationis earū sunt ablata: & cū nouo sacrificio, » nouus offerendi ritus institutus. Vt q̄ in ueteri lege, holocaustū igni absumebat totū: quis tā impius erit & mēte capt⁹, ut dicat nō » strū sacrificiū igne materiali cremandū esse: quod in ara crucis uere totū igne charitatis cōflagrauit, & factū est spūale holocaustū: » nō ibi in esum hoīm sub ea forma accommodatū, sed totū deo oblatum

tū & illi oīno cedēs. Quia igit̄ ueteris legis holocaustū nō cesserit in humanū eduliū: id in causa fuit, quia ex ritu oblatiōis eius reddebatur ineptū cibo humano, nō aut̄ ex eo: quia ratio sacrificij repugnet cibo, ut nō possit idē eē prius, quidē sacrificiū, & postea cibus. Consi- militer quia in aliquib⁹ sacrificijs antiquæ legis una pars deo relin- quebat̄, & altera in usum cessit offerentiū: nō trahit̄ inde ualidum argumentū, & in nouæ legis sacrificio unā partē deo relinqui de- bere, & alterā à sacerdote sumi: aut sacramēto altaris in missa ob- lato uerā deē sacrificij rōnē. quā id ipsum, unā inquā sacrificij par- tem aut ipsum totū deo relinquit̄: rationi generali sacrificij est acci- dentariū, nō essentialē. Neq; oportet proprietates oēs & qualita- tes quæ in figura deprehendunt̄ atq; imagine: easdē omnino et cō- simili modo cōperiri in ueritate & exēplari. quādoquidē ut deilo- quus inquit Paulus. Vetera transferūt: ecce facta sunt omnia no- ua. Quin potius ex eo quod totum eucharistiæ sacramentū sub panis & uini signis deo in missæ celebratiōe offerimus: recte colligimus ipsum esse sacrificiū, secundū uerā & integram sacrificij rationem. Neq; quod de nostris orōnibus & corporibus (quæ tota deo relin- quimus) adducit aduersarius: hic quippiā affert momēti. tum quod il- la solū sacrificia sunt mystica & spūalia: ut supra est dictū, tū etiā quod illa ad usum cibi nequaquā accommodari queant. ¶ Cæterū huius rationis Lutherana tota uis in eo consistit nodo, quod arbitret̄ id quod in usum nostrum sumimus, manducamusq; et bibimus: non posse dici sacrificiū, quod utiq; procul distat à uero. Quid em̄ obstat ali- quid deo offerri: et secundum illā rationē dici sacrificiū. et idē san- ctificatū deoq; oblatū postea in cibū sumi et manducari: atq; secun- dum eam considerationē ipsum esse et dici cibū? Nonne in ueteri lege immolabat̄ agnus paschalis et typicus: et postea totus mandu- cabat̄? Nonne et primitiæ et multa hostiarū genera et panes pro- positionis primū offerebant̄ deo: et postea conuertebant̄ in usum sacerdotū, ut illis uesci eis licuerit, et aliqua interdum pars: in usum cessit laicorū offerentiū? Quod quidē ex quatuor postremis pēta- teuchilibris, et potissimū ex Leuitico: apertissime liquet. Dilucidū est igit̄: quod in ualida sit et infirma hæc Lutheri ratiocinatio. Sacra- mentū eucharistiæ: à sacerdotibus missam celebrantibus māduca- tur et sumit̄. igit̄ ipsum nō ē sacrificiū, cū rōni sacrificij nullo modo

A 3 repugnet:

2. Corin. 5

III.

Exodi. 12.

Leuiti. 5.

Nume. 24. 7

Leuiti. 24.

LIBER SECVNDVS

- III.** » repugnet: q̄ postea accommodet̄ in cibū. ¶ Octaua Luth. obiectio
 » Corpus & sanguis Christi in eucharistia: sunt signa data in cōfir-
 » mationē diuinæ promissionis, nobis factæ de habenda remissione
 » pctōꝝ. Igitur non sunt sacrificiū. Quomodo em̄ sacrificiū & op̄
 » nostꝝ facere possum⁹ ex pignore, & signo nobis dato à deo: Hu-
 » ic accedit, q̄ deus omnino placatus est nobis: neq; iratus amplius,
 » nec sacrificio placandus, Eucharistia igit̄ solum est promissio nobis
V. » à deo facta: nō sacrificiū. Hæc Lutherus. ¶ Responso. Nō est id
 admittendū: quod primo assumit̄ loco. Nam signū rēp̄sentat solū
Gene. 7. id cuius est signū: nō aut̄ efficit, quatenus signū. Quēadmodum
 arcus celestis signat nobis uniuersale diluuiū aquarū nō esse uen-
 turū sup̄et terram, ex promissione diuina: haud tamē efficit cata-
 clysmi atq; inundationis in totā terrā, immunitatē. Sacramentum
 aut̄ eucharistiæ, sua uirtute abolet ac detergit pctā: potissimū ueni-
 alia. & partē aliquā pœnæ, pro pctis mortiferis antidoto sacramēti
 pœnitentiæ dimissis debita: etiā relaxat. Nomine aut̄ pcti: sæpenu-
 mero pœna pro cōmissis pctis perferenda signat. ut uere & pie id
 profiteri possimus: q̄ admirabile illud sacramentū etiā in fidelibus
 operat̄ remissionē pctōꝝ, nā in eo uere cōtinet̄ agnus dei: qui tol-
 lit peccata mundi. Nō est igit̄ ipsum, duntaxat signū cōfirmatiuū
 diuinæ promissionis de obtinenda pctōꝝ remissioe: sed etiā antido-
 tū salutare, diuinumq; medicamentū, illius remissionis operatoriū.
 Insuper inualida est ea aduersarij illatio & māca: q̄ sanctissimū eu-
 charistiæ mysteriū colligit nō eē sacrificiū, eo ipso q̄ sit pignus ali-
 cuius doni spūalis. quasi ad inuicē omnino disideret̄ eē pignus do-
 ni diuini, & eē sacrificiū. q̄d nequaq; ita se habet: cū ea duo simul ei-
 dē rōne diuersoꝝ cōuenire queāt. Siquidē admirabile illud myste-
 riū, æternæ uitæ pignus est: ut sancta testat̄ ecclia in hoc sacro can-
 tico. O sacrū cōuiuuiū: in quo Chrūs sumit̄. recolit̄ memoria passio-
 nis eius, mens impletur grā: & futuræ gloriæ nobis pignus datur.
 Attamē idem augustissimū sacramētū, quatenus in sancto missæ
 ministerio offerit̄: recte dicit̄ sacrificiū. Neq; ista rationū diuersitas
 efficere sufficit rez; diuersitatē: cū uni & eidē secundū substantiā
VI. multimodæ rōnes conuenire possint. ¶ Porro quāuis placatus sit
 nobis deus, neq; amplius indigneſ ob pctm̄ primi parētis, toti mun-
 do quondā exitiale: cuius reatū diluit satisfactoria Chri passio &
mors

mors. attamē ob peccata particularia quæ quotidie in eū cōmittimus: merito nobis est infensus, & indigemus sacrificio salutari, pro peccatis nostris expiādis quotidie offerēdo: quo mitiget ei⁹ in nos indignatio, & ira illius auertat à nobis. Ad hæc, nō solū ad placandum deū, offerit hoc cæleste sacrificiū: ut insinuare uideat hæc obiectio Lutherana, sed & ob multas alias pias causas. ut in gratiarū actionē pro acceptis beneficijs, ad ampliōrē etiā diuinorum donorum consecutionē: præterea ad animæ corporisq; salutē assequendam, demū ad obtinendam liberationē ab imminente malo: ut bello, fame aut peste, & ita de cæteris id genus causis, cōmendatione dignis & rationabilib⁹. Quo circa etsi ampli⁹ nobis iratus nō esset deus: haud tamē recte exinde colligere quis posset, nō esse illi post hac offerendam in sacrificiū, in ipso missæ officio eucharistiā, cū multæ aliæ supersint causæ legitimæ, præter studiū placandi iram diuinā: quæ sanctā ecclesiam debeant ad frequentandū illud nouæ legis unicum sacrificium, impellere.

¶ Diferis rationibus, sanctū eucharistiæ sacramentū: & testamentū nōnunq̄ recte dici, & sacrificium. Cap. XVI.

Ona aduersarij ratio. Eucharistia uocatur à Christo testamentum: cum ait, Hoc est nouum testamentum in meo sanguine. Igitur ipsa non est sacrificiū. Omnino enim inter se pugnant: testamentum & sacrificium. Nam testamentum accipitur ab alio: scilicet à testatore, sacrificiū uero: alteri offertur. Est enim testamentum, nuncupatio morituri qua disponit suam hæreditatem certis hæredibus. id est explicatio uoluntatis extremæ alicuius morituri: confirmata per mortem testatoris, & uerbum legis latæ. Hæc Lutherus. ¶ Responso. Non est recipiendum quod in huius obiectiois fronte proponitur eucharistiam scilicet totam & integram quantum ad utrunq; eius signum quo nobis est tradita: denominari à Christo testamentum. Nam ea quæ citantur uerba in hac ratione: à Christo dicta sunt in ipsa tantum calicis benedictione, & non panis. quæ admodum testatur Lucas: hæc domini uerba in calicis consecratione referens. Hic est calix, nouum testamentum in meo sanguine: qui pro uobis fundetur. Et beatus Paulus in prima ad Corinthios epistola: eadem Christi narrat uerba, hoc pacto Hic

Luca 22

LIBER SECVNDVS

1. Corin. 11 Hic calix: nouum testamētū est in meo sanguine. hoc facite, quotienscūq; bibetis: in meā cōmemorationē. Accipiendāq; sunt eadē uerba secundū eā intelligētīā: quā alij euāgelistæ explicāt, dicētes.

Matt. 26 Hic est sanguis meus noui testamēti, quod tātundū ualeat atq; hic
Mar. 14. est calix noui testamēti in meo sanguine. id ē, calix benedictiōis ad nouū attinēs testamētū: meo sanguine cōfirmādū & stabiiliēdū. Si-

Exodi. 24. cut enim sanguis fœderis ueteris testamēti, quod pepigit dñs cum populo Hebraico: respersus est à Moysē in totū populū, factō prius sacrificio, in robur & cōfirmationē ipsius antiqui ritus: in uoluntate fœderis lecto corā omni populo, cōtenti. Haud aliter effusione sanguinis Christi in cruce, & cōmunicatione ipsius facta ecclesiæ sub forma uini: stabilitū est nouū Christi testamētū, tāto quidem dignius, sublimius & pfectius altero: quāto p̄ciosus Christi sanguis, nostræ redēptionis p̄cium, nobilior est & pstantior sanguine hircorum, uitulorū & taurorū, quanto itidem unicum istud sacrificium Christus dñs noster: excellentius est sacrificijs multiformibus ueteris instituti, deniq; quanto ipse legifer noster Christus: Moysē decalogi legislatore est superior. ¶ Porro hanc uerborum domini à beatis Luca & Paulo commemoratorum intelligentiam modo

Beda. assignatā: subindicat uenerabilis Beda in suis super Lucam cōmentarijs, ita eum locum prædicta uerba continentē exponēs. Quod

Exodi. 24. aut̄ dixit. Hic ē calix nouū testamētū in sanguine meo, ad distinctiōnē ueteris testamēti respicit: quod hircorū & uitulorū est sanguine dedicatum, dicēte inter aspergendū legislatore. Hic est sanguis testamēti: quod mandauit ad uos deus. Necessē est enim exemplaria quidem cęlestium: his mundari. ipsa autem cęlestia: melioribus hostijs quā istis, iuxta quod apostolus per totam ad Hebræos epistolam, inter legem distinguēs & euāgelium: pulcherrima

III. expositione & plenaria ratione declarat. Hæc Beda. ¶ Cæterum haud magnō negotio monstrari poterit, ipsum eucharistiæ sacramētū non esse testamētum: secundū illā testamēti rationē atq; diffinitionē, quā assignat Lutherus in præsentī obiectione, ut exinde dinoscat hæc cauillatio nihil habere robotis. Nepe testamētū (ut ait) est explicatio uoluntatis extremæ alicuius morituri: confirmata per mortē testatoris. Sanctissimū aut̄ eucharistiæ sacramētū, non est ipsa expressio ultimæ uolūtatis domini nostri: per mortē

rem eius subsequētē stabilita. sed est id ipsum: quod p̄ extremæ uoluntatis suæ explicationē morte ipsius sequente corroboratā, ipse nobis reliquit & legauit. Nō est igitur huiusmodi sacramētū: secū dum p̄dictā Lutheri descriptionē, testamentū. Secundo, iuxta alterā in hac obiectione positam testamētī rationē: testamētū est uerbum legis latæ. Et ita ipsius dei duo sunt tantū testamēta: uetus & nouum, quorū utrūq; cōtinet dei uerba: legē ab eo latā, primo antiquam deinde euāgelicā, latius edifferentia. At qui dignissimū eucharistiæ sacramētū, non est uerbū legis latæ: neq; documentū à deo datum, quod legē aliquā uiuēdiq; regulā expromat. Igitur iuxta hanc secundā testamētī descriptionem à Luthero hic positā: non est hoc admirabile sacramētū, testamenti nomine appellādū.

Quinimmo, quoniā testamētū proprie dictū (ut testatur Gabriel lectioe quinquagesimatertia suæ expositionis de canone missæ: explicās hæc uerba cōsecrationis ipsius calicis, noui & æterni testamētī) ē ultima distributio bonorū: morte testatoris firmata. seu cōstitutio uel traditio de ordinādīs bonis: attestatiōe legitima firmata. Ip̄m aut̄ dominici corporis & sanguinis sacramētū, nō est nouissima bonorum dispartitio cōfirmata per mortem testatoris: sed id ipsum est bonum, quod nobis à testatore Christo est distributum. Idem quoq; sacramētum non est cōstitutio uel ordinatio de bonis dispartendis, per attestatiōem legitimam confirmata: sed illud ē singulare bonum quod nobis est designatum, cōstat utiq; tale sacramētum, non proprie & secundū datam testamenti significationē, dici debere nec esse testamentū. ¶ Verūtamen quia testamētī nomē interdū transfertur ad id significandū: quod testamēto est legatū, & bonum aliquod à testatore cuiq; per testamenti ordinationem designatum: secundum hanc transumptionem cōperitur etiā interdum dici testamentū. quemadmodū pacem nonnunq; appellant aliqui translative testamentum domini nostri: quod à suis discipulis per mortem discessurus, eā ipsis dederit atq; reliquerit, his usus uerbis. Pacem relinquo uobis: pacem meam do uobis. posset quidē p̄ huiusmodi loquendi formam, sublimæ eucharistiæ sacramētum dici non absurde testamentum: quoniam à Christo per mortem hinc transituro nobis legatum ē, suæq; dilectæ sponsæ ecclesiæ in singulare munus, designatum. Proinde tribuamus id nunc Luthero,

Quid testamentum.

III.

Ioan. 14

LIBER SECVNDVS

ro, & admittamus sacrosanctā eucharistiā, secundū sensum modo datum, esse testamentum regis æterni: nobis in monumentū & pignus amoris, cū transiturus esset ex hoc mundo ad patrem, p sua summa benignitate relictū. quandoquidē idipm haudquaquē dissidet à sacris literis: quinimmo admodū cōspirat illi loco psalmi centesimi decimi (qui ad literā à probatissimis authoribus exponit de sacrosancto eucharistiæ mysterio) memor erit in seculū testamenti sui: uirtutē operū suorū annūciabit populo suo. Et rursum eodem loco. Redēptionē misit dominus populo suo: mandauit in æternū testamentum suū. Vbi nomine testamenti, secundum illorū interpretū sentētiam (& potissimū Nicolai Lirani: totius sacre scripturę expositoris accuratissimi) accipitur sanctissimū eucharistiæ sacramentū: nobis diuina bonitate indultum. Nunquid tamen ex illo si bi concessio probe concluderit Lutherus: idipsum idē sacramentū non esse sacrificiū? Esto nanq, secundū diuersas pugnēt rationes & inter se ratione multum distent, testamentū & sacrificiū: nunquid etiam propterea re ipsa discrepāt: ut nō possit unū & idē secundū substantiam denominari, una quidem ratiōe testamētum, & altera sacrificiū? Quisnā hoc unq cēsuerit esse dicendū: nisi dialectica & philosophia Lutherana imbutus (quæ omnino à recta differendi lege & philosophicis elementis est aliena) existimet, quæcunq ratione diuersa sunt, eadem quoq re ipsa differre? Illa siquidem Lutheri uidetur esse sententia (ut ex multis rationibus eius ante adductis & dilutis: promptum est ppēdere) quicquid ratione ab aliquo est diuersum: ab eodem etiā secundū substantiā dissidere. quæ nimirū à uero profus abhorret: cū deus, substantia maxime unus, plurimas etiam inter se diuersas subeat rationes: quando omnipotens, sapiēs, superbonus, æternus, perfectusq; dicitur. Ita et excelsum dominici corporis et sanguinis mysterium, sacrificiū quidem dicitur: quoniā ab ecclesia sancta deo per sacerdotū ministerium in ipsius missæ officio sacrificatur et offertur. Testamentū uero denominatur: quia a Christo in memoriā suæ passionis & eximij in nos amoris argumentū, paulo ante mortē suam nobis est legatū. Sed de hoc satis. ¶ Decima & postrema diuersarij ratio. Apostoli (ut actuum caput secundum refert) panem frangebant, nō in templo, sed circa domos: ad denotandum, quod illud non erat sacrificium

Psal. 110

Nicolaus Liranus.

ficiū. Et Christus non in templo aut altari: sed in cœnaculo & su-
 per mensam instituit hoc sacramentū. Et laici sumētes eucharisti-
 am aut infirmi, non dicuntur sacrificare: sed solum sumere cōmu-
 nionē. Ergo neq; sacerdos cōficiēs & sumēs eucharistiā dicit sacri-
 ficare. ¶ Responſio. Illa sancti panis fractio quam circa domos fa-
 ciebant in ecclesiæ exordio apostolice erat quidem sacrę eucharistię
 cōmunicatio atq; traditio, quā alijs credentibus in Christum facie-
 bant, non ipsius sacrificatio. Negandū est tamē, illā distributionē
 sacramenti hanc ob causam esse factam: ut insinuetur huiusmodi
 sacramentum non esse sacrificiū: Imbecilla nēpe & inutilis est hęc
 illatio. Ea fractio sacri panis circa domos: non erat sacrificiū. igitur
 nulla apostolor; actio circa sanctum illum panem: erat sacrificium.
 Quoniam præter illā circa domos fractionē panis: ipsi apostoli in
 sacris locis ad id dedicatis, fecerunt secundū Christi institutionē et
 spiritus sancti instructionē, ipsius sacri panis & calicis cōsecrationē
 & oblationē in missæ celebratione: & illa erat sacrificiū. ¶ Cōsimi-
 li quoq; ratione cespitat & secunda p̄sentis obiectionis cōsecutio:
 hoc modo cōtexta. Christus non in tēplo aut altari, sed in cœnacu-
 lo instituit hoc eucharistię sacramētū: ergo ip̄m nō est sacrificiū.
 Nam etsi Christus mysteriū admirandi huius sacramēti instituēs,
 nō sacrificauerit illud eo tempore neq; obtulerit in templo deo cō-
 secrato, aut in altari, benedictione sacerdotali applicato ad missæ
 celebrationem: haud tamen ex eo recte quis cōfecerit, quod illud
 ipsum tunc non sacrificauerit aut obtulerit deo. quādoquidem eo
 ip̄so tempore illud uiuificum sacramentū sub gemino suo signo cō-
 secravit coram discipulis suis: in illa prima institutione tanti myste-
 ri. Huiusmodi autem cōsecratio: fuit uera eiusdem sacramēti ob-
 latio, ut in cap. decimotertio huius libri: diffusus est dictū. Præte-
 rea, & templo & altari opus fuit ad offerēdū hoc sanctissimū sacri-
 ficiū: quando ex ordinatiōe ecclesiæ à spiritu sancto ad id directæ,
 & modus & locus et ritus offerēdi illius sacrificij erat determina-
 tus. Tēpore autem nouissime cœnæ, necdum ritus ille celebrandi
 hoc sacrificiū erat definit⁹: sed postea sancti spiritus magisterio de-
 finiendus. Quod igitur in cœnaculo Christi nō in tēplo aut altari
 hoc cōfecerit salutare sacramentū: nullatenus cōuincit aut arguit,
 ipsum tunc illud non sacrificasse, aut idem non esse sacrificium.

LIBER SECVNDVS

¶ Deniq; ex eo q; laici sumentes sanctæ eucharistiæ cõmunionẽ & infirmi, non dicunt sacrificare, sed solũ cõmunionẽ dominici corporis percipere: haud recte colligit Lutherus in hac obiectione postremo loco, q; similiter nec sacerdotes consecrantes sanctã eucharistiã in altari: dicendi sunt eã deo sacrificare. Nam non omnis sumẽs sacrã eucharistiã: est eã sacrificãs. sicut & in ueteri lege multus erat permittus usus pariter & esus eor; quæ dño fuerãt sanctificata atq; oblata in sacrificiũ: qui nõ erãt sacerdotes. Ediuerso autẽ omnis sacrificans & offerens hostiã salutarẽ in altari: est etiã secundum institutũ ecclesiasticũ eam sumẽs. Itaq; laici duntaxat percipiunt sacrosanctã eucharistiã: non autẽ eã offerũt tanq; ministri altaris, nec consecrãt, quoniã sacerdotali ordine nõ sunt insigniti: q; ad exercendũ sacrificandi munus exposcit. Sacerdotes uero & sacrificant singularẽ illam hostiã: & sumũt eãdẽ, quoniã sacerdotij functionem habent: ad id sacrificij genus offerendum necessariam. Porro quæcunq; ab octauo huius libri capite ad hunc usq; locum dicta sunt: ad confutationẽ tertij dicti Lutherani in ipsa libri præsentis fronte positi magnopere faciunt, et ad omnimodam illius destructionem adducta putentur.

¶ Sacrum missæ canonẽ, pie et recte compositũ esse: eundemq; in magna ueneratione habendum. Cap. XVII.

Aeterũ quoniã hic aduersarij nostri Lutheri mos est, rejicere cũ supercilio et aspernari omnia quantũuis sacra ac sancta: q; eius aduersarij assertioi, eamq; potissimũ ob causam sigillat impia reprehensione, in quarto suo dicto supra posito circa libri huius principium, et sacrum missæ canonẽ: plane astruentẽ sanctissimũ eucharistiæ sacramentũ in missæ officio consecratũ, esse sacrificium, qd ille peruicaciter negat. exposcit profecto hic locus et suo quidem ordine, ut ostẽdamus eundẽ canonẽ recte et sancte cõtextũ esse, atq; magno habendũ in precio. Quod nobis factu nõ erit difficile: si primũ attẽdamus à quibus authoribus sit cõpactus, deprehẽdemusq; ipsos fuisse uiros sanctitate atq; doctrina cõspicuos: & auctoritate summa insignes. ut q; sedis apostolicæ circa prima ecclesiæ tẽpora moderationẽ gesserit: & cõplures eor; sancto pro fidei cõfessione martyrio, uitæ præsentis cursum cõsummauerit. Quibus
in summi.

in summi pontificatus dignitate successerūt alij: præclara etiã erudi-
 tiõe & uitæ sanctimonia eximij patres. qui partibus sacri canõis
 iã cõflatis à suis maioribus non nihil adiecerūt ad pietatē, religionē
 & tanti mysterij (ut pote missæ) dignā celebrationē maxime con-
 ducēs. Neq; em̄ uno eodemq; temporis articulo & à solo uno au-
 thore, totus ipse canõ fuit ex oibus suis partibus integratus: sed per
 interualla tēporē & à diuersis accepit paulatim incrementū, & de-
 mū suū cõplementū, nōnullis per posteriores summos pōtificates ad
 priorū contextū sensim superadditis. ¶ Neq; id autoritatē de tra-
 hit aut pōdus illi sancto operi: q; à diuersis fuerit opificibus pedetē
 tim cõpactū. Tum q; in illis omnibus, unus & idem erat supremus
 architectus & author totius fabricæ, spūs sanctus: suggerēs singu-
 loꝝ cordibus ea quæ ad celebrationē mysterij sacratissimæ eucha-
 ristix in illa præcipua missæ parte forent adijciūda. Tum etiã, q;
 posteriores summi pōtificates sua autoritate approbarūt: quæ à p-
 cessoribus suis fuerant in huius operis structura collocata atq; ap-
 posita. Et ita qui extremã illi opificio imposuit manū: approbavit,
 rataq; habuit omnia, quæ à præcedentibus ecclix catholicæ præ-
 sidibus fuerāt ea in te elaborata. Vnde quasi ab uno authore, ut il-
 lo postremo toti^o operis cõsummatore: pulcherrimū illud opificiū
 uideri possit extructū atq; cõpositū. Tum deniq; quia tam cõcinna
 est singularū partiū unius ad aliã in toto illo ope cohæretia, tã apta
 cõpago atq; iunctura: ut nihil in eo hiulcū, nihil interhians, subsul-
 tan sue deprehendat: nihil deniq; ad proximas partes male concin-
 natū. sed om̄ia congrue, apposite & affabre suis locis accõmodata:
 atq; proximis altrinsecus particulis decentissime cõnexa. Vt q; nō
 accepisset ex auditu aut librorū lectione, totū ipsum canonē à di-
 uersis authoribus esse per uarias tēporū successiones integratū: ex
 ipsa totius cõtextus qualitate & facie in eam facile adducere fē sen-
 tentiã, q; unus & idē fuisset ipsius totius operis author. cõtina cõ-
 positioe sine tēporis interpolatioe id integre molitus. ¶ Traditur
 quidem Gelasius, huius nominis primus summus pōtifex, ipsum
 canonē præsertim ordinasse atq; coadunasse ad quotidianū missæ
 usum. Leo uero primus, adiecisse ad eū qui prius erat in usu: hanc
 deprecatoriã particulã. Hanc igif oblationē seruitutis nostræ, sed
 & cunctæ familiæ tuæ: quæsumus dñe ut placatus accipias, Gre-

II.

III.
 Nonnulli ca-
 nonis missæ
 authores.

LIBER SECVNDVS

gorius aut primus: adiunxisse tres illas cōtinue subsequētes petitō
 nes, utpote diēs q̄ nostros in tua pace disponas: atq; ab æterna da
 mnatione nos eripi, & in electorū tuorum iubeas grege numerari.
 Leo itidē primus illi sententiæ, & quod tibi obtulit summus sacer
 dos tuus Melchisedech, superaddidisse legitur hæc sacra uerba,
 sanctum sacrificium, immaculatā hostiā. Et alij summi pontifices
 diuerso tēpore alias sacri canōis particulas adieciisse prius cōpa ctis
 tradunt: instituisseq; cærimonias in ipso missæ canone à sacerdote
 sacra faciente obseruandas. Quinimmo ex diuersis locis luculentę
 expositionis ipsius Gabrielis de canone missæ, nec non ex præcla
 ro opere Platinae uiri doctissimi: quod cōscripsit de singulorum
 summorū pontificū uita, promptū erit cuiq; deprehendere, nomi
 natimq; dinoscere quosq; summos pontifices, à quibus singulæ par
 tes missæ, à principio ad eius usq; finem, fuerint institutæ, itidē &
 singuli eius ritus, ordinati. ¶ Verū tanta authorū diuersitas nihil cō
 cinnitatis aut gratiæ detrahit toti operi sacri canonis: nihilq; illi adi
 mit ponderis aut decoris. Tantus nanq; ipsi orationis sacre conte
 xtui adest splēdor & ornatus: atq; si ab uno eodēq; authore prodi
 isset, continuo progressu cōpositus. Quod si qs pergat ea repudia
 re opera in unū cōgesta corp⁹, quæ à uarijs confecta sunt artificib⁹
 reñcienda nobis erit tota ueteris testamenti scriptura: q; diuersi e
 ius libri à uarijs editi sunt scriptorib⁹. Abñciēda q̄q; erit simili rōne
 & sacra noui organi & instrumēti pagina: q; multiplices eius libri
 multos etiā habeāt authores, à quibus sunt cōscripti. Deniq; & re
 pudiandū nobis erit symbolū apostolorū: uniuersos orthodoxæ fi
 dei complectēs articulos, q; nō ab uno authore sed diuersis ē cōpa
 ctū: ut pote a duodecim apl's quorū singuli suū cōfecerūt articulū:
 & ita collectos in unū cōtulerūt. Sed qs tantam ferat rei indignita
 tem: & extremas hæc ineptias: ¶ Deinde si ipsam sacri canōis sen
 tentiam lubet attendere: tota sancta est, pia & religiosa: nihil cōple
 ctēs quod aspernādū sit, diuināq; maiestate indignū, aut quod me
 rito quēpiā offendere debeat. Siquidē partim deprecatoriā ē o
 ratio: pro omni uiuentiū gradu & defunctorum subleuatione, par
 tim sanctorū in cælesti regiōe ppetuo uiuentiū cōmemoratiua: ad
 impetranda illoꝝ suffragia, partim uero narratoriā primæ institu
 tionis sacratissimi misterij eucharistiæ: secundū euangelicā senten
 tiam,

tiam. Quid oro in omnibus his partibus occurrit: quod nõ ad pietatẽ, deiq; honorẽ & cultũ probe attingat; quod itẽ legẽtis animũ ad reuerentiã in deũ, ad syncæriorẽ deuotiõis affectũ, ad maiorem etiã excellentissimi illius mysterij uenerationẽ: non excitet, erigat, & prouocet? ¶ Sed nũc quid sacro missæ canonẽ Lutherus inter cætera obiectet: audiamus. Cur canonẽ (inquit) uehamus tã sublimiter? cũ superius monstratũ sit: sacrificos istos nõ uno mō circa eucharistiã delirare, ut nõ mirũ sit: si & canõ eorũ alicubi deliret. Quis etiã nõ uideat: eũ esse cõpositũ ab aliquo uerboso & parum spũali? Quid em̃ attinet: uerbis ita superfluere? Hæc dona, hæc munera, hæc sacrificia. Item, Hostiã purã, hostiã immaculatã. Et multa alia: in eo iuste possunt redargui. Hęc Luther⁹. Cui acriter occurrẽdũ est, non sacrificos secundũ ecclesiæ ritũ sacerdotes neq; canonẽ delirare: sed ipsum potius extremo agi delirio, quo in totam debacchat ecclesiã. Verbosum itidẽ, eundẽ uideri, parũq; spiritalẽ uirũ: qui talẽ de sacro canone profert, totiũq; mũdo inuulgat sententiã, qua prodit se destitutũ interno & spũali gustu: quo succũ deuotiõis & piĩ in deũ affectus exugat ex sacri canõis lectione, percipiatq; introrsum latentẽ spũalis sensus dulcedinẽ. Neq; id mirũ. Animalis em̃ hõ: nõ percipit ea quæ sunt spũs dei. Qui autẽ zelũ habet & cõtentionẽ, qui sacra diuinarũ rerũ contẽnit mysteria: nõne animalis est & carnalis? Et quomõ (scire uelim) potest is sacerdos cũ debita animi deuotiõẽ & reuerentiã in deũ, officiũ missæ celebrare: qui talia sentit, profert ac prodit de sacro canone, qualia euomit Lutherus? quẽ legens is qui sacra facit: intẽtissimo debet animo in deũ ferri & tendere. Qui autẽ fieri possit, ut mentẽ supplicẽ erigat in deũ: qui hoc ipsum quod legit paruifacit, fastidit & intra se contẽptui habet? Neq; in ipso canõẽ est eiusdẽ rei per uerbã superflua inculcatio: ut oblatrat aduersarius. sed ardentior piĩ affectus in deũ excitatio, uberiorq; eiusdẽ declaratio p̃ diuersa uerba: unius pene rei designatiua. Quẽadmodũ nulla uerborũ superfluitas in psalmis hymnicis esse putanda est: ubi sæpenumero eadẽ sententiã repetitis uerbis iisdem, aut pene cõsimilibus orõnibus explicat, ad maiorẽ synceri affectus expressionẽ. ut eo in loco, Diligã te dñe fortitudo mea: dominus firmamentũ meum & refugiũ meũ, & liberator meus. Deus meus adiutor meus: & sperabo

V. Luth.

1. Corin. 2.

Psal. 17.

LIBER SECVNDVS

& sperabo in eū. Protector meus & cornu salutis meæ: & suscep-
 tor meus. Et in alijs plerisq; alijs psalms locis. Quāuis & uer-
 ba illa (quæ superflua causat aduersarius) diuersas cōtineāt & desi-
 gnent rationes: ob quarū uarietate, eidē rei exprimēdæ, nō super-
 uacaneē sed legitime & decenter accōmodant. Enim uero quæ of-
 ferenda in sacro missæ mysterio proponūtur: una quidē ratioē, do-
 na dicunt. alia ratione, munera: & alia, sancta sacrificia illibata. Ipsa
 quoq; salutaris hostia iam à sacerdote consecrata: ob unam quidē
 rationē pura dicit, ob aliā hostia sancta, & adhuc ob aliā hostia im-
 maculata. quē admodū ipsius sacri canonis expositores & interpre-
 VI. tes: dilucide suis literarijs monumētis declararūt. ¶ Ceterū non est
 silentio hic p̄tereunda grauis illa calūnia & falsa criminatio: quam
 impingit circa hūc libri sui (quē improbamus) locū de canōe missæ,
 Lutherus, uis ecclesiasticis: quādo cōminiscitur eos eundē cano-
 nē euangelio p̄ferre, quod tamē nullus antiquorū patrū aut recen-
 tiorū: factitasse legitur. Siquidē post multa ampullosa & sesquipe-
 dalia uerba: ipse Lutherus quasi classicū uictorię canēs, celebresq;
 » ex hoste buccinās triūphos suos, ita profat. Quare hic uicim⁹: & di-
 » cim⁹. Cede canon euāgelio, & da locū spiritui sc̄tō: cū sis uerbū hu-
 » manū. Deinde paucis interiectis, de eodē canone uerba faciēs sub
 » necit. Dicamq; ei iuxta parabolā. Domine canon, uos estis inuita
 » tus ad nuptias: & sedistis primo loco. Sed ecce honoratioꝝ est inui-
 » tatus: immo ipse dñs inuitator adest. Date ergo huic locū: & feda
 » tis nouissimo loco cū rubore. Cur non in eo sedistis ab initio? Si ha-
 » betis aliquē pium sensum, quē uiolēter emūctis literis exprimere
 » quis possit: habeatis. Sed uos apte cōtra euāgelii sonatis: ideo uos
 » dānamus & cōtēnimus autoritate euāgelij. Hæc sunt Lutheri
 ad canōe missæ uerba: magis excipienda risu, quinimmo potius
 explodēda & exhibilāda: q̄ serio cōfutāda. Qua em̄ cōiectura duci-
 tur Lutherus in hāc sententiā: q; canon se uoluerit euāgelio p̄po-
 nere, admonēdusq; ueniat q; euāgelio cedat: Est certe suo gradu
 & loco cōtēntus canon: quē infiore q̄ euāgelii statiōe ex sancto
 rū patrū definitione est sortitus. Idcirco parabola illa euāgelica, idē
 canon inepte, in sullēq; cōpellat à Lutherō: ut relicto primo accu-
 bitu, ad postremū se trāserat. Neq; quippiā in toto sacri canonis
 ambitu offendere quis possit: quod aperte aut etiā clāculū sonet
 contra

contra euāgeliū, ut superiora dicta diffusius mōstrarūt. Quo fit, ut mendacissime hic Lutherus astruat: ipsum canonem cum euangelio pugnare, perperam etiam uocet eundem, uerbum humanū: cū non tam ex hominibus quā ex deo sit, multasq; sacre scripturę sententias complectatur. Deinde in ipsos domini sacerdotes uirulentam exacuens linguam: in hæc uerba prorumpit. Et multa alia in eo (canōe inquam) iuste possunt redargui: licet ab istis sacerdotib⁹ suis eleuatus sit supra omnes articulos fidei. Nihil enim sanctus habet hoc canone: adeo ut & ipm euāgeliū ei collatū sordeat corā eis. In quo tamē nihil à morib⁹ suis alienū faciūt: cū aliud nō studeāt q̄ ut iactent humana, contemnāt diuina: obseruēt quæ nulli⁹ precij sunt, negligāt quę summi precij sunt. Negamus itaq; et damnamus canonē in hac parte: tanq̄ aduersariū euangelij. Hæc Lutherus. Quæ quoniam contumelias scatent apertisq; calumnijs: ne quaq; digna uidentur, quibus aduersa adhibeatur respōsio. Id uerū dixisse sufficiat, neminē esse (ut reor) sacerdotū, qui canonē ipm aut articulos fidei preferat aut pluris faciat q̄ euāgelium. Quod si talem quēpiam deprehenderit Lutherus: proferat eundē in mediū, ut ab eo errore in rectam ueritatis uiam reducat. ¶ Porro quis canonem inferiore cōstituendū loco fateamur quā sacrum euāgelium: nō tamē usque adeo deprimere eundem debemus, ut dicamus quæcūq; in eo ex sacris literis sunt deprompta, magnificēda quidem esse: reliqua uero omnia in ipso contenta, modici admodū esse momēti & parui ponderis: quemadmodū nonnulli, Lutherano fortasse succo incauti⁹ hausto, docuisse ferūtur. Nempe etsi ad eximiā euāgelij dignitatē nō accedat ipse sacer canon: haud tamē idcirco floccipendendus est, aut tanquā futile quippiam abiiciendus: sed pro suæ qualitatis & conditionis ratione, magna ueneratione obseruandus. Perinde atq; argentum nō est tanquā lutū habēdū, aut aspernādū penitus: quanquā ad rutilū auri fulgorem & precium non pertingit. Neq; menstrua luna neq; sublustres astrorum ignes, parui à nobis debēt fieri: quāuis coruscū phœbeæ lāpdis nō præferant splēdorē. Est enim & argento suū p̄ciū licet auro inferius. Est etiam lunæ & nocturnis sideribus sua claritas: tãetsi iubare solari longe sit minor. ¶ At uero cū in profundū malorum prouens aduersarius noster, subiungit in quarto suo dicto, quod

VII.

VIII.

C prælenti

LIBER SECVNDVS

præsenti capite excribamus: priscos ipsos patres etiam sanctos peccasse, qui ipso sacro canone ad pagendū missæ mysteriū sunt usi: in dirā illam & terribilē cōminationē, Esaiæ organo annūciatā uideatur incidere. Vt qui dicitis malū bonū, & bonū malū: ponētes tenebras lucē, & lucē tenebras: ponētes amarū in dulce, & dulce in amarū. Haud multū pfecto dissimilis esse uidetur in hoc negocio, scribis & Pharisæis, pestiferis diuinorū operū; calūniatoribus, qui Christū eijcientē spiritus immundos in uirtute dei: oblatrarūt in principe demoniorū eijcere dæmonia, dimittētēq; hominib; peccata, p sua dulcissima benignitate: dixerūt in deū esse blasphemū. & curantē sabbato languidos inculcarunt: ut uiolatorem sabbati & transgressorē legis, omniaq; cādida, atro animi liuore uerterūt in nigru, quos ea in re summopere detestanda: hsdem uestigns cōsectatur Lutherus. Sed mirū id cuiq; uideri nō debet: q; cēleat orthodoxos patres & sanctos, in ipso sacri canonis usu cōtraxisse peccatilibē, ut qui ea teneatur opinione, immo pertinaci assertiōe, q; omnia opa nostra, quantūuis bona & recta, sint pcta: & optimū qd; opus humanū quantūlibet recte factū, sit pctūm. Verū absurda illa & irrationabilis positio: satis à nobis reprobata est in libri pcedentis capite uicesimo septimo.

¶ Officiū ecclesiasticū de sancto eucharistiæ sacramēto: luculēter & pclare esse cōpositum. Cap. XVIII.

I.

Raterea sugillat Lutherus in eo quē improbamus libro suo (quē admodū ex quinto ei⁹ dicto, supra annotato: & in hoc capite, penitus euertēdo, plane cōstat) officiū ecclesiasticū: quod in annua celebritate sanctissimi eucharistiæ sacramenti à tota ecclesia cū ingēti uenerationē quotānis decātari solet, ut nihil relinquat ipse nō reprehensum aut uituperatū: quod ad tāti mysterij dignā celebrationē & cultū attineat. q̄si debita opa bellū indixerit huic sacratissimo & omniū dignissimo sacramēto; animoq; constituerit, id omne quod ad ipsi⁹ spectat honorationē, sustollere atq; demoliri. Sed operæ precii fuerit, hoc in loco uerba eiusdē referre: quæ fidē faciunt irreligiositatis ipsius, & subsannatiōis in dictū officiū ecclesiasticū, & eius authorē. Extat (inquit Lutherus in eo, quē nunc cōuellimus, libro) hystoria corporis Christi, sic tortis de prauatisq; scripturis

pturis cōsuta: ut uideatur à summo dei hoste cōflata, nisi sint alicu-
 ius phrenetici aut arreptitiū somnia. Ibi Melchisedech] pducitur:
 panē & uinū offerens. producitur hœdus filiorū Israël immolat⁹,
 panis subcineritijs Helix: carnes Iob, manna patrum, Isaac immo-
 latus. Et qd nō; Hæc omnia sunt bello isti authori; figuræ eucha-
 ristix. Mirum, quod & asinā Balaam, & mulā Dauid nō intexu-
 erit: cū non minus apte potuerint figurare, quod ille asinus & mu-
 lus p̄dictis historijs figuratū uoluit. Hæc ille. Quæ uero sequunt̄
 continuo ad eandē pertinētia materiam: silētio potius supprimēda
 sunt & perpetuis damnāda tenebris, quā in uulgum efferenda,
 ob acerba atq; irriforia in summum p̄tificē scommata, indignaq;
 diuinis rebus uerba: quæ phanatico correptus spiritu deinde effu-
 tit. Sed nec ipsa quæ modo citauimuseiusdē dicta, protulissemus
 in publicum: nisi quædam nos ad id perpulisset necessitas, ad fidem
 scilicet faciendā eorū impiorum dogmatū quæ Luthero impingi-
 mus, ne falso eidem à nobis ascripta putētur. Sunt enim p̄dicta uer-
 ba: penitus cōtumeliosa, probrorūq; plena in authorē celebratissi-
 mi illius officij: quē summū dei hostē mendacissime uocat, cui⁹ itē
 sanctas ac religiosas sententias p̄dicto intextas officio: dicit esse
 alicuius phrenetici aut arreptitiū somnia, quem deniq; acerbissimo
 conuitio asinum & mulum cognominat Lutherus: in omnes uiros
 doctos & sanctos rabidus oblatrator, maledictisq; incessens uni-
 uersos. Vt igitur rantæ illius occurramus improbitati, hoc loco a-
 periedum est & commōstrādum: p̄dictum officium nihil in se
 cōtinere, quod iure queat reprehēdi, quinimmo ipsum egregia cō-
 mēdatiōe dignū esse, summisq; efferēdum laudibus. Et quoniam
 artificis industria & excellētia, magnam solet afferre laudem suo
 operi: nō deest ea ex parte commēdandi illius officij (quod in cele-
 berrimæ solennitatis sacramēti eucharistix horis canonicis & my-
 sterio missæ: ex instituto ecclesiastico, singulo quoq; anno concini-
 tur) ampla materia. Siquidem author illius fuit sanctus Thomas
 Aquinas, sacri ordinis p̄dicatorij iubar illustre & decus eximiū:
 nō minus insigni uitæ sanctitate, quā omnimodæ doctrinæ, p̄fer-
 tim theologicæ splēdore p̄fulgēs. Qui incitatus hortatu Urbani
 quarti summi pontificis, singulari deuotione ad sacrosanctum eu-
 charistix mysterium affecti: id totum (ut in catholica lectitatur

Thomas
 Aquinas.

LIBER SECVNDVS

& frequenter ecclesia) officium contexit. quemadmodum a per-
 to demonstrat argumēto, inter opuscula eiusdem authoris insertum atque nu-
 meratum unum opusculum: quod totum id officium tanquam a beato Thoma
 compositum compositum lectum. ¶ Commendandus quidem est maiorē in modum
 praedictus apostolicę sedis moderator: quę solennitatē illam annuam
 in uenerationē sacratissimę eucharistię celebrandā publice sanxe-
 rit. illiusque sanctionis perpetuum monumentum posteris reliquerit: quod
 Clemētinis constitutionibus insertum legitur, titulo de reliquijs & uene-
 ratione sanctorum, cap. si dominum. legiturque dignissimum merito censetur: ob
 admiranda excellentiaque praerogativa altissimi illius mysterij (quod
 omni laude superius est & eminentius) in eo cumulatissime syn-
 ceroque deuotionis affectu commemorata. Nec minus itidem comen-
 dandus, idem summus totius ecclesię praeses: quę tantum & tale dele-
 gerit uirum (sanctum Thomam dico) cui prouinciā commiserit conficien-
 di pro rei dignitate illius officij, eumque ad obeundum id munus pon-
 tificia autoritate excitauerit & induxerit. In quo quidem delectu,
 falsus non est nec elusus Urbanus: quę alium quem uisea tempestate nan-
 cisci uirum uix bene potuisset, cui illam credidisset curam, tam feliciter &
 accurate expediendam, ut res ipsa, tacentibus etiam linguis: satis su-
 perque loquitur. Nempe sicut operis cuiusque excellentia & magnificen-
 tia suum prodit artificem, artisque ipsius eminentiam apertis testatur indicij:
 quinetiam ipsos opificij spectatores rapit in commendationem authoris,
 quem tamen ignorat: sic totum illud officium (ad quancumque eius partem con-
 tuendam te conuertas) sui authoris declarat singularem doctrinam, & me-
 tem in sacris literis exercitatissimam. ¶ Si enim antiphonas ipsas spe-
 ctes: singulae ex aliquo sibi respondente psalmo sunt depromptae,
 & tanti sacramenti mysterio aptissime accommodatae. Sin uero ad
 responsoria praedicti officij uertas obtutur: ea omnia hac arte con-
 xta offendet, ut quodque eorum ex uno sacrae scripturae testamento de-
 sumptum sit: uersus uero illi respondens & annexus, ex altero diuina-
 rum literarum instrumento. Enim uero si responsorium ex ueteris orga-
 ni pagina decerptum est: uersus illi subiunctus ex nouae legis codice
 depromitur. Et contra si responsorium ex noui instituti corpore desumi-
 tur: uersus illius, ex antiquae legis scriptura depromptus cernitur. Ex
 pli gratia, id responsorium: in primis tantae solennitatis uesperis decem
 tari solitum. Homo quidam fecit cenam magnam: & misit seruum suum ho-
 ra cenae

II.
 Urbanus
 quartus.

III.

Lucæ 14.

ra coenę dicere inuitatis ut uenirēt, quia parata sunt omnia. ex noui testamenti pagina accipitur: ut pote ex decimoquarto euangelij secundū Lucam capite. Eius autē uersus. Venite, comedite panem meū: & bibite uinū quod miscui uobis: ex ueteris legis accipitur codice: ut puta ex nono prouerbiorum capite. E diuerso id responsoriū: quod in officio matutino predictæ solennitatis est ordine tertium. Respexit Helias ad caput suū, subcineritiū panē. qui surgēs comedit & bibit: & ambulauit in fortitudine cibi illius usq; ad montē dei. ex antiquæ legis præoptuario est acceptū: scilicet ex tertij libri regū capite decimonono. Versus uero illi continuo subiectus. Si quis manducauerit ex hoc pane: uiuet in æternū. ex nouæ legis pagina desumptus est: uidelicet ex sexto euangelij secundum Ioannē capite. Idem quoq; in cæteris omnibus illius solennitatis responsorijs exactissime obseruatū cōperitur: & eo quidem artificio atq; ingenio, ut in unoquoq; eorū aut figura aliqua exprimat antiquæ legis: tanti mysterij repræsentatiua, aut nouæ legis sentētia: exhibitā tanti doni cœlestis gratiā nobis indicans. ¶ Sed quid hymnos diei illius solennis cōmemorē: q̄ suauiter decurrant modulatiōe, quanto sentētiarū pondere abūdēt, quantaq; mysteriorū exuberent plenitudine? Quid succulentius (ut interim cætera taceā) hoc uersu hymnico: quadrifida Christi in nos bñficia paucis uerbis cōplectētē? Se nascens dedit sociū, cōuescens in eduliū: se moriens in preciū, se regnās dat in præmiū. Quid itē syncerius hoc uersu: inuocatoriā orōnem ad sanctā eucharistiā cōtinētē? O salutaris hostia, quæ cœli pandis ostiū: bella premūt hostilia, da robur, fer auxiliū. Qui hoc tempore calamitoso, grauiq; & diuturno bellorū turbīne exagitato: à toto clero sæpius decantandus est, ut à deo pacis & dilectiōis, populo Christiano placidæ pacis munera tandē impartiant: & turbulēta præliorū rabies cōquiescat. ¶ Postremū si prosam ipsam, in solenni missæ officio concini solitā attēdas: nihil illa concinnius aut suauius inuenias. Gratissima quippe in ea rithmorū sonoritas: & dulcissima percipit uocalitas. Mysteriorū uero sacrosanctā eucharistiā concernentiū tanta inibi exprimitur altitudo, pariter & multitudo: ut ipsam qdē, doctissimi uiri theologici opus esse, ex ipso rei aspectu liquido cōstet. Et ut cætera præteream: unicus ille uersus. In figuris præsignatur, cum Isaac immo-

Prouer. 9.

3. Regū 17.

Ioann. 6.

III.

V.

LIBER SECVNDVS

latur: agnus paschæ deputat, datur manna patribus. tres cōplecti-
 tur antiquæ legis figuras umbratiles: hoc sacramentum admirabile
 Gene. 22. præsignificātes. Siquidē Isaac ad immolandū ductus à patre: Chri-
 Roma. 8. stum præfigurauit, traditū pro nobis omnibus à deo patre in mor-
 Ephe. 5. tem, immo & qui seipsum tradidit oblationē & hostiam deo in o-
 dorē suauitatis. Neq; fuit hic op^o adducere, in figurā huius myste-
 Numer. 2. rij eucharistiæ: & asinam Balaam (quæ, domino aperiēte oseius:
 3. Regū 1. humana uerba personuit) & ipsius Dauid regis mulā: cui insidens
 Salomō iussu patris, ut ungete f in regem est deuectus. quē admo-
 dum de rebus sacris cachinnū mouens impius Lutherus: scurrili-
 ter & more nebulonis proponit, inquitens per ludibriū: cur & illi
 us asinæ & mulæ nō meminerit author prædicti officij ecclesiasti-
 ci, easq; inter cæteras mysterij sanctæ eucharistiæ figuras nō addu-
 Prouer. 26 xerit aut recensuerit. In promptu nanq; est rō (etsi stulto iuxta stul-
 tiam suā respondendū nō esse scite admoneat Sapiens) quoniam
 asina illa & mula nihil habuere cognatiōis atq; habitudinis ad tam
 sublime mysteriū: neq; in aliquo referēbāt eius imaginē & figurā.
 idcirco nō est inter cæteras tanti sacramēti figuras: facta illarū men-
 tio. Non em̄ debet quicq; tanq; figura afferri: quod nullam rei fi-
 guratæ gerit significationem. ¶ Reliquæ autē figuræ omnes quæ
 VI. afferuntur in illius officij ecclesiastici contextu: aliquem habent
 aptum responsum atq; affinitatem quandam ad proprietates &
 conditiones eximias sacramēti eucharistiæ, sensibiliq; forma & ma-
 teriali: insinuant spiritualement ipsius dignitatē. Vt agnus paschæ ty-
 picus (quæ secunda est figura: prædicto, profæ de uenerabili sacra-
 mento, uersū comprehensa) repræsentabat hanc salutarē hostiam
 pro nobis in cruce immolatā: cuius uirtute, à principis tenebrarū im-
 perio sumus liberati, quemadmodū populus Israëliticus per suum
 Exodi. 12. agnū paschalē: à iugo durissimo Pharaonis. Manna uero Israeli-
 Exodi. 16. ticū (cuius tertio loco meminit prædictus uersus: ex profa solenni-
 tatis sacramentalis adductus) in deserto subministratū cælitus He-
 Ioann. 6. bræis: panem hūc uerū & uiuū qui de cælo descendit, cōgrua pro-
 portioē significat. Demū subcineritius ille panis, quē respexit He-
 3. Regū 19. lias ad caput suū: comeditq; & in fortitudine cibi illius ambulauit
 usq; ad montē dei Oreb, ut responforiū prius adductū refert: eun-
 dem insinuat panē uiuificū, sub cinere nostræ mortalitatis excoctū
 igne

igne acerbissimæ passionis & feruentissimæ charitatis qui factus etiam est uaticum nostræ peregrinationis: ut eius ductu et uirtute tandem pueniamus in montem illum dei excelsum: ubi uidebit deus deos in Sion. Et hunc in modum cæteræ figuræ omnes: in illo officio celeberrimo adductæ: præclarum aliquid et sublime designant mysterium, quod in sancta eucharistia ut ueritate et exemplari eminenter elucere conspicitur. Non ergo contemnat quisquam alto supercilio irreligiosumque spiritu, celebratissimum illud & ingentis excellentiæ atque dignitatis officium: de sanctissimo eucharistiæ sacramento compositum. ne illo contemptu, & deum & supercælestis sacramentum (quod per illud decentissime laudatur) aspernari & subsannare conuincatur. ne denique in suæ impietatis poenâ, illorum ascribat numero: de quibus ait propheta in psalmo. Qui habitat in cælis, irridebit eos: & dominus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos. aut eorum: de quibus ait dominus. Qui contemnunt me erunt ignobiles.

Psal. 2.

1. Regum 2.

¶ **Q** recte constitutum sit uerba consecrationis panis & calicis, debere esse secreta illorumque formam, à quopiam mutari non posse: citra propriæ salutis iacturam. Cap. XIX.

¶ Num certe uidetur Lutheri fuisse studium ac molimen quicquid ad ecclesiæ honestatē & ornamentum attinet, quicquid item in ea rite decenter & probe ordinatum est: conuellere, rescindere, atque subuertere. Quod cum ex præcedentibus, tum ex his quæ ex eo proponenda supersunt: conspicuum omnibus esse facile poterit. Enim uero in sexto suo dicto, in primo huius libri capite posito (quod omnino, & quantum ad tres eius partes: in hoc capite conabimur elidere) constitutionem illam etiam improbat impudens: qua rectissime cautum est in sancto missæ ministerio uerba consecrationis debere esse secreta, uocemque submissa à sacerdote proferenda. contendens, ut ecclesiasticis aduersetur institutis (nam rectis maiorum legibus contradicendi studio: totus gestiens agitur, fertur & rapitur) illa omnibus esse debere uulgata. ¶ Sed parum considerauit Lutherus, hoc dicens: in quanta reuerentia ac ueneratione, uerba illa sacratissima sunt habenda, quantumque facienda. quæ si palam & alta uoce proferrentur coram populo astante: uilescerent tam frequentiauditione, atque sordescerent tali diuulgatione. Immo eadem

I.

II.

LIBER SECVNDVS

dem sacra uerba ædita in publicum, possent à laicis ad usum incō-
cessum accōmodari: & temerario ausu super ipsius sacramenti ma-
teriã ab eis præter ipsorū officiū proferri. Quod nonnulli quon-
dã superba p̄sumptione tentasse legūtur: & p̄sentes ultrice dei de-
extra dedisse pœnas. Ne igitur inuulgata ea uerba sanctissima, ha-
beantur cōtemptui & floccipēdātur à uulgo, ne ue ad illicitū con-
uertātur usum à plebe: prudētissime sancitum est à priscis patrib⁹
ecclesiæ sanctę primoribus, nō modo uerba sancta cōsecratiōis, sed
& totum sacrum canonē, demissa uoce à sacerdote sacra faciente
legi debere: ut silentio honoretur magis, & secreta lectione habea-
tur augustior. Quod etiã symbolo quodã & signo mystico signifi-

Numc. 4

catū est in ueteri testamēto: ubi per Moysen p̄cepit dñs ipsi Aa-
ron & filijs eius, ut soli ingrediētes tabernaculū: omnia eius uasa in
uoluerēt. & cum mouēda essent castra: illa portanda singulis filijs
Caath distribuerēt. Ipsi uero filij Caath ac cæteri: nulla curiosita-
te uiderēt quę sunt in sanctuatio, priusquã inuoluerentur, alioqui
morerentur. Quod quidem p̄ceptū sub figurarū inuolucro nobis
subindicat, in noua lege (quæ ueritas est & exemplar ueteris) uer-
ba illa quæ ad offerendū singulare illud sacrificiū sunt sanctissi-

III.
Dionysius.

me ordinata & peculiariter adaptata: cum magna reuerētia cōtegi
debere, imperuiaq; & inaccessa uulgo fieri. ¶ Cōsonat huic sacro
instituto & beatus pater Dionysius: circa principiū libri de cælesti
hierarchia, his uerbis Timotheum (ad quem opus illud scribit) cō-
pellans. Tu autem ò fili, iuxta quod sancit nostra pijsima ac sa-
cro sancta traditio: & ipse quæ sancte dicūtur, cōgrua suscipe pieta-
te, ac diuina discendo, diuinus efficere, & sancta mētis recessibus
cōdens: ea ut eximia & cōiungēdi nos deo uim habētia singularē,

Mat. 7

à prophana multitudine inuiolata custodi. Nefas enim est (ut sa-
cra testantur eloquia) spiritualium margaritarum purissimum il-
lum ac permixtionis ignarum, perlucidumq; decorem & ornatū,
totius uenustatis authorem: in porcos abijcere. Idē quoq; circa fi-
nem libri de ecclesiastica hierarchia: eandem confirmat sententiã
dicens. At uero efficientes consecrationis preces, fas non est scri-
pto interpretari: neq; ipsarum arcanum, siue illas quę in his ex deo
fiunt uirtutes, è secreto in publicum efferre. Hæc ille. Quæ autē p̄-
ces: sunt efficiētes cōsecratiōis: nōne sanctæ illæ oratiōes, quæ in
sacra

sacro missæ canōe & ante cōsecrationē salutaris hostiæ & post cōsecrationē ponūtur: cōiunctæ sanctissimis Christi uerbis, quib⁹ cōsecratio cōficitur: Fas igitur nō fuerit, iuxta diuini patris Dionysii sententiā: uerba illa cōsecratoria cū antecedētibus & subsequenti bus orationibus, proferre in propatulū, sed suppressa manere debent & tacita. ¶ Præterea sugillat aduersari⁹ noster in eodē sexto suo dicto, prius citato: & hāc sententiā ueritati maxime cōsentaneam, quod mutant es formam uerborū cōsecratiōis ab ecclesia præscriptā: peccati mortalis labem cōtra hant, cum tamē euāgelistę (inquit) & Paulus: nullam certam & eādē formā describerint. Sed dicat (oro) Lutherus, nōne graui culpæ obnoxio⁹ est minister: qui præscriptā à dño suo regulam & obseruari quidē faciliē, aut inertinegligētia trāsgredit. aut ex electiōe & certa malitia infringit: Quisque autē sacerdotū sacra faciens, in altissimo illo missæ mysterio est minister ecclesiæ sanctę: a qua accepit certam uerborū formā, ad cōsecrationē sacrosanctę eucharistiæ pficiēdā. Ergo eā formā nō obseruās, uel ppter incuriā & minus exactā attētionē, uel propter animi nequitia uolentis nouitatē aliquā inducere, uel suo sensu, alia q̄ definierit ecclesia, uti uerborū forma: haud dubie re⁹ efficitur mortiferi delicti. Neq; ad culpæ illi⁹ excusationē aut extenuationē, quippiā facit idipm: quod pro sua ratioe de euāgelistis & beato Paulo adducit Lutherus. eos scilicet nullā certā uerborum formā attinētem ad consecrationē, conscripsisse. Quoniā singulorum eorum narrationē institutionis altissimi sacramenti eucharistiæ texere studuerūt, rei q̄ gestæ ueritatē de scribere: nō autem formam certam uerborū qua usus est Christus in illius institutione mysterij, aut qua uti debeat ecclesia in consecratione, exprimere. Idcirco eādē sententiā diuersi: uario uerborum cōtextu explicueūt. neq; suis scriptis præscripserunt legem ecclesiæ, aut certā determinarūt formā: qua debeat ecclesia in cōsecratione sancti panis & calicis salutiferi, semper uti. ¶ Cæterū in decretaliū epistolaz libro tertio, titulo de celebratione missarū, cap. cū Marthæ. Innocētius tertius scribēs Lugdunensi archiepiscopo, diffuse & luculēter ostēdit: q; si qua uerba sunt in canone missæ (ea præsertim parte: quæ ad cōsecrationem panis & uini attinet) quæ ab euāgelistis dicta nō fuerunt: nos credere debere, quod ea apostoli à Christo, & ab aposto-

LIBER SECVNDVS

lis eorū successores acceperūt. Declaratq; ibidem particulatim: q̄ modo ea quæ ultra expressionē euangelij addunt in canone missæ (ut hæc tres particulæ. subleuatis oculis in cælum, æterni testamenti. mysterium fidei) possunt ex alijs locis euāgelij comprobari. Demum in fine huiusmodi discussionis: hæc subnectit sententiā. Credi-
mus igitur, quod formam uerborū sicut in canone reperitur: & à Christo apostoli, & ab apostolis eorū acceperint successores. Cui quidē sententiæ à tota ecclesia approbatæ stādum est: neq; in dubi-
um trahēdum aut fluctuādum animo, quenam certa sit forma uerborum: qua uti debeat sacerdos in cōsecratiōe sacramēti eucharistiæ. Nemini enim addubitare nunc licet aut hæsitare: quin ea sit una & certa forma, qua hæcenus usa est & quotidie utitur ecclesia sancta. à qua ne trāsuersum quidē (ut aiūt) unguē discedere: cuiq; datū est. ¶ Insuper & eam reprobatur laudabilē obseruationē Lutherus in sexto suo dicto prius posito: quod nō liceat nisi unctis digitis hostiā tāgere, cū tñ illa iā cōsecrata (ingr) à palla & calice alijsq; rebus in animis tāgatur. Verū hæc proponēs, minus attēdere uidetur: q; cuiuspiā rei sacre dignitas & sanctitas eo cōprobatur indicio apud homines, quod nō cuiusuis oculis pateat aut manib⁹ cōtrectari possit: sed eorū dūtaxat, qui sacris initiati sunt, & ecclesiasticæ sorti addicti. Ernūero legitur Oza, quoniā ultra suæ sortis cōditiōem manū arcæ admouerit: subita morte à domino fuisse percussus ob suam temeritatē. In libro etiā Nūeri, legimus iussisse dominū, quod quādo mouēda essent castra: filij Caath portarēt uasa sanctuarij inuoluta ab Aaron & filijs eius, & nō tāgerēt ea, ne moriātur. Et canonicis sanctionibus prohibētur laici, manibus atrectare rem sacrā: ut calicē aut hostiā cōsecratā. Siquidē in libro decretorū, distinctiōe uicesima tertia, capi. sacratas. refertur Soteris summi pōtificis cōstitutio: qua phibuit mulieres deo dedicatas cōtingere uasa sacrata & uestimēta altaris, scribēs in hunc modū omnib⁹ episcopis Italiae. Sacratas deo foeminas uel manachas, sacra uasa uel sacratas pallas penes uos cōtingere, & incensum circa altaria deferre: perlatū ē ad apostolicā sedē. q̄ omnia, rephēsiōe plene esse & uituperatiōe: nulli recte sapiētū dubiū est. Quapropter huius sanctæ sedis autoritate: hæc omnia uobis ressecare funditus quā citius poteritis, cēsēmus. & ne pestis hæc latius diuulgetur: p omnes

VI.

z. Regū. 6.

Nume. 4.

Soter papa

omnes provincias abstergi citissime mādamus. Hæc ibi. Quod si deo cōsecratæ sanctimoniales nō possunt cōtrectare manu uasa sacra & uestes, ad altaris ministeriū accōmodatas: quāto min⁹ eadē cōtingere poterūt mulieres nō sacratę deo per uoti professiōem, aut laici nulla cōsecratione diuino cultui mācipati? Eadē quoq; distinctione, cap. nō oportet in sacros. ex cōcilio Agathensi de promitur hoc decretū. Nō oportet in sacros ministros licentiā habere in sacriū (quod Græci diaconiū appellāt) ingredi, & continere uasa dominica. Sic ibi. Ex quo dilucidū est: laicis ip̄is interdictū esse cōtactum uasorū & uestium sacrarum. Insuper beatus Cyprianus sermōne quinto (qui est de lapsis, & coronatis iam martyribus: uel ad uitam seruatis) refert mulierem quādam cum manibus suis sanctam eucharistiam in sacro conditorio repositam attrectare tentaret: miraculo prohibitam esse, igne q; inde erumpēte deterritam, ne id faceret. Eius uerba sunt hæc. Et cum quædā (mulier scilicet) arcam suam in qua domini sanctū fuit, tētasset aperire: igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Hęc ibi. Haud dissimili ratiōe, nō quis parte manu, res sacratissima ut sancta eucharistię hostiā est cōtrectāda: sed ea tātum, quæ ad attactū tā p̄clari sacramēti est cōsecrata p̄ouificali benedictiōe: quo maior declaretur reuerētia & honoratio tam sublimis mysterij. Rationabilis est igitur & legitima ea sanctio, quæ prohibet hostiam cōsecratā cōtingi quauis alia manus parte: quā duob⁹ primoribus utriusq; manus digitis, ad cōtactū illū oleo sancto delibutis. ¶ Neq; id in oppositā parte efficaciter militat: q; hostia cōsecrata à reb⁹ inanimis ut palla & calice cōtingatur. & ergo potiori ratione aut saltē æqua, à reliquis p̄ter duos primos digitis utriusq; man⁹ possit attrectari. Tū quod contactus ille ad illā (quod uulgo corporale aut sindonē dicūt) aut ad patenā & calicē: necessitatis est, nō arbitrarię uoluntatis. Non em̄ posset hostia sacra altari superponi offerēda: nisi contingat lintheū aut patenā. Neq; uinum consecratū, deo posset offerri in ipso missæ sacro ministerio: nisi calice contineatur quē cōtingat. Nulla autem nos adigit necessitas: ut alijs digitis quā duobus primis ambarum manuum, hostiam consecratam contingamus. cum sine aliorum digitorum admotione: conuenienter & integre peragatur id officium. Tum etiam, quod palla illa quā hostia

Cyprianus

VII.

LIBER SECVNDVS

sacra contingit: episcopali benedictiōe est huic sacro ministerio deputata. Calix etiā cū patena (ut uulgo uocant) cōsecratiōe pontificali & inunctiōe est sacratus: ad diuinū in eo peragendū sacerdotalis ordinis officiū. Quare cū hic preciosum Christi sanguinē cōtinet: forma uini obiectū, & illa hostiā cōsecratā sibi superpositā contingit: nullus illic est sanctissimi sacramēti eucharistiæ ad rem prophanā aut nō sacrā contactus. Neq; ex eo, ualidū sumi pōt argumētum: qualibet manus parte, sanctā eucharistiā cōtingi posse.

¶ Rationabilē esse constitutionē ecclesiasticā, quod à ieiunis consecratur & sumatur eucharistia:

contra Lutheri placitum. Cap. XX.

I. Einceps & illud summo opere cōmendabile ecclesiæ institutum rephendit Lutherus in septimo suo dicto ante citato, & hic excutiendo: quod sancit sacratissimam eucharistiā à ieiunis sumi debere. Tale est (inquit) quod ieiunium naturæ effinxerunt: ut si guttā aquæ uel imprudēs glutiuerit: eo die indignus sit cōmuniōne. Ofurorē: furore furiosorem. Indignū est (inquiunt) ut in os Christiani aliud intret: priusq; corpus domini intrauerit. O festiuaratio. Forte nec nebulā nec aërem prius intrare licet os Christiani: quàm corpus domini intrauerit. ut sacerdotibus respiratione & uita interdicator: usq; post missam & communionem. cum Christus & apostoli post cenam communicauerint: ac fere fiat, ut moderato cibo sumpto: & os mundius, & caput purgatius, & halitus incorruptior, totumq; corpus dignius sit: quàm ieiunis, & à somno nescio quid grauedinis & impuritatis referentibus, esse unq; possit. Hæc Lutherus. Quibus extremā animi sui uæsaniam & impudentiā execrabilem clare patefacit uniuersis: cum laudabili & magnopere probando ecclesiæ præcepto de sumendis à ieiunis sacra eucharistia, per decretum etiā decimæ tertie sessionis sacrosanctæ synodi Constantiensis, contra pullulantes ea tempestate hæreses, denuo approbato refragari studet. cum itidē beati patris Augustini uerba habet ludibrio, subsannationeq; prosequitur: quæ ipse sacer antistes conscripsit super hac materia. citanturq; in uolumine decretorum, de consecratione, distinctiōe secunda, cap. liqui

do apparet, in hūc modū. Placuit spiritui sancto, ut in honore tati sacramenti

Augustinus.

sacramenti prius in os Christiani dominicū corpus intraret: q̄ cæteri cibi. Nam ideo per uniuersum orbem mos iste seruat. Hæc ibi. Sed quod placuit spiritui sancto; non placet Luthero. qui non per spiritum ueritatis & pietatis reclamationi à spū dei profectæ: sed lōge alio afflatus & ductus spiritu. Et qui per uniuersum orbem mos seruat, Augustino teste: corpus scilicet dñicū ante alios cibos à Christianis sumi debere, à Luthero censet (quæ sua est temeritas) in oppositū permutādus. ¶ Verū ad ea quæ proponit hac de re, in principio capitis huius adducta: paucis est respondendum. Ieiuniū quidē naturæ (quod est omnimoda à cibo & potu, immo & medicamentis, ab initio diei illius, abstinentia) ad debitam eucharistiæ sanctæ sumptionē, ex institutione ecclesiastica necessariū est: ut præcedentia dicta mōstrarūt. Non tamē idcirco si quis præter opinionē & minus aduertens, aquæ guttā deglutiuerit dū os abluit: haberi debet aut censi indignus sacra illius diei cōmunionē. q̄ huiusmodi sumptio stillæ aqueæ, & exiguū quid existat quod quasi nihil existimari solet; & casu fortuitoq; acciderit. De aère uero & nebula phibēda, ne à sacerdote añ sancti sacramenti sumptionē aspiret, qd̄ subnectit Lutherus, ut p̄dicta sancti Augustini uerba refellat: nullā habet ueritatis speciē, aut similitudinis ad id qd̄ proponit habitudinē. Dicit em̄ ipse beatus pater, prius in os Christiani dñicū corpus intrare debere: q̄ cæteros cibos. Aër aut & nebula, nequaq; ciborū habent loco, nec corpus alunt: ut quæ aspiratione attracta, reciproca respiratiōe rursus emittant, nullo exinde corpori subministrato alimēto. Ea aut sola, naturæ ieiuniū soluunt: quæ suggerunt alimoniā corpori, substantiamq; illi altricem præstant, de quorū numero; neq; aër habet humanū subiens corpus, neq; nebula. Nisi forte Lutherus ex sua phiā naturali (nā Aristotelicā prorsus auersatur physicā: immo & omnē disciplinam) persuasum habuerit: & aërē subministrare nutrimentū corpori, itidē & nebulā, hominemq; aëris attractu uicitare posse. quē admodū Chameleonta ferūt: uentis & aura nutriri. Fortasse etiā libenter Lutherus & hic Pythagoricorū astipulabitur sententiæ: dicentiū animalia quædā odore, spiraculoq; rerū fragrantū enutriti: eaq; sola alimonia, ipsa uitā agere. ut & in hac re aduersetur Aristoteli, illā Pythagoricorū sniam in libro de sensu & sensato re-

D 3 fellentia

II.

Quid ieiuniū naturæ.

Chameleon.
Pythagorici

LIBER SECVNDVS

- III. fellenti: cuius philosophiã (quã nõ intelligit) in quibus disciplinã g-
 nere grauissimis incesit cõuitijs. ¶ Quod uero deinceps subnectit
 Lutherus in suã improbã assertiõis confirmatiõem, Christũ apo-
 stolis post coenã tradidisse sacramentũ eucharistiã, & proinde fa-
 ctum illud & nos imitari debere: scite atq; argute dissoluit à beato
 Augustino in eplã ceterima decimoctaua, respondente ad inqsi-
 tiones Ianuarij. eiusdemq; sententia ad id pertines referẽ ab autho-
 re uoluminis decretorũ, in predicto cap. liquido apparet, de cõsecre-
 tiõẽ, distinctiõẽ secũda. his uerbis. Liquido apparet, qñ primo ac-
 ceperũt discipuli corpus & sanguinẽ domini: nõ eos accepisse ieiu-
 nos. Nunquid tamẽ propterea calũniandũ est uniuersã ecclesiã:
 qđ à ieiunis semp accipit? Ex hoc em̃ placuit spiritui sancto (quod
 & nõ adductũ est) ut in honore tanti sacramenti, prius in os Chri-
 stiani, dominicũ corpus intraret: qđ cæteri cibi, nam ideo per uni-
 uersum orbẽ mos iste seruat. Neq; em̃ quia post cibos dñs dedit:
 propterea pransi aut coenati fratres, ad illud sacramentũ accipien-
 dum cõuenire debent, aut sicut faciebãt, quos apostolus redarguit
 & emẽdat: mensis suis ista miscere. Namq; saluator quo uehemẽ-
 tius cõmendaret mysterij illius altitudinẽ: ultimũ hoc uoluit infige-
 re cordibus & memoriã discipulorũ, à quibus erat per passionem
 digressurus. Et ideo nõ præcepit quo deinceps ordine sumeret: ut
 apostolis (per quos ecclesias dispositurus erat) seruaret hunc locũ.
 Nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semp reciperet: credo
 qđ eũ morẽ nemo mutasset. Hęc Augustinus, Accedit his, qđ dñs
 noster in coena illa nouissima uoluit ueteris ritus obseruantijs finẽ
 imponere, & nouã legis inchoare mysteriũ: præcipuumq; illius sa-
 cramentũ atq; sacrificiũ instituere. Idcirco cõgruus exposcebat reg-
 ordo, ut prius agnũ paschalẽ typicũ cũ discipulis mādudicaret: dein
 sui sacratissimi corporis & sanguis institueret mysteriũ, & suis tra-
 deret discipulis. Alio uero quis sequẽte tẽpore, nunq; eadẽ occur-
 rit rõ: neq; cõsimilis mysterij agẽdi necessitas. Idcirco neq; nos, ne-
 q; alij fideles (ut quibus nõ eadẽ subest causa legitima sumẽdi san-
 ctã eucharistiã post cibũ corporalẽ: quã tũc erat in discipulis dñi)
 III. debemus id factũ in imitationẽ trahere. ¶ Sane hãc ipsam rõnem
 Beda. assignat uenerabilis Beda in suis sup Lucã cõmentarijs: exponens
 illã uicesimisecũdi capitis eiusdẽ euãgelistã locũ. qui institutionem
 excellentis.

excellētissimi sacramēti eucharistiæ describit. Finitis (inquit) paschæ
 ueteris solēnijs, quæ in cōmemorationē antiquæ de Aegypto libe-
 ratiōis agebant: trāsit ad nouū, qd̄ i suæ redēptiōis memoriā eccl̄ia
 frequentare desiderat. Vt uidelicet pro carne agni uel sanguine,
 suæ carnis sanguinisq; sacramētū in panis ac uini figura substitu-
 ens: ipsum se eē mōstraret, cui iurauit dñs & nō pœnitebit eū, tu es **Psalm. 107.**
 sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech. Et paulo post,
 nōnullis interiectis: subnectit. Quod si quē mouet. cū cœnatis sal-
 uator ap̄lis suū corpus ac sanguinē tradiderit: quare nos uniuersa
 lis eccl̄iæ cōsuetudine, ieiuni doceamur eadē sacramēta percipere
 breuiter audiat, ideo tūc cœnatos cōmunicasse apostolos: quia ne-
 cesse erat pascha illud typicū antea consummati, & sic ad ueri pas-
 chæ sacramēta trāsiri. Nunc in honorē tanti tamq; terribilis sa-
 cramenti, placuisse magistris eccl̄iæ: primo nos dominicæ passio-
 nis participatiōe muniri, primo sp̄ualibus epulis interius exteriusq;
 sacrarī atq; satiari, ac deinde terrenis dapibus corp⁹, & uilibus efctis
 refici. Hæc Beda. Porro nō om̄ia dñi nostri opera, simpliciter no-
 bis & sine discrimine aut delectu sunt imitanda: sed ea potissimū,
 quæ nobis ut imitaremur proposuit, imitatq; præcepit & admo-
 nuit. De q̄rū numero est admiranda eius mā suetudo & humilitas:
 qm̄ ipse dixit. Discite à me: quia mitis sum & humilis corde. prom **Math. 11.**
 ptum etiā in fratres humilitatis obsequiū: qm̄ post lotionē pedum
 humiliter discipulis exhibitā, ipse dixit eis, Si ergo laui pedes ue- **Ioann. 13.**
 strosego magister & dominus: quāto magis debetis alter alterius
 lauare pedes: Exemplū em̄ dedi uobis, ut quēadmodū ego feci: ita
 & uos faciatis. Similiter persecutionū propter iustitiā & ueritatem
 toleratio: ad quā exēplo Christi nos beatus Petrus hortat, dicens. **1. Petri 2.**
 Christus passus est pro nobis: uobis relinquens exemplū, ut sequa-
 mini uestigia eius. & cætera id genus præclara Christi opa. ¶ Po. **V.**
 stemū qd̄ affert aduersarius in suæ sententiæ comprobationē, de
 meliori dispositiōe corpis purgatioreq; habitudine post cibū sum-
 ptum ad accipiendā digne eucharistiā, q̄ ante cibū: pene indignū
 est quod refellatur, & ridiculū magis esse q̄ serio dictū uidef. Quis
 em̄ nescit etiā factō in se periculo, post quietem nocturnā comple-
 tamq; in somno ciborum concoctionem & naturæ digestionem:
 ipsum corpus & purgatius esse à uaporibus alimētarijs, & defeca-
 tius

LIBER SECVNDVS

tius à superfluis humoribus: q̄ post cibū etiam moderate sumptū: qui subministrat protinus halitus uapidos & euaporatiōes occupātes cerebrū: & minus dispositū ad spiritualia opera corpus reddētes. Sed relinquamus has partes medicis discutiendas (quanq̄ non dubito ipsos facile in eam descēsurōs sentētiā, cōmodiorē esse corporis aptitudinē & qualitē ad tam sublime sumendū mysteriū, nullo sumpto alimēto: q̄ post escā corporalis sumptionē) & de anima, q̄ plus est q̄ corpus, eiusq; qualitate deinceps loquamur. Nonne multo sincarior est deuotiōis affectus, liberiorq; mētis in deū erectio: cū ante corporis cibū accipitur hoc cæleste sacramētū, q̄ sumpto prius cibo: cuius uaporibus obtunditur quoquo pacto & impeditur animi feruor: ut nō usque adeo pure, libere & lymptide ferat in deū. Nullus plane id diffitebitur, defecatiōē esse animā, purgatiōēq; ab impedimētis corporis: cum ante cibum materiale sumit hanc escā spirituale. necnō feruentiorē esse cordis ad cælestia desideria intentionē: ardētiorēq; ad panis huius uiuifici māduationē, affect⁹ inflātionē: quoniā nullo obstaculo occurrente tum euehitur in superna. Sumpto uero corporis cibo. quoquo modo retardatur & segnior redditur anima: neq; ita liberis deuotiōis alis attollitur ad tantī mysterij desiderij. At debuit Lutherus nō modo ad conditionē corporis suos conuertisse oculos (q̄ uis & hāc, minus recte attendat) sed multo potius ad animæ nostræ qualitātē: quoniam de proprio huius cibo, agitur quæstio. ¶ Adde q̄ cum pleriq; sint circa cibū ac potū intemperantes, neq; semper eam seruent in illis sumendis moderatiōē: quam recta exposcit & definit ratio, si post sumptū corporis cibū passim sacerdotes missarū officium celebrare permitterentur, & laici sacrā cōmunionē acciperent: plerunq; cōtingeret ingluuie distētos nimiaq; ciborū copia oneratos, uino itidē obrutos ac pene ebrios, ad hęc uenerāda corporis dñici mysteria sumenda se ingerere, sine aliquo deuotiōis affectu, sepultoq; prius feruore spirit⁹. quod in magnam uergeret sanctissimi sacramēti inhonoratiōē & irreuerentiā: necnō in grauē salutis animæ iacturā. Vnde in Leuitico Nadab & Abiu filij Aaron, sacerdotes: arreptis thuribulis imposuisse legūtur ignem alienum atq; non sacrum, incensumq; de super positum contra dei pceptum offerentes, percussi fuisse repentina morte à domino.

Huius

Mat. 6

VI.

Leuiti. 10

Huius aut præcipitis & indebitæ oblationis (quã subitaria puniuit mors; cælitus illis inflicta) causam assignat illi⁹ loci interpretes: q; uino madetes atq; sepulti: ad offerendũ huiusmodi sacrificiũ se p̄ripuerũt. Quod nõ irrationabiliter cõiectãt ex illo dñi uerbo: haud multo post in eodẽ capite, dicto ad Aarõ. Vinũ & omne quod in ebriare potest, nõ bibetis tu & filij tui: quãdo intrabitis in tabernaculũ testimonij, ne moriamini. q̄a p̄ceptũ sempiternũ est in generationes uestras: & ut habeatis scientiam discernedi inter sanctũ & prophanũ, inter pollutũ & mundũ. Si igitur ad offerenda ritus antiqui sacrificia debuerũt sacerdotes ab usũ uini abstinere, cũ eẽt ab eis facienda oblatio, neq; poti ad illã deo exhibendã accedere: nõne potiore iure ad offerendã deo nouæ legis hostiã, omnibus Mosaici instituti uictimis digniorẽ: debet sacerdotes cibo & potu penit⁹ abstinere, itidem & laici ante illius sumptionẽ: ad illã digne sumendã? Nemo certe id (ut reor) inficiabitur: animã, quia longe est corpore p̄stantior, prius esse pascendã suo cibo supercælesti: q̄ corp⁹ suo alimento terreno. Ad quod: & dñs salubriter omnes his uerbis exhortatur. O peremini nõ cibũ qui perit: sed qui permanet in uitã æternã. Corporis enim cibus: cito disperit, Animæ uero cibus, eucharistia: interitum nescit, & uitam largitur æternam.

¶ Sacerdotem in missæ officio debere sumere sacramentũ eucharistiæ: à se cõsecratũ, cõtra Lutheri id negantis impietatem & uæsaniam.

Cap. XXI.

¶ Super calũnia Lutherus in octauo suo dicto, ante posito: & præsentis capite quantũ ad primã eius particulã conuellendo (quasi totum suum studium ex industria conuerterit ad ea reprehedenda: quæ in sacro missæ ministerio sunt decetissime à catholica ecclesia ordinata, & hæctenus illabefacto ritu obseruata) calũnia inq; & hũc ecclesiasticũ morẽ: q̄ sacerdos eucharistiã à se cõsecratam sumit in missæ officio, & nõ alijs cõmunicat. Christus (inquit) sibi ipsi tradidisse nõ legit sacramentũ altaris: sed trã suis discipulis. Ad cuius exemplũ deberet sacerdos in missa non sumere eucharistiã, sed alijs tradere: quemadmodũ fit in laicorũ cõmunionem. In missa autem, solus sumit sacerdos: & non distribuit alijs. Hæc Lutherus. ¶ Verum hæc prauis dogmatis improbitas & Lutherana

E impietas

LIBER SECVNDVS

Decretū con-
ciliij Toletani

impietas, manifeste cōfutat p̄ sanctionē ecclesiasticā: de cōsecrati-
one, distinctiōe secūda, cap. relatū. ex cōcilio Toletano de p̄roptā,
quæ dicit. Quicūq; sacerdotū deinceps diuino altario sacrificium
oblaturus accesserit, & se à cōmunionē suspēderit: ab ipsa qua se in-
decenter priuabit gr̄a cōmunionis, anno uno repulsum se nouerit.
Nam quale erit sacrificiū: cui nec ipse sacrificās, particeps esse dino
scitur: Ergo modis omnibus tenēdum est, ut quotienscūq; sacrifi-
cans, corpus & sanguinē dñi nostri Iesu Christi in altario immo-
lat: totiens perceptionis corporis & sanguinis dñi nostri Iesu Chri-
sti participem se præbeat. Hæc ibi. Quinimmo quoniam aliqui sa-
crificium altaris immolātes deo, dūtaxat corp⁹ dominicum in ip̄o-
missæ officio sumere tentarūt, abstinētes à perceptione sancti
calicis etiam consecrati: Gelasius papa hūc celebrādi ritum tāquā
ecclesiasticis moribus aduersum damnauit, de cōsecratione, distin-

Gelasius:

ctiōe secūda, cap. comperimus, dicēs. Cōperimus autem, q; qui-
dam sumpta tantūmodo corporis sacri portioe: à calice sacri cru-
oris abstineant: qui procul dubio (quoniam nescio, qua superstitio-
ne docētur astringi) aut integra sacramēta percipiant: aut ab inte-
gris arceantur. quia diuisio unius eiusdēq; mysterij: sine grandi sa-
cilegio nō potest prouenire. Hæc ibi. Ecce cōstitutionē ecclesia-
sticā, decernētem: utranq; dominici sacramēti portioe, panem sci-
licet sanctum & sanguinis dominici calicē: à sacrificante sacerdo-
te sumi in ipsius missæ officio debere. Et certe mirum id uideret,
sacerdotes ueteris legis: oblata sacrificia in usum suum & esum di-
uina sanctiōe uēdicasse. & offerētes etiā laicos, in nōnullis hostia-
rū generibus: unam sacrificij partē, quā manducaret post oblatio-
nē, habuisse sibi. Nouæ uero legis sacerdotes: à p̄ceptione sui sacri-
ficij (quod multo omniū est p̄stantissimū) esse penitus exclusos &

Leuit. c. 27

II. prohibitos. ¶ Porro nūc operæ precij est uidere: quā inualidæ ra-
tioni innitatur Lutherus, ad astruendā suam sentētiā. Nō legit
(inquit) Christus in euāgelio accepisse sacramētū eucharistiæ, sed
tātū tradidisse discipulis. Infirma sane est hæc cōsecutio: & ex Lu-
therana dialectica, immo teterrima hæreticorum officina desum-
pta. Hoc nō est expresse scriptū in euāgelio: ergo hoc nō est fa-
ctū. cum multa fuerint à Christo facta, teste beato Ioanne circa fi-
nē sui euāgelij: quæ nō sunt ab euāgelistis conscripta. Sed quæ
admodum

Ioan. 21.

admodū aperte non exprimūt sacri scribæ uerborū & operū Christi, quod ipse sibi ipsi propriū corpus & sanguinē in mysterio sacramēti tradiderit: ita neq; scribūt manifeste oppositam partē, utpote quod id sacramētū Christus in cœna nō sumpserit. Non ualētiorē igit̄ ratione ex euangelico cōtextu colligere quis possit, Christū in cœna nō accepisse suū corpus & sanguinē sub forma panis & uini: q̄ ipsum id accepisse, quod neutrum eorū: apertis uerbis in codice euangelij sit cōscriptum. ¶ Verūtā mē probatissimi authores, q̄ III. rum receptissima est apud omnes autoritas: in eam potius sententiā tendūt, quod Christus suum sacratissimum corpus & sanguinem in cœna nouissima primo accepit: deinde discipulis suis ut rūque tradidit. Cui quidē assertioni potius est accedendū atq; assentiendū: q̄ uero magis cōsona uideat̄ & cōformis. Enim uero Christus circuncisionem accepit & baptismū (ut ex euangelico testimonio, omnibus indubitato constat) non quidem necessitate purgationis, sed benigna dispensatione nostræ instructionis: ut alijs esset forma & exemplū uitæ, & quæ obseruanda ab alijs, institueret: prius ipse obseruaret, secundū illud dictum beati Lucae, actuum primo capite. Cœpit Iesus facere: & docere. Quidni igitur & suū sanctissimū corpus & sanguinē sub panis & uini forma accepit in cœna: ut eo facto discipulis suis traderet exemplū, idem sumendi mysteriū? Id plane sentit Chrysostomus sup̄ Matthæi uicesimū sextū caput: dicēs de Christo. Bibit ex eo (calice scilicet) ut audientes hoc non dicerēt. Quid sanguinem bibo: & carnem manduco? Vt enim non turbarentur, sicut turbati fuerūt quādo multi abierūt retro: prius sanguinē suū bibit. Idem quoq; cōprobat Esicius sup̄ Leuiticū: in expositione octauī capitis eius dicēs. Primo sacerdos, postea filij eius sanguine ungebantur: quia Christus in cœna primo sanguinē accepit, deinde discipulis suis dedit. His accedit & Hieronymus ad Heliubiā: & adducit de cōsecratione, distinctione secūda, canē Moyses. hoc uerborū cōtextu. Nec moyses dedit uobis panē uerū: sed dñs noster Iesus. Ipse enim a postolis conuiuia & conuiuium: ipse comedēs & qui comeditur. Porro hæc & alia complura in eandē tendētia sententiā, latius ptractat uir pclaræ eruditionis Gabriel Biel: circa finem tricesimæ septimæ lectionis, suæ expositionis super canonem missæ. Ex quibus prorsus subruitur id

Actuū.

Chrysostomus

Ioan. 6.
Esicius.
Leuiti. 8

Hieronymus

Gabriel.

LIBER SECVNDVS

fundamentū, quod collocauerat Lutherus ad fulciendā erroris sui fabricā: Christum scilicet in cœna non accepisse suū corpus & sanguinem sub forma sacramentali. ut exinde conficeret, sacerdos nouæ legis in officio missæ non debere ipsū eucharistiæ sacramentū sumere: sed tantū alijs tradere. Vtrūq; enim horū, iam ostēsum est esse falsū: & à ueritate longe alienū. ¶ Neq; idem, suū propositū cōstruere ualet aut stabilire ex sacra laicorum cōmunionē: in qua ipsi tantū percipiūt sanctā eucharistiā, nō etiā alijs tradūt. et ergo deberēt (ut contēdit) sacerdotes, è diuerso alijs tantū tradere sanctū eucharistiæ sacramentū: nō autē sumere. Nempe laici circa id sacrosanctū mysteriū, unicū habent ex ordinatione ecclēie opus: scilicet ipsum cū reuerētia sumēdi sub specie panis tantū, ab alio tradente. Sacerdotes uero, quoniā ad altaris ministeriū & sortem ecclesiasticā peculiariter sunt asciti atq; consecrati: triplex habent circa idē eucharistiæ sacramentū, munus exercendū, utpote ipsum per certā uerborū formā cōsecrandi. cōsecratū: proprijs manibus & nō alteri^o ministerio, in officio missæ sub utraq; specie, panis inquā & uini, sumendi. & deniq; sub una specie, uidelicet panis, tradendi alijs extra missæ officiū. quorū quidē triū operū, nullum laicis conuenit. Cum his tamē in hoc uno coincidūt sacerdotes, ut si morbo detenti aut alia rōnabili causa impediti, uelint citra missæ ministeriū, & nō facta à se celebratiōe nec oblatiōe diuini sacrificij eucharistiæ sacramentū sumere: illud alio tradente ministro sacerdotē, & sub una tantū specie utputa panis, sumant, more laicorū. Ex modo igitur laicis definito quo debeant percipere eucharistiā: nō pōt recte colligi qđ pponit Lutherus, sacerdotes uidelicet officij missæ celebrātes nō debere sanctā sumere eucharistiā: sed tm̄mō alijs tradere. qm̄ lōge alia sacerdotū sunt officia et multo digni ora, circa huius sacramēti administrationē & cōmunionē atq; perceptionē: q̄ laicorum.

¶ Vnā holtix cōsecratæ partē in officio missæ sanctis æternę gloriæ cōsortib^o recte deputati. Ca. XXII.

I.

Einde ut nihil intactū incōtaminatumq; reliquat Lutherus qđ ad sacratissimū missæ ptinet officium, quo testatiorem & perspectiorem mundo relinquat suā in deū atq; sanctā ecclesiam impietate: sublannat

substantiat (ut ex secunda particula octavi sui dicti supra adducti, hoc loco refellenda, aperte constat) & illa hostiæ sacræ distributione, in sancto missæ mysterio ex institutione ecclesiastica fieri solita: qua beatis regni cælestis incolis, una triū partiū ipsi⁹ hostiæ deputatur. quasi adhuc eis (inquit) esset necessaria fides & promissio Christi. Verū hoc ipso fallit hic Lutherus, & à recto ueritatis tramite aberrat: quod arbitretur medietatē illā hostiæ sacræ quæ manet indiuidua, idcirco designari sanctis, ut eo symbolo insinuetur ipsi aut fide Christi adhuc indigere: qui iam facie ad faciē deū uidēt, & nō amplius per speculū in enigmate. aut promissionē Christi de habēda remissione peccatorū uitæq; æterna cōsequēda, prætolari: qui iā sine macula assistūt ante thronū dei, & in se omnino cōpletā illam esse promissionē Christi percipiūt atq; perpetuo gaudēt. Illam plane rationē ipse Lutherus suo arbitratu confinxit: à nullis sanctis patribus ante assignatā, quā cū suo authore debem⁹ tanq̄ inanē & friuolā, explodere atq; exhibilare: illamq; amplecti potius causam huius distributionis & deputationis unius partiū hostiæ ad sanctos perpetuæ gloriæ participes, quā nobis tradiderūt orthodoxi patres. Ut pote per illā quæ toti⁹ hostiæ est medietas & indiuisa manet, significari: sanctos ipsos supernæ patriæ ciues etiā ad corpus Christi mysticū pertinere, eorumq; caput esse Christū: cui inseparabiliter manēt uniti atq; agglutinati. Eiusdē quoq; partis mediæ integritas atq; soliditas sine dissectione in partes minores: significat firmitatē cōtinuā stabilemq; uniformitatē æternæ beatitudinis, quā sancti nūc possidēt, æuoq; intermino sunt obtenturi. Et quā amplius fructum effusionis sanguinis Christi & dominicæ passiois nō sunt sibi ipsis per bonorū operū studiū applicaturi: quod ea applicatiōe ad consequēda uberiora gratiarū munera iā nō indigēt, plenitudinē bonorū omnium nūc adepti: pars illa indiuidua quæ sanctis designat, nequaquā sacro sanguini, calice benedictiois, cōtento immergit: sed supra calicē impermixta à sacerdote tenet. ¶ Ex his itaq; constat, distributionē partis illius mediæ sanctis assignatam: non significare in ipsis indigentiam aliquā aut perfectiois deficientiam, sed unionē indiuiduā eorū ut membrorū corporis mystici cū Christo capite, indeficientemq; & perennem in æternitatis stabilitate ipsorum gloriam: ab omni defectu atq; penuria procul distantem. At uero pars illa mi

Quid designant partes hostiæ diuise.

LIBER SECVNDVS

nuscula quæ huic medietati eodem digitorum contactu coniungitur à sacerdote: eos designat qui hac uita defuncti locis expiatorijs adhuc detinentur, eluunturq; igni purgatorio. quod & ipsi corporis Christi mystici pars una sunt: ad integritatē eius ptinentes, atq; à Christo capite influxum salutis percipientes. necdum tamen ad perpetuam illam & continuam celestis gloriæ soliditatem admissi: nec etiam per propria opera fructum dominicæ passionis sibi ualentes applicare, quod huius uitæ stadiū iam percurrerint. Eamq; ob causam nequaquam immergitur ea particula sancto calici: ut neq; medietas illa, cum qua supra calicem ipsum à sacerdote cōtinetur. Tertia uero pars etiam minutula & quæ sacro immittitur calici: si deles designat in agone præsentis uitæ adhuc desudantes, qui & ipsi ad corpus Christi mysticum (cuius sunt membra) pertinet: & necdum permenso suæ peregrinationis cursu, fructum effusionis preciosi sanguinis Christi per honorum operum exercitium sibi ac commodare queunt atq; asciscere. Et quamuis his adhuc in stadio currentibus, fides & promissio Christi sit necessaria: id ipsum tamen non significatur per tertiam illam partem sanctæ hostiæ, ipsis designatam, sed habitudo ipsorum ad corpus Christi mysticū & caput eius: atq; participatio efficacis passionis Christi ad suā ipsorum salutem. Quinimmo si attentius rē ipsam dispexerimus: nullam trium hostiæ sacre partium inueniemus illā habere notionē, q; ijs quibus ille respondet, sit necessaria fides & Christi promissio. Ecce quod procul abest Lutherus à uero, qui uult illam significationem debere conuenire portioni hostiæ maiusculæ, sanctis in cælo gloriosis deputatæ: quæ etiā neutri aliarum duarum particularum congruit, quibus tamē potiore iure uidere debere cōuenire. ¶ Q; si quis succinctiorē breuioremq; exposcat rōnem significationis harū trium partiū, in quas hostia sacra in ipso missæ mysterio ex traditione præcorū patrū à sacerdote sacra faciente dissecat: hanc gñalem & communē omnibus illis particulis accipiat. illas tres hostiæ sacrosanctæ partes id unū designare: q; Christus dñs noster, caput ecclie sanctæ, tribus præcipuis sui corporis partibus in illo super admirabili mysterio sacramēti uiuifici & oblationis eius: influxū & participationē suorū donorū spūaliū impartit, beatis scilicet gloriā, uiuentibus in hoc seculo gratiā, & defunctis subleuamen. Est enim ipse in

sacro

III.

sacro oblati altari: beatorū gloria, salus hic uiuentiū, & defuncto-
rū refrigeriū, & hæc ipsa munera, uirtute hui⁹ supercælestis sacra-
menti: membris suis dispartit. Quod quidē augustissimū sacramē-
tum, inter cæteras suas præclaras & permultas denominationes,
etiā cōmunio appellat: quia eius bñficiū cōmunicat atq; percipiūt
oēs ecclīæ uniti. nō solū qui in terris adhuc uiuūt: sed etiā q̄ ex hoc
seculo transierunt, siue iā beatitudinē sunt adepti: siue in uia purga-
tionis ad eam tendāt. Et ut paucis demū rem ipsam, immo uno uer-
bo cōstringāmus: in tres partes hostia sacra in altaris sacrificio diui-
ditur, ut significant effectū eius & fructum participare & ij qui in
æterna sunt beatitudine: & qui purgatorio detinentur igni, & qui
in hoc seculo adhuc uitā agunt, quiq; eorū: suo ordine & gradu.

¶ Non esse improbandā sollicitā sui præparationē: ad
debitā sanctæ eucharistiæ perceptionem. Cap. XXIII.

Ræter hæc, superioribus annotata locis, Lutherus I.
ut oēm sustollat uenerationē & reuerētiā tam sub-
limi sacramēto eucharistiæ debitā: subsannat solici-
tam eā præparationē ad dignā ipsius susceptionē,
quā solent homines timorati & deo deuoti facere:
per examinationē ante actæ uitæ, confessionemq; peccatorū, atq;
pias orationes mentis in deū excitatorias, aliāq; recta bonorū opere
studia. Subsannat inquam hæc laudabilia opera his uerbis: in libro
quidē suo de abroganda missa priuata inscripto positus, sed inter di-
cta eius in primo libri huius capite per ordinē digesta, nō annotatis
nec expressis. Insuper unus est furor omniū (inquit) præparatoris
orationibus, confessionibus præuis sic sese mundos & sanctos red-
dere: ut eucharistiā digni accipiant. ne sit aliquid ibi quod remitti
debeat: sed om̄ino spectabiles in mūditiā sua appareāt, & sangui-
nem Christi fustum in remissionē peccatorū rideant, quoniam nihil
relinquere uolunt deo: quod remittat. Hæc Lutherus. ¶ Sed nō
attenderat ipse sedulo beatū Paulum: cum magna cautione nos
in prima ad Corinthios epistola admonentē. Probet aut̄ seipsum
homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Probet inquam,
discutiendo propriam uitam ante actam: an graui peccato sit ob-
stricta, aut mortiferis obnoxia culpis. quæ prius expiētur per ama-
ram contritionem & humilem sui apud sacerdotē accusationē: q̄
sacra

1. Corint. 11.

LIBER SECUNDVS

sacra suscipiatur cōmunio. Neq; illa probatio quā ibidē admonet, immo p̄cipit Paulus esse faciēdam: accipiēda est de sola p̄batiōe fidei circa hoc admirabile mysteriū, quā examinet & discutiat diligēter, sacram p̄cepturus eucharistiā: an eam habeat synceram, integram & illabefactam. quemadmodum scripturæ sacræ deprauator per obtortas interpretationes Lutherus: astruit prædicta diuini apostoli uerba accipi debere. Tum quia idem apostolus ad fideles & solida fide mysteria sancta catholicæ ueritatis p̄fessos: ea scribit uerba quæ modo citata sunt de faciēda sui ipsius probatione. Neq; in præcedentibus illa uerba sentētijs & sequētibus, ipse Paulus de firmitate fidei tenēda pertractat: sed de reuerētia debita ad sacræ cōmunionis perceptionem obseruāda, ad quā, & illa quæ agitamus eius uerba inducūt. Tum etiā, quoniā licet fides firma & incōcussa de mysterio sanctissimi sacramēti eucharistiæ, sit necessaria ad dignā eius p̄ceptionē: ea tamē nō sufficit sola, sed sociam atq; comitem exposcit animi puritatem & sinceritatē à peccatis. Quæ si desit: inanis est illa fides & mortua, minusq; sufficiens ad rectā sanctæ cōmunionis susceptionē. Nō ergo illic apostolus de probatione fidei faciēda loquitur: ut quæ sola, ad māducationē panis illius sup̄substantialis sit inefficax. sed de probatiōe animi discussiōeq; p̄-

11. prię uitæ: an sit irretita peccatis, aut crimine sordidata. ¶ Nō animaduertent itidē Lutherus, improbās sollicitam cōsciētiae examinationē, & præparationem sedulam ad sumendum panem illum cælestem, illam terribilem interminatiōem: quam ibidem intonat euangelicus præco. Quicumq; manducauerit panem & biberit calicem domini indigne: reuserit corporis & sanguinis dñi. Et rursum. Qui māducat & bibit indigne: iudiciū sibi māducat & bibit. Sed nōne is indigne māducat: qui letiferi criminis sibi cōscius, quod expiare per confessionē negligit, aut in quo perseuerare apud se cōstituit: solā habēs fidē tāti mysterij sacrosctē eucharistię & fiduciam de ueritate diuinę p̄missionis, q; uirtute huius sacramenti obtineatur remissio peccatorum: illotis (ut aiunt) manibus cōtrectat sacra, impurāq; mente & nō expurgata peccatis, ingerit se ad diuina sacramēta sumenda? Quid hac temeraria præsumptione periculo fuis: & hac irreuerenti audacia sacrorum cōtemptrice dabitur ex crabilius? Quē (oro) non deterreat ab hac impia irreligiositate, uox illa

1. Corin. 11

illa superni regis: ad eum facta qui intrauerat regaliū nuptiarū cō-
 uiuiū non indutus ueste nuptiali: Amice, quomodo huc intrasti: Mat. 22
 non habēs uestē nuptialē? Cumq; obmutuisset ille, sibi male cōsci-
 us iussit eū rex ligatis manibus & pedibus, per ministros suos proij-
 ci in tenebras exteriores, Quā etiā sententiā formidare debēt sibi de-
 mum illatū iri: qui peccatis sordidi cādidā sibi iustitiæ uestem, p de-
 bitam cordis à maculis criminū expiationē, cōparare negligūt, qua
 adornati sacrum domini accedāt cōuiuiū. Sane in ueteri lege sacer
 dotes in labio æneo ad id operis designato abluere manus & pedes
 sunt iussi: antequā ad sacrificia offerēda se accingerēt. Neq; panes Exo. 30. et 40
 propositionis māducare tum cuiquā licebat: nisi mundus esset, &
 à carnali contagione purus. Id autē, symbolū erat & signū, nouę le-
 gis sacerdotēs non debere ad sacra mysteria contrectāda: nisi ante
 purgati sint & abluti expiatoria deterfione à labe peccati, neq; ter-
 renæ sordis inquinamento cōtaminati. ¶ Porro nō fiunt huiusmo- 1. Regū. 21
 di pparatorię purificationes à fidelibus, nec eō tēdunt: ut nihil re-
 linquatur iniquitatis post huiusmodi pparationes, quod diuina cle-
 mētia nobis remittere, uirtute uiuifici sacramēti eucharistiæ pos-
 sit aut ut omnia peccata quātūuis leuia, per præuias illas expurga-
 tiōes sint añ absterfa animo: q̄ sancta sumātur mysteria, & ita p̄cio
 sus Christi sanguis frustra sit effusus in cruce pro nobis: ut qui re-
 missionē peccatorū operari non possit, omnibus iam peccatis etiā
 minimis, per præparationes præambulas dimissis. quē admodū ob-
 iectat & suo solius ingenio cōfingit Lutherus. Enim uero quoniā
 saluificū eucharistiæ sacramētū cibus est spiritualis animæ, super
 cælesti pabulo eam enutriēs. cibus autē dūtaxat ihs cōpetit quæ ui-
 uentia sunt: actūq; uita participāt. ut cibus corporalis non mortuo
 exhibetur corpori: sed uitalem ab anima functionē adhuc habēti,
 necessum est animam ut huiusmodi supersubstantialē cibū digne
 suscipiat, uiuere uita spirituali: quæ est per gratiā uiuificātē, & cō-
 iungētē eam deo, fonti uitæ primario. Quare non debet ipsa a-
 nima hunc susceptura cibum laborare aliquo crimine letifero: qđ
 emortuā illā reddat, atq; à deo disseparatā. sed ab omni labe mor-
 tifera debet p susceptū salutaris pœnitētiæ antidotū: prius esse ex-
 purgata. Et ideo necessariæ sunt pparatiōes sollicitæ p discussionē
 cordis, cōfessionēq; oris: & alia pia sanctorū operū studia. ut illis,

Eucharistiā.
 cibū esse ui-
 uentū uita
 gratiæ.

F contra

LIBER SECUNDVS

contractæ labes criminū concretæq; & iniuste ipsi anime; detergātur ante sc̄tām cōmunionē. harūq; p̄parationū adminiculo, anima prius per pct̄m̄ mortua reuiuiscat: atq; ad suam reparetur uitā. Et hāc certe ob causam (quamuis reliquæ deessent) debet quisq; sacrū accessurus illud cōuiuū, p̄mittere sedula mēte p̄paratiōes illas medicinales: q̄ eam reddāt illi sacrosct̄e cōmunioni suscipiēde,

III. adiutore deo idoneam. ¶ Verū quæcūq; à nobis factæ fuerint p̄paratiōes ad dignam tantī mysterij p̄ceptionē, expiatis etiā omnibus peccatis letalibus, quantū ad culpæ maculā: supersunt ne multa alia in nobis mala dimittēda, quorū remissionē nobis indulgeat deus per sacrā eucharistiæ sumptionē? Nūquid tantā facere solēt homines cordis p̄parationē, bonorū operū studio; ut nihil omnino relinquatur delicti, quod diuina misericordia nobis post illā relaxare queat? Quis usque ad eō precor erit sui fiducia ductus, & p̄paratorijs illis innixus operibus, ut id sibi ausit polliceri, nihil in se reliquū esse quod à deo dimittatur? Quis etiā est hominū quāta cūq; polleat sanctitate uitæ, & qualem cūq; fecerit p̄parationē ad cordis sui expiationē; qui nō dicere debeat cū p̄pheta in psalmo? De

Psal. 18. licita quis intelligit; ab occultis meis munda me dñe: & ab alienis p̄

Psal. 24. ce seruo tuo. Delicta iuuentutis meæ; & ignorantias meas ne me-

Eccli. 5. mineris dñe. Quis it idē dabitur; cui iure dicere non possit Ecclesia

1. Corin. 4. sticus? De propiciato peccato: noli eē sine metu. Et q̄ cū beato Pau-

lo dicere nō debeat, Nihil mihi cōsciū sum: non tamē in hoc iustificatus sum. Quis deniq; id sibi arrogare audeat aut ascribere; q̄ p̄

p̄paratiōes expiatorias, cōpunctionē cordis, cōfessionem, ora-

tionū suffragia, & cætera id genus, quæ ante sacrā cōmunionē re-

ligiose & pie exercentur opera bona: cuncta sibi sint dimissa etiā

Prouer. 20. minutissima peccata: cū uere dicat in prouerbij Sapiens. Quis po-

1. Ioan. 1. test dicere: mundū est cor meū, & purus sum à pct̄o? Et beatus Io-

V. annes in sua prima epistola canonica, Si dixerimus quia pct̄m̄ non

habemus nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. ¶ Certe

absteris quantū ad culpæ cōtagiū peccatis mortiferis p̄ debitā p̄-

paratiōē, sacrosanctæ eucharistiæ synaxin, p̄cedētē: reliqua sunt

Eucharistiā delere peccata digne eam sumentium. adhuc pct̄a leuia & minutiora (quæ uenialia dicūt) sine quibus ui-

ta p̄sens nō traducitur: uirtute saluifici sacramēti delēda. Superest

& aliquanta pars poenæ pro criminibus letiferis iam abolitis, & ab

rahis

ralis debita, relaxanda per super sancti sacramenti eucharistiæ sus-
 ceptionē. huiusmodi uero poena, ppter habitudinē ad pctm̄ pro
 quo debetur: interdū in sacris literis & apud earū interpretes, no-
 mine peccati exprimitur & cognominatur. Quocirca post factam
 diligētī studio animi p̄parationē, per orationes p̄uias & pia in de-
 um obsequia: superāt nobis adhuc pctā. quæ p̄ deuotam dñici cor-
 poris & sanguinis cōmunionē eluantur & expurgentur. Neq; tan-
 ta nobis ante cōparatur munditia: ut nulla sit residua labe aut pec-
 cati scoria, quæ salutaris illius medicine (sanctę scilicet eucharistię)
 antidoto detergatur & curetur. Hinc & in orationib⁹ ecclesiasticis
 frequēter petimus, ita à sanctis patribus instituti: ut salubris illa cō-
 municatio sanctoꝝ mysterioꝝ, ab omnib⁹ nos purget offensis, no-
 stręq; prauitatis uincula dissoluat. quēadmodū in hac sacra oratio-
 ne post cōmunionē in officio missę dici solita. Purificēt nos q̄sumus
 omnipotēs & misericors deus sacramēta q̄ sumplimus: & præsta ut
 hoc tuum sacramētum nō sit nobis reat⁹ ad poenā, sed intercessio
 salutaris ad ueniā, sit ablutio scelerum, sit fortitudo fragiliū, sit cō-
 tra mundi pericula firmamētum: sit fideiū uiuorū atq; mortuorū,
 remissio omnium delictorum. Similiter & in ista. Hæc nos cōmu-
 nio dñe purget à crimine: & cælestis remediū faciat eē cōsortes. Et
 in plerisq; alijs oratiōib⁹ ecclesię supplicatorijs. Neq; per huiusmo-
 di sedulas p̄paratiōes id unq̄ posset effici (ut cauillatur Lutherus)
 q̄ preciosus Christi sanguis sit pro nobis frustra effusus: quoniam
 non inueniat pctā in nobis quæ abluat. Tum quod illi⁹ uirtute, &
 merito passionis dominicę, remittātur peccata nostra in sacramē-
 to poenitentię: ante sanctę eucharistię p̄ceptionē suscepto. Tū eti-
 am quod in ipsa sacra communione, omni efficax eiusdē sacri san-
 guinis uirtus nō parum cōferat: ad reliquias peccatoꝝ nostroꝝ ab-
 luendas. Nō itaq; ob eam causam quā hoc loco assignat Luther⁹:
 faciendæ sunt studiosæ p̄parationes cordis per contritionē, pecca-
 torū detectionem, oratiōes, & alia piā exercitia: quādo recipiēdum
 est corpus dñicum. sed ad emūdandū ab inquinamentis peccato-
 rū animū, pro uiribus & facultate humana, cum diuino adiutorio:
 eūdemq; excitādum feruētius in deum. ut cum synceritate & de-
 bita puritate suscipiatur uenerandum illud sacre eucharistię
 mysterium: quod non nisi mundo corde atque in deum erecto su-

LIBER SECVNDVS

Leuitici. 19. nendum est. cum ipse dominus: omnium auribus inclamet. Sancti estote: quoniam ego sanctus sum. & mundissimus hospes: nō nisi in mundo habitaculo debeat excipi.

¶ Horarū canonicarū lectionē non esse damnandam: & quam ob causam illa est instituta. Cap. XXIII.

I.

Dhæc ut uiris ecclesiasticis laxet habenas Lutherus ad ociositatē, & sanctū orationis studiū occupationemq; ipsis adimat: sustollit illis lectionē horarū canonicarum, eam ut tēdiosam et infructuosam damnans. quēadmodū ex nono eius dicto circa principū huius libri annotato, & in hoc capite pariter & proxime sequente penitus elidendo, aperte liquet: ubi hæc eius adducta sunt uerba. Melius esset (inquit) eis, uiris scilicet ecclesiasticis, non legere horas: q̄ frigide eas legere. cū sit horarū lectio, laboriosus & tamē simulatus dei cultus. Nihil em̄ dici debet in ecclesia: nisi certum sit id esse uerbū dei, nihil etiā fieri aut geri: nisi quod certū sit à deo præcipi ut fiat aut geratur. Hæc Lutherus. Verū, si quis instituti onis horarū canonicarū, ab ijs qui ecclesiasticæ sorti sunt addicti le gendarum, causam accuratius inspexerit: longe aliter q̄ Lutherus hac de re sentiet. Siquidē instituta traditur huiusmodi horarum le ctio: ad gratias deo benefactori de amplissimis beneficijs humano generi collatis, exoluēdas à tota ecclesia, per peculiatas eius mini stros. Inter quæ quidē beneficia, diuina bonitate indulta mortali bus: primo loco eminet beneficiū creatiōis mundi, septem diebus expletū. q̄ sex dieb⁹ opera fabricationis mūdane distinxerit deus: & septimo, ab omni opere seriatim fuerit & requieuerit. In cui⁹ bñ ficij cōmemorationē assiduā: persoluit deo quotidie septena in ho ris canonicis laus & gratiarū actio. Nec minus elucet secūdo loco nobis exhibitū inter cætera bñficiū redēptiōis nostræ, per amarissi mam Christi passionē: quæ septē horarū, partiumq; diei interualo pacta est. Ut aut iugis & assidua habeat eius acerbissimæ passi onis à nobis memoria, nec unq̄ hominū elabat animo: cōstituta est sanctione ecclesiastica, laus quotidiana lectiōis horarū canonicarū, horis illis septenis dominicæ passiōis propemodū deputata, quib⁹ dicant. Sunt & alia sublimia ac singularia mysteria: quibusq; earū horarū, quibus dicunt horæ canonicæ, apta cōcinnitate respōdētia,

¶

Gen. 1.

quæ in illis ipsis horarijs partibus: cõsummata & expleta ferant. quæ
 admodũ superioribus annis annotauim⁹ in elucidatorio nostro ec-
 clesiastico: ubi de rōne denominationeq; horarũ canonicarũ latius
 differuimus. ¶ Propter horarũ igit insigniũ mysteriorũ sacramenta, II.
 præclaramq; dignitatẽ: constituta est ad continuã deo reddendam
 gratiarũ actionẽ, & septenarũ horarũ quotidiana persolutio atq; de-
 cãtatio. Cõstituta inquã, nõ recenter aut noua adinuentiõe: sed an-
 tiquissima totius ecclesiæ ordinatione. Nempe in codice decreto-
 rum, nonagesima prima distinctiõe, cap. presbyter. recenset ex di-
 ctis beati Benedicti hæc sententiã. Propheta dicit. Septies in die lau- Psal. 118
 dem dixi tibi. Qui septenarius sacratus numer⁹, sic à nobis imple-
 tur: si matutini, primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, uesperis, cõpletorũ, tem-
 pore: nostræ seruitutis officia persoluamus. quia de his dixit pro-
 pheta. Septies in die laudẽ dixi tibi. Nam de nocturnis uigilijs: ipse
 idẽ propheta ait. Media nocte surgebã: ad cõfitendũ tibi. Ergo his
 tẽporibus referamus laudes creatori nostro: super iudicia iustitiæ
 suæ. Hæc ibi. In decretaliũ identidẽ eplãrũ libro tertio, titulo de
 celebratiõe missarũ, cap. presbyter. ex concilio Agathensi hæc de-
 promitur sanctio. Presbyter mane matutinali officio expleto pẽ-
 sum seruitutis suæ, uidelicet primam, tertiam, sextam, nonã, uespe-
 ramq; psoluat: ita tñ ut horis cõpetentibus iuxta possibilitatẽ, aut
 à se aut à scholaribus publice cõpleãtur. Deniq; in Clemētinarũ
 cõstitutionũ libro tertio, eodẽ titulo de celebratiõe missarũ, ca. gra-
 uis nimirũ, perhibet Clemēs quintus in cõcilio Viennensi id cautũ
 esse: ut in cathedralibus, regularibus & collegiatis ecclesijs, horis de-
 bitis deuote psallat. In alijs uero: cõueniẽter & debite celebret di-
 uinũ diurnũ & nocturnũ officiũ. ¶ At uero Lutherus, om̃ib⁹ his
 põtificijs, gñaliumq; cõciliorũ decretis cõtranitẽs; oẽm tollere co-
 nat psalmodiã, cum priuatã, tũ publicã, cũ lectiõnẽ horarũ canoni-
 carũ pro uiribus explodit: causatus illam esse laboriosum & simu-
 latũ dei cultũ. Laboriosus quidẽ est huiusmodi cultus ñs: qui sine
 deuotiõis affectu & inuiti eũ faciũt, qm̃ iuxta ueteris Comici sen-
 tentiã, nulla restã facilis est: quin difficilis fiat, quã inuitus facias.
 Sed esto laboriosus sit iste lectiõis horarũ, deo exhibitus cultus, etiã
 recte eũ exequentibus: nunquid ideo iure damnãdus est? Sic em̃
 ieiuniũ & omne fere opus bonũ esset reprobandũ: quoniam non

Psalm. 118

Ibidem.

Clemens
quintus.

III.

Comicus.

LIBER SECVNDVS

- Iob 7. citra laborē sit, carne spiritui reluctante. Atqui teste beato Job, nascitur homo ad laborē: sicut avis ad uolādū. Verū Lutherus, molliis ac delicatus miles ecclesiasticus, uult percipere salariū & prouētum, militantibus ipsi ecclesiæ designatū: & detrectat subire munera illius militiæ persoluerēq; pensum seruitutis ecclesiasticæ, persimilis nimirū hoc in negotio, ignauo militi in re bellica: qui uellet quidē recipere stipendiū, ascriptis ordini militari deputatū: recusat tñ exercere officia suæ militiæ, & prodire in aciē ad debellandum hostē. Sed meminisse debuit sententiæ illius Hieronymianæ: Delicatū militē rex nō amat. Rursum & huius. Mollis præliator statim ad primā aciē cōcidit: & post umbrā, solē ferre nō pōt, post sudariū: galeā oneri potius reputat q̄ tutamini. Debit & Lutherus sibi cauisse, ne huiusmodi molli bellatori uideret iure assimilari: qui querit laboriosum eē dei cultū, per q̄tidianā horarū lectionē illi impendendū. ¶ Insuper immerito uocat Lutherus horarū canonicarū lectionē, cultū dei simulatū, ut quæ suapte natura uerus sit & syncærus dei cultus: institutus ad imitationē supercælestis ecclesiæ in qua spūs angelici & reliqui ciues supernæ patriæ, iugi modulatiōe deū laudāt: & dulcissima personāt cantica in ciuitate sancta Simon. Quorū portiuunculā expressit diuinus propheta in sacra illa uisione: qua uidit dñm sedentē sup soliū excelsum, duoq; seraphin clamatia alterq; ad alterq;. Sanctus, sanctus sanctus: dñs deus sabaoth. Psal. 83. Ad illoꝝ igit̄ beatoꝝ, qui habitāt in domo dñi & in secula seculorū laudabūt eū, æmulationē: fit in sancta cōgregatiōe ecclesiasticorū deuota psalmodiū decantatio, aut priuata in horis canonicis horū lectio, ut bñdicat dñs in omni tēpore: & semper laus eius sit in ore ipsorū. Quid igitur in hoc tā sacro diuinæ laudis studio, canticorū q; spiritualiū tubilo: aut simulationis est, aut fictiōis? Si quis autem labijs deū honorans & cor suum habens longe ab eo, per hypocrisin, horarum ecclesiasticarum decantet aut legat officiū: is non ex natura & conditione rei ex seipsa bonæ, simulatū exhibet deo cultum, sed ex proprii cordis uitio & peruersitate, propter quam, nō debet id merito reprobari: quod suapte natura rectū est. Alioqui & eleemosynā improbabitur, & ieiunium atq; orationē: quoniā
- V. hæc omnia, ficto simulatoq; aīo fieri à prauis possunt. ¶ Præterea dicat uelim Lutherus, quomodo simulatus est dei cultus, lectio horarū

horarum canonicarum: quæ ex Christi & apostolorum imitacione, in ecclesiam pie religiosèq; est primū introducta: quæadmodū testat beatus Augustinus: ita scribens ad inquisitiones Ianuarij. Sine dubitacione faciendū est maxime id: quod de scripturis defendi pot. Sicut de hymnis & psalmis canēdis: & ipsius dñi & ap̄lorū habemus exempla & certa præcepta. De hac re tā utili ad monēdum pie animū, & accendendū diuinæ dilectiōis affectū: uaria cōsuetudo est. Hæc ille, Cui cōsonat & illud decretū concilij Toletani tertij: qđ adducit in libro de decretorū, de consecratiōe, distinctiōe prima, ca. de hymnis. hoc uerborū cōtextu. De hymnis canēdis: & saluatoris & ap̄lorū habemus exemplū. Nam & ipse dñs hymnū dixisse perhibet: Matthæo euangelista testante. Et hymno dicto: exierūt in montē oliuæ. Et Paulus apostolus ad Ephesios scribit: dicens. Impleamini spū sancto: loquētes uobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spūalibus: Hæc ibi. Sed ubinā ex institutiōe ecclesiastica dicunt hymni & psalmi in laudē dei: nisi in horarū canonicarū decantatiōe aut lectiōe? Quomō etiā fideles potissimū presbyteri & clerici, loquent sibi ipsis in hymnis & psalmis atq; canticis: si nō annotent hymni uel psalmi certa quadā assignatiōe, & recto digerant ordines in quibus concorditer & cōsona uoce sibi ipsis loquant & psallant? Hæc autē certa annotatio, & hymnorū psalmozq; distinctio secundū definitā legē & regulā, facta est iam olim, qđi dicq; obseruat in horarū canonicarū officio. Ceterū hanc de horis canonicis materiā diffuse et præclare pertractat uenerandus pater doctrina sacra et religione præstantissimus Thomas Walden: in suo libro de sacramentalibus nūcupato, per totū tertiū op̄is illius titulū, à uicesimo scilicet capite usq; ad uicesimū septimū eiusdē uoluminis caput. Vbi etiā ostendit (potissimū i uicesimosecūdo ca.) usum horarū canonicarū habuisse suū exordiū: à tēpore primitiuæ eccl̄ie obseruariq; aliq̄ mō cæptū in eccl̄ia Alexandrina: à beato Marco euāgelista, instituta. deinde à multis etiā alijs eccl̄iis illius exemplo obseruatū: et demū per uices tēporū diuersasq; successiōes integritatē solidā accepisse. ut tpe beatorū Hieronymi, Augustini, et Ambrosii, ex antiqua eccl̄ie cōsuetudine iā fuerit distinctæ lectiōnes librorū sacre scripture: q̄ in officio ecclesiastico, certo quoq; anni tēpore recitarent, quæadmodū q̄ plurimis n̄sdemq; probatissimis sanctorū

Augustinus.

Concilij Toletani decretum.

Matth. 26.
Eph. 5.Thomas
Walden.

LIBER SECVNDVS

sanctorū patrū testimonijs, ibidē demonstrat contra Viclefianā im-
Mat. 18. pietatē: horarū canonicarū usum sustollere annexā. quā hoc in loco
 ut à cæco ductore ductus cæcus, & in foueā unā cum duce itineris
 præcipitatus: instaurare molitur Lutherus. Sed nūc ad reliqua ei⁹
 VI. dicta excutienda, p̄grediamur. ¶ Neq; recte etiā id à Luthero est
 assertū in uerbis supra dictis, satius esse, nō legere horas: q̄ frigide
 legere. Quoniā qui frigide eas legit ac tepido animo & distracto:
 fatissat facit quidē præcepto ecclesiæ, obligātis ipsum ad lectiōnē ho-
 rarū canonicarū, neq; reus est transgressionis illius statuti. quāuis e-
 tiā in eo opere non p̄staret gratum deo obsequiū nec acceptū: po-
 tissimū quādo huiusmodi distractio, ignauia & cordis tepiditas, ex
 proposito fieret & electione. quoniā huiusmodi tepidis cōmina-
 tus deus: se eos euomiturum ex ore suo. Qui uero ordinibus sacris
Apoca. 3 initiatus omnino horas canonicas non legit: is & ecclesiæ præuati-
 catur præceptū, obstringens ipsum ad exoluendum deo id lectiōis
 horarum officium: & simul graui pctō deum offendit, cui debitū
 subtrahit seruitutis obsequium. Et ita hic duplici pctō tenetur ob-
 noxius: alter uero si reus est, tātum uni culpæ addictus habetur.
 Quare multo grauior est & deterior, omnimoda horarū canonicarū
 sine causa legitima p̄missio: q̄ frigida illarū & tepida lectio,
 cuius oppositum astruit Lutherus.

¶ Rationum, quibus horarum canonicarum lectiōnē
 improbat Lutherus: dissolutio. Cap. XXV.

I.

Ed ecce ut horarū ecclesiasticarū lectiōnē sugillet
 aduersari⁹: obiectat nobis in uerbis suis paulo ante
 citatis, & in nono dicto eius circa libri hui⁹ principiū
 etiā adductis: in toto sacrarū literarū codice nō cōti-
 neri p̄ceptū, ecclesiasticis uiris datū de legēdis horis
 canonicis. nihilq; à nobis geri debere: quod deus in scriptura sc̄tā
 nobis non præceperit. ¶ Huic quidem cauillo iam abunde à no-
 bis satiffactū est in primo libro: ex quo id in promptu colligitur re-
 sponsum. huiusmodi p̄ceptū de horarū lectiōne, aperte quidē nō
 cōtineri in ipso euāgelico codice: sed suppressisse & inuolute illud in
 eo cōprehendi uerbo dñi, quo iubemur audire ecclesiā & p̄positos
 nostros, q̄ spū sc̄tō suggerēte ordinatū exoluedam esse dño à ui-
 ris ecclesiasticis quotidie horarū canonicarū decātationē aut lecti-
 onem.

Mat. 18.
Lucæ. 10
Mat. 23.

Neq; possumus citra nostræ salutis dispēdiū huic ordinatiōi eccle-
 siasticæ cōtraire: & etiā obligatoria sunt q̄ per spiritus sancti occul-
 tā inspirationē ab apostolis & uiris apostolicis sunt post triūphalē
 dñi nostri ascēsiōnē sancita pro uniuersali regimine ecclesiæ, sicut
 & ea q̄ à Christo sunt in euāgelio expressa. Sed hæc in p̄senti loco
 repetisse, pene superuacū est. ¶ Rursum insitit Lutherus, nihil II.
 in ecclesia legēdū esse: nisi uerbū dei. In horis aut̄ canonicis multa
 cōtineri præter dei uerbū: & ergo prætermittēdam esse earū lecti-
 onē. Verū si ita assumptā propositionē intelligat aduersarius, ni-
 hil in officio ecclesiastico legēdum esse: quod nō cōtineatur exp̄s-
 se in aliquo librorū sacre scripturæ, id imus inficiā. Nā & oratiōes
 ipse supplicatoriæ quas collectas dicūt, & expositiones in sacra euā-
 gelia à sanctis patribus elaboratæ, quas homelias uocāt: sermones
 itē solēniū festorū declaratorij, necnō agones inuictorū marty-
 rū & uitæ sanctorū à probatis authoribus cōscriptæ: cōueniēter & lau-
 dabiliter in ecclesiastico leguntur officio. Attamē planū est: nihil
 horū in ipso sacre scripturæ cōplexu cōprehendi. Si uero p̄ assum-
 ptā in hac obiectione propositionē intelligat Lutherus, nihil in ec-
 clesia legi debere quod sit uerbo dei repugnans aut aduersum: id
 sane admittimus libenter & annuim⁹. Ea autē quæ modo enume-
 rata sunt, atq; in officio ecclesiastico legi solita: maxime consonant
 uerbo dei, & multa eorū explicāt illud ac elucidāt, tātū abest ut illi
 sint aduersantia. Si qua uero occurrūt in horarū lectione, quæ ex
 liquido uerborū dei fonte non sunt deriuata, aut illa nō explanāt
 homelijs sacrisq; sermōibus, ut gloriosa marty- certamina aut a-
 cta sanctorū, quæ ipsis horis canonicis inserūt: nō est certe propte-
 rea repudianda tanquā inanis & inutilis illorū lectio. quod iam olim
 autoritate synodali cōstitutū sit: huiusmodi lectionē fieri debere
 in officio ecclesiastico. ¶ Enim uero ex concilio Carthaginēsi ter- III.
 tio (cui & interfuit beatus Augustinus: & se cū cæteris subscripsit)
 hoc depromit decretū, cap. tricesimo nono canonū eiusdē concilij
 cōscriptū. Itē placuit, ut præter scripturas canonicas nihil legat̄ in
 ecclesia, sub nomine diuinarū scripturarū. Sunt aut̄ canonicæ scri-
 pturæ: hæc, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiū,
 Iesu Naue, Iudicū, Ruth, Regū libri quatuor, Paralipomenō libri
 duo, Iob, Psalteriū, Salomonis libri quinque, Libri duodecim p̄phe-
 tarum

Libri bibliæ:
 q. p. canoni-
 cis habentur.

LIBER SECUNDVS

tarū: Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hester, Esdræ libri duo, Machabæorū libri duo. Noui testamēti: euāgeliorū libri quatuor. Actū apostolorū liber unus. Epistolę Pauli quatuordecim, Petri apostoli: duæ. Ioānis apostoli: tres. Iacobi apostoli una. Iudę apostoli una. Apocalypsis Ioannis: liber unus. Hoc etiā fratri & cōfacerdoti nostro Bonifacio uel alijs earū partiū episcopis, pro cōfirmādo isto canone innotescat: quia à patribus ista accepimus in ecclesia legenda, Liceat etiā legi passiones martyrum: cum anniuersarij dies eorū celebrātur. Hæc ibi. Deinde eodē in loco. hoc subnectitur. Finaliter uniuersi episcopi dixerūt. Omnib⁹ hæc placuerunt: & hæc, nostra subscriptiōe firmabimus. Et subscripserunt. Aurelius Carthaginensis, Epigonius Bullēsis, Augustinus Hipponēsis, & alij quadraginta quatuor: qui eidē cōcilio interfuerūt. Hæc ibi: ex antiquo libro decretorū pōtificū. Quod si passiones sanctorū martyrum, hac grauissima sacræ synodi sanctione decernuntur legendæ in ecclesia, cū dies annu⁹ solennitatis eorū celebratur: cur nō eodem iure & acta beatorū confessorum & sacrarū uirginum, quos ecclesia catholica, publica ueneratione honorādos constituit: etiā recitabuntur in officio ecclesiastico, quādo dies eorū festus quotannis occurrerit? Certe eadē penitus ratio militat in his & illis, quinimmo in omni sanctorū gradu & sorte: q̄s ecclesia sanxit colendos. ¶ Insuper beatus pater Bernardus in p̄fatiōe quā uitæ sancti Malachiæ episcopi, à se conscriptæ p̄fixit: hoc habet sermonis exordiū. Semper quidē operæ precium fuit, illustres sanctorum describere uitas: ut sint in speculū & exēplum, ac quoddā ueluti cōdimentū uitæ hominū super terrā. Per hoc enim, q̄dā modo apud nos etiā post mortē uiuunt: multosq; ex ijs q̄ uiuētes mortui sunt, ad uerā puocāt & reuocāt uitā. Verū nūc maxime id requirit raritas sanctitatis: & nostra plane ætas inops uiroꝝ. Quā sane inopiā super nos adeo inualuisse sentimus: ut nulli sit dubiū, illa sentētia nos feriri. quoniā abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorū. Hæc ibi. Quod si cōducibile est illiustres sanctorū uitas describere, ut hic astruit Bernardus: nōne æque aut magis utile fuerit, descriptas eorū uitas ad publicā audiētū ædificationē in officio ecclesiastico legere? ¶ Adde quod etiam ingens utilitas, spiritu alisq; fructus admodū exuberans atq; copiosus, ex hac sacra lectiōe

III.
Bernardus

Mat. 24

one agonum martyrum, & gestorum per alios singularis excellē-
 tiæ sanctos, cōsurgit in tota ecclesia. Nepe ad dei primū & sancto-
 rū gloriā illa tendit: ut laudētur utriq; in sanctimonia uitæ, felicitq;
 exitu beatorū, qui inibi recitatur. Deus quidē: ut præcipuus illorū
 operum bonorū author, sancti uero: ut dei cooperatores, & ab eo
 ob sanctitatē ante actā glorificati. Deinde ad uiuētū salutem: ma-
 gnopere etiā illa cōducit enarratio bonorū operū, beatæq; cōsum-
 mationis sanctorum. ut his tanq̄ aculeis & calcaribus incitētur ad
 imitationē enarratæ sanctitatis, placidæq; in dño obdormitiōis eo-
 rum. Vt etiam prouocentur bonorū operū studio, ad obtinenda
 illa perennis gloriæ præmia: ad quæ norūt sanctos ipsos, quorū me-
 moratur uita, per uirtutis & iustitiæ semitam peruenisse. locumq;
 habeat in nobis adhuc uiuis: illud poëtæ uerbum. stimulos dedit e-
 mula uirtū. ¶ Ecce uberē fructū: ex lectiōe uitæ atq; obitū sancto-
 rū, q̄ in horarū canonicarū cōtinētur officio: cōsurgētē. Ad quē
 colligēdum, debēt omnes quide genere nō sunt animo, genere
 aspirare: neq; cū supercilio pharisaico aut cōtemptu respuere, quæ
 in descriptione uitæ sanctorū cōtinentur. Si enim fidē adhibemus
 ethnicorū historijs quas probati scripserūt authores, neq; dicimus
 cōmentitia deliramēta aut nugas aniles in illis cōtineri: nūquid de-
 trahemus fidē & denegabimus sacris sanctorū qui iā beati regnāt
 cū Christo historijs, illustrium uirorum studio cōscriptis? Nunqd
 in hanc prorūpemus uocem sacrarum rerum contemptricem: q̄
 in illis sanctorū uitis referantur figmenta, neniae & mendacia, in-
 dignaq; sint quæ in officio legantur ecclesiastico? Copiosior ne (di-
 cant uelim) fructus & salubrior decerpitur ex sacris illis, sanctorū
 uitā & mores enarrātibus historijs, q̄ ex prophanis gentiliū annali-
 bus? Certe ex cōmemoratiōe sanctitatis uitæ & felicitis obitus bea-
 torū, mēs legētis internam plerunq; sentit cōpunctiōe: cū humili-
 ter de se sentiēs, percipit suam uitam multum esse ei quā legit, dissi-
 milem ac disparem. Soluitur interdū etiam in dulces lachrymas,
 in singultus, in fletus admodum suaues: indolens se tanto inter-
 uallo distare ab ea, quam lectitat, uitæ sanctimonia. Deinde rapit
 mēs generosa ardētū desiderio, & stuatq; sc̄to igne seruētis spiritū: ut
 eius imitē uestigia, cuius tam eximiā oculis propositam cernit uitæ
 excellentiam, excitaturq; ea lectiōe à torpore desidie & inertie

Quare acta
 sanctorū reci-
 tantur in ec-
 clesia.

Lucanus
 V.

LIBER SECVNDVS

pius lector, & totus in deū erigit: cupiens impensius sancti illius ex-
 emplo syncære deo in posteræ tempus seruire, & cōsimilē illi forti-
 ri uitæ exitū. Vnde & apud se frequēter ardētū uoto illud exoptat
 Numeri. 23. sibi demū datū iri; atq; à deo crebrius postulat. Motiatur anima
 mea morte iustorū: & fiāt nouissima mea, horū similia. Sic sane, sic
 Augustinus. beatus pater Augustinus, sanctorum patrū qui eum tempore præ-
 cesserant audita uita laudabili, placidaq; morte: maiorem in modū
 profecisse legit in uia dñi, eorumq; exēpla mentis suæ oculis assidue
 obiecisse, tanq̄ speculū & regulā certam: secundū quam, uitā
 suam cōponeret. Demū ex sacra illa uitæ sanctorū lectione succē-
 ditur plærunq; syncærus animus amore cælestis patriæ, in flamma
 turq; ardenti desiderio perueniendi ad illam felicissimæ perēnitatis
 uitam: ad quā nouit sanctū illū (cuius uitam suspicit ac demira-
 tur) per tribulationes et erumnas, per sancta itidē piorū operū ex-
 exercitia peruenisse. Sed quis hos et longe plures saluiferos fructus:
 unq̄ ex gentiliū lectione historiarū collegit? Debemus itaq; re-
 uerentiā illam sacris illis sanctorū historijs, ut eas nō irrideamus aut
 subsannemus: sed cū debita ueneratiōe easdē amplectamur, et di-
 VI. gno prosequamur honore. ¶ Hæc dixerim, quoniā ipsi Luthero
 familiare est et germanū: ea quæ de sanctis enarrant, aut in eorū
 lectitantur uita, si suo nō sapiant stomacho, cū cachinno et sublan-
 natiōe reiñcere. Vnde in eo quē impugnamus libello suo, de abro-
 ganda missa priuata inscripto: irridet impudētī fronte id ipsum, qđ
 Sanctus Se- de sancto Seuerino memorat à nōnullis, q; post mortē suam appa-
 uerinus. rens cuidā familiari suo, cōtestatus est se grauibus afflictiari pœnis:
 quoniā totas horas suas canonicas cum uiueret, matutino tempo-
 re solitus fuerit absoluere, propter occurrentia toto die negocia.
 Existimatq; Lutherus illā apparitiōē fuisse illusionē dæmonis:
 ad stabilienda (ut ait) præcepta humana de horis legēdis. cū tamē
 illud de horarū canonicarū lectione ecclesiæ institutū, nō debeat ha-
 beri nec dici præceptū omnino humanū: sed partim diuinū et par-
 tim humanū. Diuinū quidē: quia ex ijs quæ sacræ exprimūt literę
 quoquo modo est deductū. quē admodū et cætera id genus ecclie
 statuta: aut ex uerbis aut factis in diuina cōtentis scriptura sumpse-
 runt suæ cōstitutionis occasionē et exordiū, quandamq; habent ad
 sanctorū eloquiorū paginā, reductionem, Humanum uero quia
 ab homi-

ab hominibus ecclesiæ sanctæ moderatoribus præcipuis, non accepta à deo exteriore iussione, est primo promulgatū et positū. Quoniam tamē nō defuit interior eorum præceptor et magister, spiritus sanctus, cuius inspiratione et magisterio cōstitutū est id decretum de legendis horis canonicis: ipsum magis ad diuini q̄ humani præcepti naturā cōditionemq̄ accedit, habēdumq̄ ē p̄p̄modū ut diuinū p̄ceptū quēadmodū et de cæteris cōstitutioibus ecclīasticis: in primo huius operis libro sæpius dictū est, atq̄ propositum.

¶ Authoritate sacræ scripturæ et probatorū authorū comprobari: q̄ ponendū sit purgatorium Cap. XXVI.

Emū in decimo suo dicto supra posito, et in hoc capite una cū duobus proxime sequentibus, penitus eneruādo: subindicat Lutherus nō esse ponendū animarum corporibus exutarū locū purgatoriū, cū dicit ibidē, tutius esse, totū purgatoriū negare: quā beato Gregorio scribenti mortuos apparuisse uiuētibus ad impetranda eorum suffragia, in hoc loco credere, quod hic (inquit) sit periculum erroris: illic uero, nullum sit periculum. Ecce his uerbis postremis, manifeste dicit Lutherus nullum esse erroris periculum: si quis totum negauerit purgatorium. E diuerso uero sentiendum est cum ecclesia catholica, maximum esse erroris periculum, immo uero perniciosissimū errorē & summopere pestilentē: negare locum huiusmodi purgatoriū. Ad quem errorē profus cōuellendū, hoc loco demonstrandū est & sacræ literarū sanctorūq̄ patrū testimonijs nec non rationibus: astruendū esse locū, animarū post solutionē à corporibus expiatoriū: quæ reliquū aliquid habēt egens purgatiōe. ¶ Et primū id conuincit ex eo loco secundi libri Machabæorū: in quo narrat uir fortissimus Iudas collatione facta misisse duodecim milia drachmas argenti Hierosolymā: offerri ea ibi pro peccatis mortuorū, sacrificiū. In quo quidē præclaro opere dicit ipse pie & religiose de resurrectione cogitasse: id est de relaxatione animarū à pœnis quibus afflictae sunt. Nisi em̄ eos (inquit) q̄ ceciderāt, resurrecturos (à pœnis uidelicet: in quibus erāt) speraret: superfluū uideret & uanū, orare pro mortuis. Hæc est em̄ resurrectio prima: qua anima corpore soluta resurgit à supplicijs, in quibus detinetur. Et secunda resurrectio: est corporum à sepulchris

II.
2. Macha. 12.

LIBER SECVNDVS

in nouissimo die futura excitatio. Vnde & de prima resurrectione
 Apoca. 20 dicit beatus Ioannes ap[osto]lus in Apocalypsi. Beatus & sanctus: q[ui] ha
 bet partē in resurrectione prima. in his secunda mors nō habet pote
 statē. Neq[ue] potest locus ille scripturæ citatus ex libro Machabæo
 rum, apte intelligi de resurrectione secunda: quæ futura est uniuersa
 salis in cōsummatiōe seculi. ut a[n]cedentia & cōsequētia uerba dilu
 cide monstrāt. q[ui]m sacrificiū & oratio pro mortuis: nihil conferūt
 ad illam secundā resurrectionē, quæ erit cōmunis & iustis & repro
 bis. Deinceps subiungit eodē in loco: p[ro]clara & memorabilis hæc
 sentētia. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exora
 re: ut à peccatis soluant[ur]. id est delictis si qua supersunt remittēda,
 & à p[œ]nis debitis pro peccatis. quæ quidē p[œ]næ, interdū nomie
 peccator[um] propter quæ infligunt[ur], nominant[ur]. manifestū est itaq[ue]
 ex hoc loco: animabus defunctorū supplicia inferri ad tēpus post re
 solutionē à corpore. quare & locū esse: illarū purgatoriū. ¶ Rur
 sum. Apud Matthæū dominus in parabola loquens ait. Amē di
 co tibi: nō exies inde (scilicet à carcere) donec reddas nouissimum
 quadrantē. Vbi nomine carceris, in quē iudex per suū ministrum
 mittit eū qui noluit consentire cū aduersario suo in uia: intelligitur
 locus punitorius animarū, ac detinēs eas & affligens, quæ reliquas
 habent maculas peccatorū. A quo loco summa ueritas contestat[ur]
 eos qui illuc mittunt[ur] nō exituros: donec pro omnibus etiā minimis
 peccatis satisfecerint. q[ui]d etiā duodecimo Lucæ capite (ubi cōsimi
 lia referunt[ur] dñi uerba; de reddendo nouissimo quadrante, anteq[ua]m de
 tur exitus è carcere) cōformiter exprimit. Ergo ubi reddiderint eo
 carcere detēti nouissimū quadrantē, & p[œ]nas etiā pro minutissi
 mis persoluerint admissis: designat eos illinc exituros. Si em̄ nunq[ua]m
 essent inde exituri, & nunq[ua]m integre exoluturi debitū usq[ue] ad ulti
 mū quadrantē; quemadmodū nō, qui perpetuo addicti sunt suppli
 cio damnatiōis æternæ: nō diceret Christus nō exiturū à carcere
 quēpiam, donec reddiderit nouissimū quadrantē. Eo igitur uerbo
 significare censetur dominus noster, esse carcerē temporalem &
 ad certum tēpus, post mortē: à quo, persoluto omni debito, preste
 tur exitus. Et hic est locus, animarū corporibus exutarū purgato
 rius: qui ex eo euangelij loco astruendus esse, nō incōgrue existi
 matur. ¶ Præterea. Apud eundē euangelistam Christus dixisse
 legitur,

legitur. Quicūq; dixerit uerbū cōtra filiū hominis: remittet ei: qui Math. 12.
autem dixerit contra spiritū sanctū: non remittetur ei neq; in hoc
seculo neq; in futuro. Nunquid autem putandū est, in eo uerbo
nequicūq; aut superflue adiectā illā postremā particulā: neq; in futu-
ro? An in eā opinione quispiam pie in deum affectus se adduci si-
net: ut putet uerbū aliquod superuacuum ore diuinæ ueritatis ex-
cidisse, aut in sacro euangelio (quod uerbum est abbreviatum à do- Esaia 10.
mino missum in terrā) conscriptū esse? Quid igitur particula illa
extrema & destructiua, neq; in futuro: nobis insinuat? certe aliq;
esse peccata: in futuro seculo & post dissolutionē animæ à corpore
remittenda. quandoquidē si nulla post exitū ab hoc mundo remit-
terentur: non erat in illis uerbis dominicis exprimēda illa adiectio.
Est igit locus à diuina iustitia & sapiētia ordinatus: in quo eluant
animæ & expurgent à peccatis quæ non sunt remissa in hoc secu-
lo, & remittent in futuro: Non em̄ diuinæ æquitati consentaneū
est: ut remittatur post hanc uitam peccata sine aliqua pœnæ satisf-
factoriæ pro illis toleratione, quēadmodū & in hac uita nō remit-
tunt secundū comunē legem pœtā: sine aliqua pro eis satisfactiōe.
¶ Ad hæc beatus Paulus in prima ad Corinthios epistola ait de v.
superædificante lignū, fœnū & stipulā. Si cuius opus arserit: detri- 1. Corin. 3.
mentū patiet. ipse aut saluus erit: sic tamē quasi per ignē. Vbi op^o
cuiuspiā ardere dicit: quod ardore incendiū & supplicio dignū cen-
setur. Is autē pro huiusmodi opere malo in hac uita contracto, si-
gnificatōq; per lignū, fœnū & stipulā, detrimentū patiet: dilatio-
nē scilicet gloriæ cælestis, & cruciatum afflictiuū. Ipse tamē demū
saluabitur: completa pro illis satisfactiōe. Id ipsum uero fiet (inqt
Paulus) per ignem: purgatoriū scilicet & expiatoriū sordium pec-
cati, reliquarū in anima. Ex hoc igitur loco: diuinus apostolus in-
nuit esse ignem purgatoriū post mortē. quem qui patiunt: tandē
saluifient, expleta scilicet sui purgatione. Et plane hūc locū apo-
stoli, probatissimi interpretes iuxta ac doctissimi, Augustinus, Am-
brosius, Hieronym^o, Gregori^o, Bernardus, & nōnulli aliq; de igne
purgatorio post mortē, exponūt. Nō em̄ de igne inferno æterniq;
supplicij: recte potest idē accipi. qm̄ qui illi adiudicatus est: nunq;
saluus erit. Neq; de igne conflagratiōis: qui præcedet faciē distri-
cti iudicis. quoniā ille toti mundo cōmunis erit: & non ordinabitur
ad operan-

Psal. 49.
& 90.

LIBER SECVNDVS

ad operādum salutē in ijs qui illum perpetiētur. quemadmodum
 hic ignis: de quo sanctus apostolus in dicto suæ epistolæ loco, uer-
 VI. ba facit. ¶ Insuper, dilectus Christo discipulus in sacra Apocalypsi,
 Apoca. 7 raptus ad sanctorū mysterioꝝ uisionē: ait. Omnē creaturā q̄ in cæ-
 lo est, & super terram, & sub terra, & mare, & quæ in eo sunt: oēs
 audiui dicētes sedēti in throno & agno. Benedictio & honor, & glo-
 ria, & potestas: in secula seculorū. Nulla autē existūt sub terra, laudā-
 tia deū, & agnū dei pro nobis oblatū: nisi animæ defunctorū: qui in
 pace dñi quieuerūt, habētes aliquid macularū adhuc expurgādū.
 P̄sal. 113. Nō enim qui perpetuē dānationi sunt additi: ij sunt qui sub terra
 deum laudāt, cū scriptū sit in psalmo. Nō mortui laudabūt te dñe:
 neq; omnes qui descendūt in infernū. Nec etiā illi possunt intelli-
 gi fuisse sancti patres antiqui, placido Abraæ sinu recōditi ante re-
 feratas per mortem Christi fores paradisi: de quibus ibidem dixit
 rit beatus Ioannes, q̄ sub terra cōsistētes deum laudarint. Nā hec
 uisio sacra, longo post passionē Christi tēpore, beato apostolo est
 ostensa: cum iam sancti illi patres, in cælestes mānsiones fuerāt diu-
 tius recepti. Sunt igitur abdita sub terris animarum receptacula, q̄
 bus cōtinentur expiandæ: nec diuinę laudis, ob spem futuræ beati-
 VII. udinis, expertes. ¶ Adde, q̄ eodem in libro beat⁹ Ioānes loquēs
 Apoca. 21 de superna ciuitate Hierusalem: dicit. Nō intrabit in eam aliquid
 Esaiæ. 31 co inquinatū. Et Esaias de eadē ait. Via sancta uocabitur: nō tran-
 sibat per eam pollutus. De æternæ etiam sapiētiae participatiōe (q̄
 Sapien. 7 perfectissime obtinetur in beatitudine cælesti) dicit Sapiens. Nihil
 inquinatū in eam incurrit. Ex quibus locis aperte constat, neminē
 contaminatū macula peccati: incunctanter peruenire ad felicitatis
 æternæ participatiōē. Atqui cōtingit nōnullos, cōtracta ueniali-
 um peccatorū labe & necdum exteris: eximi hac uita. qui (ut ostē-
 sum est) nō statim subibūt cælestia tabernacula: ob cōtagionem il-
 lam adhuc insitam. Neq; etiam æterno adiudicabūtur supplicio, p-
 pter huiusmodi maculas: quoniā leues admodū sunt, ut exēpli gra-
 tia, uerba ociosa. Expiabūtur igitur animæ illę post resolutionē à
 corporeis uinculis, ab illis sordibus: & demum emundatæ ingredie-
 tur sanctam ciuitatem, cælestisq; glorię possessionem. Quare re-
 cta exposcit ratio: q̄ locus sit, animarum quæ aliquid purgādū ha-
 bēt, expiatori⁹. ¶ Huic accedit diuinæ iustitię rectitudo: q̄ sicut nul-
 lum

lum bonū relinquit irremuneratū, ita nec ullū malum impunitum. Contingit autē nonnullos interdū hac uita emigrare, percepta quidem grauiū criminum ante cōmissōꝝ remissione à deo: nō tamē perfecta pœnitētia satisfactoria, pro eis debita. Id uero satisfactoris quod superest explendū: secundū æquitatis diuinæ legē non eis omnino relaxabitur. quoniā tūc daretur deformitas culpæ: cui nulla respōderet seueritas pœnæ. Neq; expiabitur id residuū: igne perpetuæ damnatiōis, quoniā is tantū ea plectit grauiā peccata: quorum nō est facta remissio. Ponēdus est igitur locus, animarū purgatorius in quo exoluāt residuam pœnā peccatis debitam: quæ in huius uitæ decursu nō est persoluta. quādoquidē id diuinæ iustitiæ nequaquā discrepat: quod remittat culpam, attamē exposcat pœnam in illius satisfactionē, pēdendā: atq; referuet. ¶ Rursus, secundū ritum ecclesiasticum ab ipsis introductū apostolis & deinceps inuiolate seruatū: ecclesia orat pro fidelibus defunctis tam in sacro missæ officio quā in alijs quotidianis supplicationibus, per totū ipsius anni curriculum. p̄ter quas, & unū instituit diē peculiare, in quo fiat cōmemoratio publica & uniuersalis animarū fidelium: & oratio totius populi Christiani pro earum liberatione. eum uidelicet: quod proxime sequitur solennem omnium sanctorū celebritatē. Atqui nō orat ecclesia sancta pro animabus, perpetuæ beatitudinis cōsortibus: quoniam eæ felicitatē æternā adeptæ, non indigent uiuētium suffragijs. Neq; orat pro ijs: quæ sempiternæ damnatiōi sunt obnoxia, infernisq; addictæ supplicijs. quoniā illæ orationibus mortalium hac uita superstitem adiuuari non possunt, neq; à suis pœnis relaxationē obtinere. Reliquū est igit, ecclesiā p̄ illis orare spiritibus defunctorū: qui mediā inter hos duos extremos obtinent sortē, quiq; indigent uiuorū suffragijs: & illis possunt adiuuari, ad relaxationē suarū pœnarū. Quocirca statuēdus est locus purgatorius, quo expient huiusmodi spiritus mortuorū: & à quo demū liberētur p̄ pia ecclesiæ sanctæ suffragia. ¶ Demū beatus Augustin⁹ in uno sermonū ptinentiū ad diē cōmemorationis animarū fidelium defunctorū: qui est de igne purgatoriū, ait. Si autē nec in tribulatione grās agimus, nec bonis operibus peccata redimimus: ipsi tādiu in illo purgatorio igne moras habebimus, quādiu supra dicta peccata tanquam ligna fœnum & stipula consumantur. Sed dicit alius.

H quis.

IX.

X.

Augustinus.

LIBER SECVNDVS

1. Corin. 3 quis. Non pertinet ad me quamdiu moras habea: si tamē ad uitam æternā perrexero. Nemo hoc dicat fratres charissimi, q̄a ille purgatorius ignis durior erit: quā quid potest in hoc seculo pccnarum uideri, aut cogitari, aut sentiri. Hæc ille. Cui astipulatur & beatus Hieronymus in fine suorum cōmentariorū in Esaiam dicens. Et si cut diaboli & omnium negatorū, atq; impiorum, qui dixerūt in corde suo, non est deus. credimus æterna tormēta: sicut peccatorū atq; impiorum & tamē Christianorū, quorū opera igne probāda sunt atq; purganda: moderatā arbitramur & mixtam clemētiæ sententiā iudicis. Hæc ille. Quo autē igne probantur opera nō omnino maiorum, atq; purgantur: nisi igne purgatorio? Astruit igitur his uerbis Hieronymus: purgatoriū. ¶ Consonat eisdē & Gregorius: potissimū in quarto libro suorum dialogorū capite tricesimonono, cū ait. quod & uicesima quinta distinctiōe, cap. qualis. recitat. Qualis hinc quisq; egreditur: talis in iudicio p̄sentatur. Sed tamē de quibusdā leuibus culpis, esse ante iudiciū purgatorius ignis credend⁹ est: pro eo q̄ ueritas dicit. Quia si quis in sancto spiritu blasphemīā dixerit: neq; in hoc seculo remittetur ei, neq; in futuro. In qua sententiā datur intelligi: quasdam culpas in hoc seculo, quasdā uero in futuro, posse laxari. Quod enim de uno negatur: cōsequens intellectus patet, quia de quibusdā cōcedit. Sed tñ (ut p̄dixi) hoc de paruismimisq; peccatis fieri posse: credēdum est. sicut est assidue ociosus sermo, immoderatus risus: uel peccatū cure rei familiaris, quæ uix sine culpa uel ab ipsis agitur: qui à culpa qualiter decline re debeant, sciunt. aut non in grauibus rebus: etror ignorantia. Quæ cuncta, etiam post mortem grauant: si adhuc in hac uita possit minime fuerint relaxata. Hæc ibi. Deinde cōtinuo eiusdē loci cōtextu comprobatur eandem sententiā (asserendū scilicet esse ignē post mortem purgatorium) Gregori⁹ per illud beati Pauli uerbū: ex prima ad Corinthios epistola paulo ante adductum de ædificāte lignum scœnum & stipulam, qui detrimentum quidem patientur: ipse autē saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quem apostoli locum, de igne purgatorio recte intelligi non abnuuit. & ad illā intelligentiam, eundem accommodat. deinde exemplis eandē materiam latius profequitur. ¶ Accedit illi & beatus Bernardus in sermone sexagesimo sexto super cantica: loquens de uulpeculis quæ demolit-

demoliuntur uineam ecclesiæ. id est, de hæreticis sui temporis, qui se apostolicos dici uoluerūt: cū uerit⁹ apostatæ debuerint appellari. Illorum siquidem uarias ibidē recensens hæreses, & impia cōtra fidem dogmata: ait inter cætera de ipsē. Non credūt aut ignē purgatorium restare post mortem: sed statim animam solutā à corpore, uel ad requiē transire, uel ad dānationē. Quærant ergo ab eo quid dicit, quoddā peccatū esse, quod neq; in hoc seculo neq; in futuro remitteretur: cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatio'ue peccati. Hæc ille. Sanctus itidem Thomas Aquinas in opusculo suo cōtra errores Græcorū, inter cæteras impietates suas etiam negantiū esse purgatoriū: multipliciter ostendit, ex sacrarū literarū promptuario desumptis rationibus, id ipsum esse ponēdū. Demum singulari doctrina insignis nostra tēpestate uir, Ioannes Eccius, in illa sua disputatione publica quā cum Martino Lutero superioribus annis suscepit: cum super hac materia de purgatorio subiret palestrā literariā, atq; in arenā cū aduersario p̄dieret, luculenter edisserit & copiose, ex liquido sanctæ scripturæ fonte id deduci: q; sit austruendū purgatorium, plurimorū insuper sanctorū patrū testimonijs hāc suā sententiā suffulciēs. Sed qd multis moror: Hæc certe assertionē asseuerat & ois ecclesiasticorū scriptorū, pie de his quæ sunt fidei sentiētiū: corona. apud quos semper indubitata fuit sententiā: ponendū esse ignem purgatoriū, qui animarū corporibus solutarum maculas eluat.

Bernardus

Mat. 12

Thomas
Aquinas.Ioannes
Eccius

¶ Suffragia uiuentiū, prodesse animabus defunctorū: & potissimū sancti altaris sacrificium. Cap. XXVII.

Hoc aut collocato stabiliendæ ueritatis fundamēto: I. reliquū est & altam Lutheri impietatem in decimo suo dicto ante posito annotatā confutare. qua dānat celebrationes missarum pro subleuatione animarū corporibus exutarū: quæ aliquid adhuc habēt purgationis indignum, quod igne expiatorio secundum dei sententiā eluatur. Quod & hæreticos circa sua tēpora factitasse scribit Bernardus: sermone sexagesimo sexto sup cātica dicēs. Videte detractores: uidete canes. Iridēt nos, q; oramus pro mortuis: ipsos, uiuentium fraudātes auxilijs. Deinde ueritatem tenendā aperiēs ait. Viuentiū quoq; preces & hostias, mortui q opus habebūt & digni

Bernardus.

H 2 erunt

LIBER SECVNDVS

erunt: mediantibus percipiēt angelis. Hæc ibi. Quæ proposito ne-
 gocio magnas ferunt suppetias. Ad hanc uero impiã assertionem
 Lutheri & cæterorū hæreticorū prorsus eneruandã, demonstrã-
 dum est hoc loco: uiuorū suffragia cuiusuis generis, opẽ ferre de-
 functis, in relaxationẽ pœnã: quas igne purgatorio detenti perpe-
 tiuntur: & ad celeriorẽ earū ab illis satisfactorijs supplicijs liberati-
 onẽ, nec nõ & id ostendẽdũ, q̃ inter huiusmõdi suffragiorũ grã: pri-
 mũ locũ teneat sacrificiũ dñici corporis et sanguinis, quod in sacro
 missæ mysterio offertur. ¶ In primis aut id constat autoritate sa-
 cræ scripturæ: in prima capituli præcedentis rōne, paulo ante addu-
 cta ex secũdo Machabæorũ libro. Vbi sancta narrat historiam: qd
 postq̃ cõpertũ fuerat Iudæ & socijs eius, eos qui de suo exercitu in
 prælio ante cõmisso occubuerãt, iusto dei iudicio propterea corru-
 isse: qm̃ cõtra cõstitutionẽ legis sustulerãt aliqua de donarijs idolo-
 rũ, inuẽta (postq̃ cæsi fuerãt) sub tunicis eorũ: tũ oēs Iudæ Macha-
 bæi milites supstitẽs atq; incolumes, ad preces cõuersi: rogauerũt,
 ut id quod factũ erat delictũ, obliuioi traderet. At quẽ rogauerũt
 nisi deũ patrẽ misericordiarũ: in cuius sola manu sunt animæ defun-
 ctorũ: ut hoc ex loco cognoscas etiã Hebræorũ populo id persua-
 sum fuisse & indubitatũ: preces uiuorũ: prodesse defunctis apud di-
 uinã maiestãtẽ, quod tamẽ nonnulli impij Christiani impudenter
 audent negare. Deinde refert ibidẽ continuus orationis cõtextus,
 quod Iudas Machabæus grandem pecuniã misit Hierosolymam:
 ut offerretur ea ibi pro peccatis mortuorũ sacrificium, exploratũ
 quidem habens uir pietate insignis & armis: factis oblationibus il-
 lius temporis, releuari ac adiuuari defunctos adhuc peccatis obli-
 gatos. quod huiusmodi sententia: apud Hebræos illius ueteris ri-
 tus cultores habereẽ certa & explorata. Nos igitur in hac lege gra-
 tiæ & lucis, negabimus salutaris sacrificio corporis & sanguinis do-
 minici subleuari posse animas mortuorũ: expiãdũ quippiã reliquũ
 habentes: qui incõcussa fide tenere debemus & credere: hoc ip̃m
 singulare sacrificium, omnibus antiquę legis hostijs & uictimis ef-
 ficacius esse & dignius. ¶ Demum subnectitur in calce prædictæ
 narrationis hæc oim animis infigẽda altius snia: & sine hesitatione
 tenẽda. Sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis exora-
 re: ut à peccatis soluantur. Qua, nescio, quid apertius aut manife-
 stius

2. Macha. 12.

II.

III.

Ibidem.

ftius dici posset: ad astruendū propositum. Quid igit̃ ad hæc dicent aduersarij ueritatis: & lucifugæ: indigni pro quibus cum uite munere defuncti fuerint: orent uiuentes, quoniã ipsi cum uiuunt, subtrahunt suffragia defunctis. ut qua mensura mensi fuerint: reme-
 tiatur eis. Nūquid obieciabūt hūc Machabæorū librū nō esse de canone factorū librorū: & ergo sumptum ex eo testimoniū nō habere robur? Quod si dicere pergāt: occludet ora eorū impia beatus pater Augustinus, perhibens in decimo octauo libro de ciuitate dei, capite trigesimo quarto: libros Machabæorū nō esse quidē de canone Iudæorum, ecclesiã tamen eos pro canonicis recepisse, propter admirabiles martyrum (quæ ibidē describunt) passiones. Cur igitur hæc ecclesiæ nō sequunt̃ autoritatē: qui eccl̃iæ filios se prædicāt? Cur eccl̃iam ipsam nō audiūt, approbantē Machabæorū libros: & assumentē in officio missæ ordinato pro defunctis, p̃ lectiōe epistolę hunc locū, ex secundo Machabæorū libro citatū? Nonne hæc in usum ecclesiasticū loci illius assumptiō, à tota ecclesia iam olim facta: sufficiens est argumentū (ubi cætera deessent) publicæ approbatiōis eorū librorū? ¶ Rursum, Antiquus ecclesiæ ritus, immo antiquissimus & uetustissimus: hanc etiã cōfirmat ueritatē, animas scilicet defunctorū adiuuari suffragijs uiuentiū. cui certe ritui, ex autoritate eccl̃iæ catholicæ primum inducto, & hætenus intemerate obseruato: nullus sanę mentis debet obniti aut contra pugnare. Vnde beatus August. in libro de cura pro mortuis agenda, quanti facienda sit hæc eccl̃iæ cōsuetudo: liquido patefacit, cū ait, Si nulla esset autoritas sacrę scripturæ, q̃ doceret orare pro defunctis: tāta est tñ autoritas eccl̃iæ Romanæ & cōsuetudinis eius obseruata, ut nemo illā insequēs possit errare. In eodē q̃q; libro: de altaris sacrificio loquēs pro defunctis offerendo, inq̃t Non parua est uniuersæ ecclesiæ (q̃ in hac cōsuetudine claret) autoritas: ut in precibus sacerdotis q̃ dño deo ad eius altare fundūt, locū suū habet etiã cōmemoratio mortuorū. Cui etiã rñdet decretū cōcilij Cabilonensis: qd̃ in uolumine decretorū, de cōsecratione distinctiōe prima, cap. uisum præterea. recitat̃ in hunc modū. Visum præterea nobis est: ut in om̃ibus missarū solennibus pro spiritibus defunctorū loco cōpetenti, in ecclesia ad dominū deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua nō pro uiuentibus & pro qui

Lucæ. 6.

Augustinus.

IIII.

Augustinus.

Decretum cōcilij Cabilonensis.

LIBER SECVNDVS

buslibet necessitatibus ad dñm deprecetur: ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces dño in missarum solennibus fundantur. Antiquitus igit hunc morē sancta tenet ecclesia: ut & in missarū solennibus & alijs precibus, dño spiritus quiescentium cōmendent, dicente beato Augustino. Non sunt præmittendæ supplicationes mortuorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica societate laudamus. Et reliqua: ibidem ad finē usq; capitis, in eandē sententiam subsequētia. ¶ Insuper ne quispiā proteruire uolens obiectet hūc ritū orandi in sacro cuiusq; missæ mysterio & alijs ecclesiasticis officijs, pro defunctis: eē recentem & nouitiū, paucisq; ante annis in eccliam introductū, & idcirco nullā ab antiquitate uim authoritatis habere: nosse debēt oēs, hūc morē pro defunctis effundēdi preces ad deū, in primitiua ecclesia ab ap̄lis esse inductū, & proinde antiquissimū haberi debere: & ex ipsa uetustate celebratissimū, maximiq; ponderis atq; momenti. Quod autē ex ap̄lico ritu fuerit circa principiū surgētis ecclie institutus iste mos suffragiorū pro defunctis: manifeste constat ex testimonio beati Dionysii Areopagitæ, ap̄lis cōtemporanei, adducto superius in octauo huius libri cap. & in postrema capitis illius rōne. Idem etiā patet ex uerbis Damasceni: dicentis in quodā sermone de suffragijs mortuorum. Mysteriorū cōscij discipuli saluatoris, & sacri apostoli: in tremendis & uiuificis mysterijs, memoriā fieri eorū qui fideliter dormierūt, sanxerūt. Deniq; Isidorus episcopus Hispalensis: hoc ipsum quod Dionysius & Damascenus, attestatur inquit, Sacrificiū pro defunctorum fidelium requie offerre, uel orare pro eis: quia per totū hunc orbē custodit, credimus q̄ ab ip̄is apostolis traditū sit. Hoc enim ubiq; catholica tenet ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata: non pro eorum spiritibus elemosinā faceret, uel sacrificiū deo offerret. Hæc ille. Ecce apertissimū testimoniū: q̄d ab ap̄lis in missæ sacrificio instituta sit cōmemoratio defunctorum. ¶ Præterea. Idē quod astruimus, oblatiōes scilicet sacrificij altaris necnon alia pia suffragia prodesse defunctis: cōprobat attestatiōe canonicarū sanctionū, necnō sanctorū patrū, grauissimæ in ecclia authoritatis. Nempe in ip̄o libro decretorū, decimatertia, quæstione secūda, cap. pro obeuntibus, citatur beatus Gregorius: ita scribēs ad Bonifacium archiepiscopū.

Pro

Augustinus.

Dionysius.

Damascenus

Isidorus.

VI.

Pro obeütibus quippe cõsuluisse cognosceris: si liceat pro eis oblationes offerri. Sancta sic tenet ecclesia: ut quisq; pro mortuis uere Christianis offerat oblatiões, atq; presbyter, eorũ faciat memoriam. Et quis peccatis oēs subiiciamur: cõgruit ut sacerdos, p mortuis catholicis memoriã faciat & intercedat. Non tamẽ pro impijs, quãuis Christiani fuerint; tale quid agere licebit. Eodẽ etiã loco, et proxime sequẽte capite. Animæ defunctorũ. ita scribit idẽ Gregorius. Animę defunctorũ quatuor modis soluũt. aut oblatiõibus sacerdotũ, aut precibus sanctorũ, aut charorũ eleemosynis, aut ieiunio cognatorũ. Vbi per oblationes sacerdotũ, potissimũ intelligunt celebratiões missarũ: quæ fiunt à sacerdotibus in subsidium & absolutionẽ defunctorum. ¶ Accedit illi & beatus Augustin⁹ in libro de cura pro mortuis agenda, circa ipsius finẽ: & adducitur eodẽ loco, scilicet decimatertia, quẽstione secunda, ca. non æstimus. his uerbis. Non æstimemus ad mortuos, pro quibus curã gerimus, peruenire: nisi quod pro eis siue altaris, siue orõnum, siue eleemosynarũ sacrificijs solemniter supplicamus. Quis non pro quibus fiunt, omnibus profint: sed ñs tantũ, quibus dum uiuunt, comparantur ut profint. Sed quia non discernimus qui sint: oportet ea pro regeneratis omnibus facere. ut nullus eorũ prætermittat: ad quos hæc beneficia possint & debeant peruenire. Melius enim su pererunt ista ñs quibus nec obsunt nec profunt: quã eis deerũt quibus profunt. Diligentius tamẽ facit hoc quisq; pro necessarijs suis: quo pro illo fiant similiter à suis. Eodẽ insuper loco, ca. tempus. adducitur duplex sentẽtia Augustini ex libro Enchiridion: in cõprobationẽ eiusdẽ ueritatis, suffragia uidelicet uiuentiũ & potissimũ sanctũ altaris sacrificiũ: prodesse mortuis, quippiã expiandum habentibus. quæ supra adducta est in undecimo huius libri capite: et in ratione, inter cæteras ad subiectã illic materiã positas, ordine undecima: quæ etiã plurimũ cõducit præseni proposito. ¶ Ad hæc, Innocentius tertius eandẽ corroborat sententiã: dicens. Orat pia mater ecclesia non solũ pro uiuis, sed etiam pro defunctis: & eos sacræ oblationis intercessionĩ cõmendat. certissime credens, quod sanguis ille preciosus qui pro multis effusus est in remissionẽ peccatorũ: non solum ad salutem uiuentium, uerum etiam ad absolutionem ualeat mortuorum. Et ut magis ostenderet ecclesia fidem suam,

Gregorius.

VII.
Augustinus.VIII.
Innocentius
tertius.

LIBER SECVNDVS

suam, qua tenet id nostrum sacrificiū mortuis pdesse: statuit & de-
 creuit, ut in omnibus missarum celebrationibus loco debito, defun-
 ctorum memoria habeatur. Subscribit illi uenerabilis pater, Hugo
 de sancto Victore, in secūdo libro de sacramētis parte decimalex-
 ta circa finem: ex quarto libro dialogorū Gregorij, id adducens. Si
 culpæ post mortem insolubiles nō sunt: multorū solet animas etiā
 post mortē sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare. Sed sciendū est,
 quia illis sacra uictimæ mortuis profunt: qui hic uiuendo obtine-
 runt, ut eos etiam post mortē bona adiuuent: quæ hic pro ipsis ab
 illis fiunt. Hæc ibi. Verum prætermittis aliorū illustriū scriptorū
 autoritatibus, quæ plurimæ super sunt: unicam tantū rationē ad
 idem suffulciendū propositum adducamus. ¶ Planū est utiq; cha-
 ritatem (quæ uinculū est perfectiōis: ecclesiæ mēbra mutuo nexu
 & firmo colligās) nō modo ad uiuos se extendere, uerum etiam &
 ad mortuos: qui eo adornati signaculo ex hoc seculo transeūt. Sig-
 dem charitas ipsa, uita est animæ, quæ nūquā secundum aposto-
 li sentētiā excidit: quoniam nec in hoc seculo, nec in futuro finē
 accipit. Et idcirco opera uiuorum, quantum ad profectum spiritu-
 alem, facit etiā cōmunia defunctis: per cōmunicatiōē piā & san-
 ctam bonorum. Enim uero omnes fideles uiui & mortui, uni⁹ cor-
 poris ecclesiæ membra sunt: licet diuersæ sortis & alterius status.
 Membrorū autē eiusdem corporis, unum per alterum cōstat posse
 iuuari: agrotum scilicet per incolume, & debile per id quod est ua-
 lidum. Et quemadmodum ait diuinus apostolus: pro se inuicē soli-
 cita sunt mēbra. Ergo sicut in corpore naturali, ita & in mystico:
 mēbra inuicē per ea quæ robusta sunt adiuuari queūt, & defun-
 cti per suffragia uiuorum. Verū de hac materia præclare & dif-
 fuse disserit, doctrina sacra uir insignis Gabriel Biel: in quinquage-
 sima sexta & septima lectione suæ expositionis de canone missæ.
 Eandem etiā egregie & copiose pertractat uenerabilis pater Tho-
 mas Walden, (cuius supra, crebrius est facta mentio) in operis sui
 de sacramentalibus capite quadragesimo, necnon capite centesi-
 mo sexto & centesimo septimo. In quibus locis ubertim & ample
 confutat Viclefū & asseclas eius (quorum unus est Lutherus)
 negantes suffragia uiuorum defunctis prodesse.

Hugo de san-
 cto Victore.

IX.

1. Corin. 13.

1. Corin. 12.

Tomas
 Walden.

¶ Non

¶ Non esse leuiter credendas, nec in uniuersum da-
mnandas mortuorum, quæ uiuis fieri dicuntur, appa-
ritiones.

Cap. XXVIII.

Eniq; in decimo suo dicto supra annotato, Luth-
rus annitēs abrogare id p̄sertim missæ officium, quod
ex ecclesiastico instituto celebratur pro fidelibus de-
functis: catholicæ professionis cultoribus illi obiectā
tibus ad improbationē tam prauæ assertionis, quod
animæ nō nullorū mortuorū apparuisse dicantur uiuentibus ami-
cis suis & familiaribus: petentes ab eis, missarum celebrationē pro
se fieri & pro sui redemptione, aut cōtestantes, factas pro se huius-
modi celebrationes, magnā sibi opem tulisse ad celeriorē ex igne
purgatorio liberationem: respondet ausu temerario Lutherus, q̄
quid refertur de apparentibus post mortem spiritibus: eē uanū &
friuolum, dæmonisq; ludificationē, cū id non habeatur ex scriptu-
tura. quemadmodū prius ex eo est adductū: circa libri huius princi-
pium. Vbi etiā & illud ex eodē est cōmemoratum: quod errore
delusum obgarrit beatum Gregoriū, cum scribit Palsasium dia-
conū Romanum (de quo narrationē contexit libro quarto suorū
dialogorū, cap. quadragesimo) & alios nō nullos apparuisse uiuenti-
bus post mortē: & ab eis sacræ oblatiōis atq; orationum suffragia
postulasse. Adijcit & illud circa eundē libri sui locum Lutherus,
ad maiorē improbitatis suæ exaggerationē: id ipsum quod narra-
t de œconomo beati Gregorij post mortē excōmunicato à Grego-
rio, & propter tres aureos inter chartas eius repertos se grauibus
addictum esse pœnis contestato, postea tamen per triginta missa-
rū celebrationē liberato: fuisse illusionē diaboli qua illudit Gregori-
um, ad stabiliendū hūana p̄cepta de paupertate. Et demū colligit,
nō esse fidē habēdā apparitionib⁹ mortuorū: quoniā sunt (inquit)
illusiones diabolicæ. Verū q̄s iure nō increpitet hāc effrenatā Lu-
theri impudētia: qua ne Gregorio quidē, uiro utiq; sanctissimo iu-
xta ac doctissimo (q̄ firma fuit ecclesiæ colūna: & iubar clarissimū)
parcit: obgarriens eū præstigijs dæmonicis & subdolis illusiōibus
hallucinatū: qui totus deo plenus spirituq; sancto repletus, eo dire-
ctore in suis operibus agebatur. Quod autē de eius œconomo hic
attulit Lutherus: ipse Gregorius in quarto libro suorū dialogorū,

I cap.

Gregori⁹.
Palsasius.

LIBER SECVNDVS

cap. quinquagesimo quinto, nō de suo narrat œconomus: sed de quodam fratre sui monasterij (cui, Iusto nomē erat) medicæ artis perito, inter cuius medicamina (nō chartas) inuentos scribit tres aures: cū illo monacho post mortē, ob clandestinā illā pecuniæ detentionē, in sterquilinio sepultos. ¶ Cæterū ut ad hæc quæ de apparitionibus mortuorum: hic effutit aduersarius, breuis adhibeat & succincta responsio: ingenue fatēdū est, non debere quēpiā temere & leuiter credere quibusq; apparitiōibus mortuorum: q̄ fieri possint: quoniam nīā secūdū Sapiētis sentētiā, Qui cito credit: leuis est corde. Facile siquidē satanas se trāffigurat in angelū lucis, & nactus hominem, huiusmodi apparitionibus credulū: miris eum modis & astu uastro solet eludere. Idcirco salutari admonitioni beati Ioannis penit⁹ ad hæredū est: dicētis in prima sua epistola canonica, Fratres, nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex deo sunt. Et in sacris sanctoꝝ historijs nōnulli admodū cōmendātur ut prudētes & circūspecti: quod, reuelatiōibus sibi factis de curanda sanctoꝝ corporū sine honore terra cōditorū eleuatione, honoratioreq; in aliū locū trāslatione: nō cōtinuo adhibuerunt integram fidem, sed subueriti fraudē aliquā antiqui serpētis, deū supplices exorarunt: ut si ex eo esset talis insueta apparitio, secūdo & tertio sibi eodē schema te & modo fieret. Quēadmodū in historia inuetiōis sacri corporis beati Stephani protomartyris: se factitasse scribit uenerabilis presbyter Lucianus. ¶ Verūtāme altera ex parte, nō debet quisq; obstinata fronte quascūq; mortuorum apparitiones in totū dānare: ut facit hoc loco Luther⁹. neq; ea duci opiniōe, q̄ uisōes oēs nocturnæ & spiritū reuelationes hominib⁹ factę: sine discrimine aut de lectu sint illusiones satanicæ, neq; ullæ tales fiāt authore deo, fieri ue possint. Nēpe in sacra euāgelij historia sæpi⁹ legit̄ angelus dñi apparuisse sc̄to Ioseph, uiro sacratissime uirginis Marię in somnis: & admonuisse eorū, quę circa pueri Iesu ac sacrosanctę matris eius curā & custodiā, illi erāt agēda, Et Magi post inuentū stella duce regem cæli & terræ, mysticisq; adoratum muneribus: acceperūt respōsum ab angelo in somnis ne redirent ad Herodē, sed per aliā uia reuerterētur in suā regionē. Præterea in actis apostolicis legitur dñs nō semel apparuisse beato Paulo nocte, eūq; cōfortasse: admonens ut constans esset in tribulatione pferenda, & p̄dicatiōe euange-

II.

Ecclī. 19
2. Corin. 11

1. Ioan. 4

III.
Lucianus
presbyter

Mat. 1 & 2.

Matt. 2
Actu. 18
Actu. 23
Actu. 27

euangelij. Cū igitur hæ factæ sint apparitiões cælitus, nō ad eorū q̄
 apparuerūt subleuatiōem & subsidiū, sed illorum quibus est facta
 apparitio: quis incredibile censeat, & fieri posse authore deo appa-
 ritiones mortuorū ope aliqua indigentū, ad eorū qui apparēt rele-
 uationē? Rursum, ut in actib⁹ apostolorū refert beatus Lucas, cū
 Paulus Troade ageret: uisio per noctem illi ostensa est. Vir Mace-
 do quidā erat stans & deprecans eum: & dicens. Transiēs in Ma-
 cedoniā: adiua nos. Vt autē uisum uidit: statim quæsiuimus (in-
 quit) pficisci in Macedoniā, certi facti: quod uocasset nos deus euā-
 gelizare eis. Ecce uiso illo nocturno cognouit ipse Paulus, feruen-
 tissimus diuini uerbi annūciator: se procul dubio uocari à deo atq̄
 admoneri, ut in Macedoniam trāsiret & illic p̄dicaret euāgelium
 regni. An & hæc apparitio fuit illusio dæmonica: per quā curasset
 satanas hortari Paulum ut Macedonibus annunciatet Christum,
 quod unū maxime auersabatur & horrebat? Nihilo secius ista ap-
 paritio facta est ad opem ferēdā ei qui apparuerat: & toti regionis
 illius populo, pro quo loquebatur. Cur ergo cōsimili ratione & de
 functi nō poterāt directore deo apparere uiuentibus: ad imploran-
 dū ipsorū adiutoriū? Desinat ergo Lutherus cauillādo obiectare,
 id ex scriptura nō haberi: q̄ mortui nō appareāt uiuis ad expetēda
 eorū suffragia. cū iā ostensum sit in scriptura haberi id ipsum: unde
 cōgrue & cōueniēter possis colligere huiusmodi mortuorū appari-
 tiones. ¶ Porro dicitur est fortasse nobis hic Lutherus, eos quos
 apparuisse modo dixim⁹ nō fuisse mortuos. se autē dūtaxat dānare
 apparitiões mortuorū & ex hac uita sublatoꝝ, q̄ dicūtur uulgo fie-
 ri uiuentibus. & ergo hæc omnia modo adducta: nihil cōtra eū mili-
 tare. Cui pro respōsione ad hunc cauillū, obijciem⁹ dehinc & mor-
 tuos: qui uiuis dicūtur uere & citra illusionē aliquā apparuisse. In
 primis in secūdi libri Machabæorū ultimo capite narrat Onias (dū
 uiueret) summus sacerdos & sanctitate spectabilis, post mortē suā,
 orantis speciem præ se ferens: apparuisse ludæ Machabæo, inituro
 pugnam cōtra sacrilegum Nicanorē, & in hac uisione, etiā sanct⁹
 propheta Hieremias astitisse socius Oniæ: tradidisseq̄ ludæ gladi-
 um autē, tanq̄ futuræ uictoriæ pignus. Attamē uterq̄ eorū: erat
 iam pridē uita defunctus. Sed quis adeo delirus erit & mente ca-
 ptus: ut cōtra scripturæ sacræ sententiā, hanc uisionem tam conso-

III.

2. Mach. 18

LIBER SECVNDVS

latoriã obganniat fuisse confictã astu dæmonico: cū eius enarrati-
 one milites Iudæ maiorē in modū fuerint ad pugnã cū summa a-
 lacritate animati, & illustri victoria (prostratis hostibus, cæsoq;
 Nicanore) à Iuda & suis obtenta: indicauerit nō uanã fuisse eam
 uisionē. Hoc igitur ex loco discat Lutherus & fateat, ex scriptura
 haberi: interdū mortuos etiã dirigente deo uiuis apparere. Sed ne
 scio reuera, utrū tandē eo demētia deuenire uolet Lutherus, oēs

Matth. 17 pmiscue dānans mortuoz; apparitiōes: ut & Moysen uisum cum
 Helia ppheta in trāsfiguratiōe dñica, dicat ludificatiōe satanæ illic

Leuiti. 24 apparuisse, q̄ lōgo ante tpe fuerit uita exēptus. Quod si dicere ten-
 taret: ilico ducēdus esset extra castra tanq̄ blasphemus, & lapidib⁹

V. obruēdus in omni populo. ¶ Adde q̄ in historia passiōis candidissi-
 mæ uirginis Agnetis (quã p̄clare cōscripsit beatus pater Ambrosi-
 us Mediolanēsis antistes) narrať Cōstãtia filia impatoris, ad se-
 pulchrū eiusdē uirginis & martyris in orōne prostrate ad impetrã-
 dā corpis sui sanitatē, & somno placido correptę: apparuisse ip̄a be-
 ata Agnes, & deuotã sibi Cōstãtia integre curasse. Sãctę etiã Lu-
 cia adhuc sup̄stiti, ad sepulchrū sacre uirginis & martyris Aga-
 the in orōne excubãti, pro sanitate suæ matri ualitudinariae obtinē-
 da: legiť apparuisse ipsa gliosa uirgo Agatha, regno iã cælesti poti-
 ta, & dulcissimo alloquio beatã Luciam cōplassē, illiusq; matrē red-
 didisse à profluuiio sanguinis om̄ino incolumē. Ad idē quoq; com-
 probandū, haud parū facit exēplū sanctor; martyrum Geruasii &
 Prothasii: quorū corpora inuenit beatus Ambrosius Mediolani,
 anno secūdo Theodosii imperatoris. Nam ambo, illi apparuerunt
 una cū beato Paulo apostolo: declaraueruntq; locū ubi sua corpo-
 ra erant recondita. Quæ cū ingēti deuotiōe Ambrosius terra effo-
 dit, qua iã diutius abstrusa delituerāt: & cū magna ueneratiōe ad
 basilicã sanctæ Faustæ transtulit, illucq; publice honorãda reposu-
 it. ¶ Ad hæc, sanctus itidē Gamaliel uenerãdo sacerdoti Luciano
 nocturna apparitiōe se spectandū exhibuit: suiq; corporis & socio-
 rum eodē humatorū loco (inter quos, præcipu⁹ erat beatus Stepha-
 nus: martyrum primitiæ) detectionē, decētioremq; collocationē ab
 episcopo Hierosolymitano fieri postulauit. cuius quidē rei faciun-
 dæ, Lucianū esse denūciatorē uoluit. ¶ Demū beatus Dionysius
 Areopagita haud dissimiliter Dagoberto regi in somnis apparēs:
 admonuisse

admonuisse eū fertur, q̄ suū corpus suorumq; sociorū exuuias ter-
 ræ uisceribus eruendas, honestioreq; loculo reponendas curaret.
 Quod & de plæriscq; alijs sanctis, prōptū fuerit ex ip̄oz̄ historijs cō-
 mōstrare: eos inquā, uiuētib⁹ ad suosq; corporū eleuationē faciendā
 citra fictionē & dolū apparuisse. Si igit̄ ip̄i æternę beatitudinis par-
 ticipes; hoibus apparuerūt hanc adhuc agētibus uitā, ad uenerati-
 orē sacroz̄ suorū corporū, religarū & cinerū repositionē: qd incre-
 dibile fuerit aut improbable, & animas defunctorū apparere uiuis
 interdū ad implorandā eoz̄ opē, suffragiū & adiutoriū, pro sua li-
 beratiōe ab igne expiatorio quo detinent: Sicut em̄ illi, qd sibi ho-
 norificū ē & cōdecēs, ea apparitiōe expostulasse noscunt: ita & hi,
 qd sibi utile est & accōmodū atq; in dei cedēs honorē, huiusmodi
 apparitiōe pmissa à deo exposcūt. Neq; ulla queat assignari ualida
 ratio: cur hoz̄ potius q̄ illoz̄ apparitionē fieri posse hoibus, abne-
 gemus. Non recte igit̄ Lutherus in uniuersum oēs hasce dānant
 mortuorū apparitiones: quod est huius capitis propositum.

¶ Non esse etiam improbanda, publica rei literarię
 gymnasia: neq; in disciplinarū professiōe magi-
 steria, contra Lutheri placitum. Cap. XXIX.

Lxpeditis omnibusquæ ad decē dictorum Lutheri I.
 in primo libri huius capite adductorū ex libro eius-
 dē de abrogāda missa priuata, responsionē, conuul-
 sionemq; pertinent: anteq̄ huius nauigationis uela
 cōplicemus, extremamq; libro huic imponam⁹ ma-
 num: congruum duximus & utile, unū adhuc eius dictum (quod
 supra annotatum non est: quoniā ecclesiastici gradus sortem & of-
 ficiū missæ, è directo non concernit) in eodem de abrogāda mis-
 sa libro contentum in præsentia confutare, q̄ non solum falsum sit
 & erroneum: uerumetiam Christianæ reipublicæ admodum per-
 niciosum, apostolicæq; sedi iniuriū, & antiquę consuetudinis appri-
 me laudabilis eneruatiuum. utpote illud ipsum: quo publica litera-
 rum studia & celebres damnat academias (ad quas undiquaq; cō-
 fluunt, capessendæ disciplinæ gratia, studiosi) tanquam malorum
 omnium sentinam, morumque corruptelam. Verum hoc ipsum
 etiam à suo didicit Viclefo: improboz̄ suorū dogmatū magistro
 & duce, qui inter quinq; & quadraginta articulos in sacrosancta

Viclefus

LIBER SECVNDVS

synodo Constantiensi condēnatos: hūc habent uice simū nonum.
 Vniuersitates, studia, collegia, graduatiōes & magisteria in eisdē,
 sunt uana gētilitate introducta: & tm̄ profunt ecclīæ, sicut diabo-
 lus. Quinimmo uterq; eorū, à patre mēdaciū & inimico ueritatis sa-
 tana, ad id astruendū uident̄ inducti: cui inuisa sunt bonarū literarū
 gymnasia & publica studia. qđ per ea cōfuten̄ hæreres perniciō-
 sã & impiã doctrinã quas per hæreticos suos ministros & satel-
 lites studet in agro dñi & ecclīa sancta disseminare. Vnde in pri-
 mo libro Regū ca. decimotertio: dicit historia sacra. Porro faber
 ferrarius nō inueniebatur in omni terra Israël. Cauerāt em̄ Philisti-
 ni: ne forte facerēt Hebræi gladiū aut lanceã. Quē locū exponēs
 glossa ordinaria, ait. Diabolus quoq; per paganos, per hæreticos,
 & per falsos Christianos, studet prohibere ne sint doctores in ec-
 clesia: qui spūalia arma faciant & nobis ad pugnandū tribuant. Pa-
 gani em̄ prohibuerūt: ne Christiani liberalib⁹ imbuerent̄ artibus
 Hæratici quoq; persuaserūt principibus: ut catholici ecclīe defen-
 sores in exiliū pellerent̄, ut desolatã plebē facilius seducerēt. Nūc
 quoq; antiquus hostis ab instantia eruditiōis p̄latos auertit: ut
 & ipsos & subditos facilius decipere possit. Hęc ibi. Et reuera tã
 Viclefus q̄ Lutherus, improbantes academias & publica litera-
 rū studia: more Philistæorū prohibēt, ne Hebræi id est catholici
 transeuntes per hęc peregrinatiōis nostræ uia, ad futurã quã inq̄-
 rūt ciuitatē: fabricēt sibi gladiū uerbi dei & lanceã sanã rectarū
 doctrinã, qua se defendere possint cōtra improbos eorū insultus.
 In quo quidē factō & Iulianū imitant̄ apostatã, impiū ac sacrilegū
 idolorū cultorē: ne glorient̄ se primos esse huiusce rei pestiferæ in-
 uentores. De quo, historia ecclesiastica libro decimo, capite trice-
 simo secūdo refert: qđ inter cæteras callidæ suæ persecutiōis (quã
 moliebatur in Christianos) technas: & hęc unã excogitauit atq; pro-
 posuit decipulã, quod studia authorū gētiliū Christianos adire, p̄-
 hibēs: ludos literarū illis solis qui deos deasq; uenerabatur, patere
 decreuit. Ecce q̄ egregiū habēt & insignē significat: sub cuius mili-
 tent uexillo, & cuius horrida castra sequant̄. Cæterū rōnibus nūc
 agendum est in Lutherū, & ostendendū multifariã, qđ cōmendan-
 dæ sunt mirū in modū diatribæ literariæ: in quibus omnia discipli-
 natū genera traduntur. ¶ Et primum quidem, quoniã in canticis
 amatorijs

II.
 1. Regū 13.

Quid signat
 Philistei: pro-
 hibentes He-
 breis armaco-
 ponere.

Iulianus
 Caesar.

amatoris: uox sponsi est ad amicos spiritus sancti. Capite nobis uulpes paruas: quæ demoluntur uineas. Quæ locum exponens glossa interlinearis: inquit. Vox Christi aduersus hæreses. Debellate & depredate schismaticos & hæreticos: qui callidi sunt, & se humiles fingunt. Et glossa ordinaria eodem loco. Vulpes in foueis abduuntur, & cum apparuerint: nunquam directis itineribus currunt. sic hæretici. Ex quibus uerbis planum est, per uulpes eo in loco intelligi uersutos hæreticos: quos capere debemus & comprehendere in astutia eorum, ne amplius demolantur uineam ecclesiæ. At quomodo capi poterunt uulpeculæ illæ astutæ: nisi habeantur retia & casses doctrinæ, potissimum sacre & catholice, quibus irretiantur & illaqueantur. Et huiusmodi doctrina quonam pacto comparabitur, nisi in gymnasiis publicis studiisque literariis acquiratur: ubi præceptores habentur, palam illam profitentes. Probanda sunt igitur ipsæ scholæ & academiæ gymnasticæ: in quibus aguntur quarumuis disciplinarum exercitia, quæ admodum conducant ad extirpanda praua dogmata. ¶ Præterea. Ad ecclesiasticæ corporis integritatem et consummationem: constituti sunt à Christo inter ceteros eius gradus & partes, etiam doctores, qui ueritatem palam edoceant & populum recte instituunt. quæ admodum testatur beatus Paulus: in prima ad Corinthios epistola, dicens. Et quosdam quidem posuit deus in ecclesia: primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde uirtutes. Et ad Ephesios scribens: idem affirmat his uerbis. Et ipse (Christus scilicet: de quo, præcedens sermo) dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas: alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Huiusmodi autem professionis & officij uiros fuisse etiam in primitiua ecclesia: ostendit illud dictum in actibus apostolorum. Erant autem in ecclesia quæ erat Antiochiæ, propheta & doctores: in quibus Barnabas, & Simon qui uocabatur Niger. Hanc autem docendi auctoritatem & præclaram ueneris denominationem, non debet sibi quisque pro suo arbitratu uerè dicare: sed ab alio habente potestatem accipere eam, ubi idoneus illi officio & dignitati fuerit compertus. Necessaria sunt igitur gymnasia literaria: in quibus post transactum alicuius doctrinalis professionis studium, facto periculo de sufficiente literatura: promoueantur studiosi bonarum disciplinarum ad apicem gradus doctoralis,

Canti. 1.

III.

1. Corin. 12

Eph. 4

Actu 13.

LIBER SECVNDVS

V. doctoralis, & magisterij insignia pariter & nomē accipiāt. ¶ Rursum, Perspectum id habetur & exploratū: in quauis arte subministrante corpori necessaria, ut sartoria, sutoria, & tonsoria; non quēlibet pro suo arbitrio sibi uendicare posse nomen artificis in eo opificio, neq; eam artem pro nutu in publica officina posse exercere, sed primū oportet studiosum alicuius artis: eam sub magistro illius perito didicisse sedulo. Et ubi eam callet is discipul^o exacte: tum ostenso aliquo opere artis illius quod molitus est, corā peritis & designatis ad examē ipsius: promoueri eū dē cōuenit ad magisteriū artis huiusmodi, donatūq; facultate ad exercēdam illam in posterum in propatulo. Quod cum obseruetur accurate in quauis arte serui: ut ædificatoria, statuaria, & cerdonica, nūquid liberales artes usque adeo sordebūt & prostituentur: ut unusquisq; nomē magisterij in eis sibi assumere possit pro suo nutu, sine p̄cedēte legitimo studio & examine diligētis: sit ne ea nomēclatura & professionis honore dignus? Nequaquā certe ita factū opus est: sed in cuiuscūq; disciplinæ facultate, discipulum prius agere oportet eum, qui ad magisterij culmē uult demū euehi. Deinde ab ijs qui auctoritatē sortiti sunt cōferendū gradū magisterij: promoueri ad illius dignitatem & publicā professionē. Qui autē hæc fiēt, sine gymnasijs & scholis publicis: in quibus agatur & bonarū artium studiū, & eo cōsummato suscipiatur laurea coronāq; magisterij: Est igitur admodum rationalis institutio academiārum (quas uniuersitates uocāt) & magno opere cōmēdāda: ob uberrimū fructū inde enascentē. ¶ In sup, uoce prophetica dñs sciētiae defectū in populo reprehēdit, & graui punitione multādum cōminatur: cū ait per Esaiam. Propterea ductus est populus meus in captiuitatē: quia nō habuit scientiam. Non habuit inquā: id est noluit habere, ut exponit ibidem glossa. Et per Osee prophetā, Cōticuit populus meus: eo quod nō habuerit scientiam, quia tu sciētiam repulisti: repellā te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et in prouerbij dicit Sapiens. Vbi nō est scientia animæ: non est bonum. Ex opposito igitur, ipsius scientiæ cōparatio p̄ indefessum studium: laudabilis est & utilis. Quod etiam in libro Sapientiae testatur Salomon dicēs. Multitudo sapientū: sanitas est orbis terrarum. Beatus etiam Hieronymus: ad Rusticum monachū scribēs, ait inter cætera. Ama scientiam scripturarum: & uitia carnis

VI.

Esaiæ. 5

Osee. 4

Prouer. 19

Sapi. 6

Hieronymus

nis non amabis. Rursum ad eundem. Multo tempore discere quæ postmodum doceas. Idem quoque ad Paulinum. Sancta rusticitas, solum sibi prodest, & quantum ædificat ex uitæ merito ecclesiæ Christi: tantum nocet, si contradicentibus non resistat. Vbi manifeste sanctorum scientia, præfertur simplicium sanctitati. Omitto consulto innumera alia scripturæ & sanctorum patrum testimonia: in hac unanimes conuenientia sententiam, quod præclarum bonum sit scientia: & summo opere expetendum. At quomodo uedicabitur illa & asciscetur à studio, flagrantemque bonarum literarum desiderio: nisi ope & præsidio præceptorum, qui illam cupidis doctrinæ tradant: Vbi autem illorum præceptorum habebitur copia. simul cum facultate progrediendi in studio artis alicuius doctrinalis usque ad magistrum & gradum doctoralem, qui conferat auctoritatem profitendi artem illam publice: nisi in academis & studiis literariis: Est igitur illorum approbata constitutio: ut necessaria pariter & utilis reipublicæ Christianæ. ¶ Demum non reces aut nouitia putari debet publicarum scholarum institutio, in quibus literatorum sit uitorum conuentus & corona, sed uetusta supra modum: & ex antiquitate magnam sibi uendicans auctoritatem, ut quæ apud omnes fere gentes, nationes & populos locum habuerit. Enim uero in libro Iosue sacra narrat historia: quod Caleph conscendens de Hebron, quam acceperat in partem suam sortis: uenit ad habitatores Dabir, quæ prius uocabatur Cariathsepher, id est ciuitas literarum. Idemque rursum commemoratur in principio libri Iudicum: his uerbis. Atque inde profectus Iudas abiit ad habitatores Dabir: cuius nomen uetus erat Cariathsepher, id est ciuitas literarum. Dicta autem est urbs illa quondam, ciuitas literarum: quoniam in ea olim apud Chananæos floruit doctrinalium (quas liberales uocant) artium studium publicum, & ad eam fiebat ad literas capeffendas undique discendi studiosorum concursus. Quæadmodum & apud Memphin Aegypti, erant sacerdotes, artium omnium professores: ad quos audientes, insignes doctrina uiri ex Græcia profecti fuisse leguntur. Sic & apud Babylonios Chaldæi: omnium disciplinarum præsertim Astronomiæ habebant peritissimi. Apud Persas autem Magi, sapientiæ studio intenti: aliorum erant publici præceptores. Indi uero: suos habuerunt Gymnosophistas. Græci itidem: Philosophos, aliorum in Atheniensi academia magistratos obtinuerunt. Galli quoque: suos habuerunt Druydæ ad quos

VII.

Iosue. 15

Iudicū. 1

Mēphitici sacerdotes

Chaldæi Magi.

Gymnosophistæ

Philosophi

Druydæ.

K (ut

LIBER SECVNDVS

(ut Cæsar in cōmentarijs de bello Gallico: libro sexto cōmēorat) cōfluere solita erat iuuentus: perdiscēdi cupida. Demū apud Christiānos in diatribis literarijs habentur magistri & doctores: qui alijs in quouis genere disciplinæ tradāt præcepta ac documēta artis expertitæ. Quodq; his maius est: ab ipsa sede apostolica, multis priuilegijs dotata sunt huiusmodi gymnasia, & à regibus atq; principib; in quorum ditione sunt instituta: non paucis libertatibus & immunitatibus donata.

¶ Gymnasia; per alias adhuc rationes approbati: & ratio nū Lutheri illa improbantū dissolutio. Cap. XXX.

I.

Ed & hoc in loco nō erit incōgruū, nōnullas insup
 afferre rationes: ad academiātū cōmendationē am
 pliorem facientes. nec nō ea uerborū iacula retūde
 re: quæ Lutherus cōtra illas arcu hostili intorquet
 & euibrat. ¶ Certe si quis animo secū expēdat quā
 ta utilitas enascatur ex publicis gymnasijs literarijs, & quātus tam
 morum q̄ doctrinæ fructus: facile sibi persuadebit, plurimum cō
 mendādā esse illorū institutionē & frequentationē. Quis enim
 certo numero cōsequi queat aut uerbo complecti: quot ex illis uir
 ri castigatissimis formati moribus, uirtuteq; præstantissimi prodie
 re: qui postea totius reipublicæ cum ciuilibus tum ecclesiasticæ gu
 bernacula feliciter gesserunt. Quot item uiri doctrina excellētissi
 mi, & in omni genere disciplinæ exercitatissimi: ex scholis illis pces
 sere: qui uelut clara cæli luminaria: totum deinde mundū, suarum
 literarum eximio splendore illustrarunt. Et ut alios pene innume
 ros taceamus: nōne beatus Augustinus clarissimū ecclesiæ iubar,
 se à Tagastensi municipio in Africa (unde ortus erat) admodū te
 nuī: ad Madaurensem urbem satis uicinā, capeffendarū literarū
 gratia, ac mox Carthaginē, distantiorē quidem sed celebriorem
 urbem, missum esse à parētibus suis magna cū eorū impensa ac o
 mniū admiratione: attestatur circa principiū secundi libri suarū cō
 fessionum? Hæc autem ad celebres illas academias Augustini pro
 fectio, bonarūq; literarū in adolescentia perceptio: subministravit
 haud dubie nō parūā opem & adminiculū exuberātissimæ illi do
 ctinæ sacre, quā postea affluenter more torrentis uberrimi effu
 dit. At uero Lutherus uitio dandos censeret ipsius Augustini pa
 rentes

Augustinus

rentes (quos tamē, omnes ob tantā in filiū curā: summis extollebāt laudibus) quod ipsum curarint in gymnasiis literarijs, ingenuis disciplinis & moribus imbuendū. ¶ Adde, q̄ ad ea comparanda que corpori sunt usui: publici sunt mercatus & nundinæ, ad quas undique cōfluūt stas certisq; t̄pibus quotānis mercatores: ut quæ sibi cōducere putāt, comparēt. neq; durum illis est: relicta domo, ad ea proficisci loca, magno etiam interuallo à suis tectis distantia. Nam ut ait Horatius.

Impiger extremos currit mercator ad Indos:

Per mare, pauperiē fugiens: per saxa, per ignes.

Ad illa igitur cōsequenda quæ animū excolant atq; perficiāt, uirtutem in quā & scientiam: quis iure damnabit cōstitui insignes academias, ad quas uelut bonarū artium cōmūe & celebre emporiū, cōcurrāt adolescētes discēdi cupidi? Nō em̄ in patrijs tectis natali ue solo: cōmode tā preciosas opes cōparare queant. tum ob præceptorum penuriam: à quibus recte possent altiorib⁹ disciplinis illic institui. tum etiam, quoniā ablegatio filiorum à domo paterna ad exteras regiones, studiorū gratia: apprime cōducit illoꝝ profectui, ne domesticis corrumpantur delitijs: aut indulgētiore educatione profus enententur. Sic enim Cicero Romanæ patēs eloquentiæ, filiū suū Athenas misit, celeberrimā eo tempore Græciæ academiā: ut bonis artibus imbueretur. Ad quē in tertio libro suo-
rū officioꝝ: ita scribit. Suscepisti onus præterea graue: & Athenarū, & Cratippi. ad quos cū tanq̄ ad mercaturam bonarū artium sis profectus: inanem redire turpissimum est, dedecorantem & urbis authoritatē & magistrī. Quare quantum conniti animo potes, quātū labore contendere (si discendi labor est: potius q̄ uoluptas) tantū fac ut efficias, ne ue cōmittas, ut cū omnia suppeditata sint à nobis: tute tibi defuisse uideare. Hæc Cicero. In quib⁹ uerbis filiū suū dicit missum Athenas: tanq̄ ad mercaturam & emptionē bonarū artium in nundinis illis literarijs, ubi tū maxime artes omnes flourerunt. Cæterū Lutherus admittit quidem mercatorū seculariū ad publicas nundinas concursum: quo conquirāt sibi ea que in corporis cedūt emolumentum, studiosorum uero confluxum ad gymnasia publica, quo consequantur ea quæ ad animæ spectant cultum & decorem: prohibet. Vult itaq; corpus sedulo curari: animū

Cicero ad filiū suū.

LIBER SECVNDVS

III. uero negligi, incultumq; relinqui. ¶ Ex prædictis aut̄ haud difficile fuerit ñs respondere: quæ cõtra scholas publicas obiecit in hoc libri sui loco Lutherus. qui postq̄ eas ineptissime cõtulit idolo Moloch: & quanti ab omnibus fiant, cū subsannatione cõtumeliosa p̄ more suo descripsit (quæ om̄ia, quoniã responsione sunt indigna: hic consulto prætermittunt) tandē in hæc erumpit uerba. Et non uident parentes, nec qui uident curāt: adolescētes hic pessimis moribus perdi, nullo prohibente. Iam scortatio, comessatio, & alia manifesta flagitia: mitius perdūt. At q̄ imbuunt philosophicis, gentilibus, humanis, impijs & sacrilegis opiniõibus: hic est ille ignis Moloch, nullis lachrymis satis deplorabilis. cū per eū ñ maxime deuorent & pereant: qui sunt studiosissimi & pudicissimi in academijs iuuenes. Et paulo post. Academijs ab initio mūd̄i satanas nihil ex cogitauit præsentius: ad uastādā fidē & euangeliū toto orbe. Hæc

III. Lutherus. ¶ Ad quæ paucis respõdebimus, primū id afferētes: corruptelā mor̄: plerūq; non cõtahi in academijs, sed in eas afferri ex praua educatiõẽ præcedente. Quẽadmodū Quintilianus, auctor clarissimus, in primi libri sui de institutiõẽ oratoria, cap. tertio disserēs, utrū pueri utili⁹ domi an in scholis erudiant: deplorās corruptissimos puerorū mores, quos ex nimia indulgētia parentū malõq; exẽplo domi à teneris annis imbibūt, ait. Utinā liberorū nostrorū mores: nō ipsi perderemus. Infantiã statim delitijs soluimus. Mollis illa educatio quã indulgētia uocam⁹: neruos om̄es & mēt̄is & corporis soluit. Deinde enarratis aliq̄t dissolutionibus morū, quæ à parentibus obijciunt filiorū adhuc tenellorū oculis: subiungit. Fit ex his consuetudo: deinde natura. Discunt hæc miseri: anteq̄ sciant uitia esse. Inde soluti ac fluentes, non accipiūt ex scholis mala ista: sed in scholas afferūt. Hæc ille. Nonnulli uero adolescētes recte à parētibus educati, postq̄ in academiã se contulerūt: adhærent prauorū contubernio atq; societati, & ex huiusmodi sodalitiõ perditissimos contrahunt mores, quoniã secundū Sapiētis sententiã. Qui tetigerit picē: inquinabit̄ ab ea. & qui cõmunicauerit superbo: induet̄ superbiã. Et paulo post idē ait. Qui se iunxerit fornicarijs: erit nequã. Alios inuenias qui ob genuinū adolescentiæ feruorē, quem recte rationis frenis non reprimunt ut debent, in carnis uitia prolabantur: cum in academijs, studiorum gratia uersantur.

santur, quoniam suas sequuntur improbas cupiditates non acquiescentes huic salubri Sapientis monito. Post concupiscentias tuas non eas: & à uoluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius: faciet te in gaudium inimicis tuis. Quacumque tamen ex causa reddantur adolentes in scholis publicis corrupti moribus & discipuli: nunquid hæc perditio & deprauatio eorum, academias est ascribenda: quæ & ferulam adhibent disciplinæque seueritatē ipsi (qui sub pædagogis militant) scholasticis: & præcepta morum rectaque uitæ instituta ex philosophiæ moralis, iuris pontificij atque ciuilibus, nec non ex sacrarum literarum fontibus hausta: quotidie inculcant auribus discipulorum suorum. Quinimmo summo opere curant, ut non minus probis moribus instituti euadant suæ disciplinæ alumni: quam bonarum artium periti. Hominum igitur peccata sunt libidines & ebrietates, quæ in scholis ipsis committuntur: non ipsorum gymnasiorum. Ex quibus etiam non pauci prodire solent probatissimis compositi moribus: quos illic sibi compararunt secundum regulas legesque uiuendi inibi acceptas. Hos itaque potius oculis nostris obijcere debemus, ad faciendam fidem quæ in academijs ipsis recta est morum institutio: quam ex leges corruptisque moribus imbutos, qui præuaricatores sunt rectorum constitutionum in gymnasijs positarum ad uitam cuiusque probe instituendam.

Eccli. 18

¶ Porro quod secundo loco in supradictis uerbis obiecit Lutherus: damnandas scilicet esse academias quoniam in eis imbuuntur adolentes philosophicis, gentilibus, humanis, impijs & sacrilegis opinionibus: omnino à ueritate est alienum. Siquidem nihil in illis traditur disciplinis que publica professione leguntur: quod sit contra fidem aut bonos mores. Et si qua talia aduersantia fidei aut probis moribus occurrerint inserta libris authorum qui suscipiuntur legendi: admonentur auditores à lectoribus non esse ea in parte authoribus illis adhaerendum. Quid ergo illic periculi est aut discriminis ne quis in errorem incidat: cum præmoniti sunt omnes: ut à fouea occurrente in uia sibi caueant. Sed quid tantopere philosophiam exhorret Lutherus: in crimine id uocans, quod philosophicis disciplinis imbuant qui in academijs nauant operam studio literarum: cum præfulgide illæ lampades ecclesiæ, Chrysostrum, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Ambrosium & ceteri patres antiqui: nequaquam fuerint eam

V.

LIBER SECVNDVS

auerfati, sed miro amplexati ardore, q̄ persuasum habuerint, ean-
dem ad diuina mysteria cognoscenda aptam uiam sternere: gra-
dumq̄ præparare. secundum illam beati Pauli sententiam. Inuisi-
bilia dei, à creatura mundi: per ea quæ facta sunt, intellecta cõspi-
ciuntur. sempiterna quoq̄ uirtus eius: & diuinitas. Cui consonat
& Salomon in libro Sapientia: reprehendens sacrilegos idolorum
cultores, q̄ operibus attendentes, nõ agnouerūt quis esset artifex.
Sapient. 13 A magnitudine enim (inquit) speciei & creaturæ: cognoscibiliter
Iob. 12 poterit creator horum uideri. Insinuat itidem beatus Iob eandem
sententiam: dicens. Nimirum interroga iumenta, & docebunt te:
& uolatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & responde-
bit tibi: & narrabunt pisces maris. Quis ignorat q̄ omnia hæc, ma-
nus domini fecerit? Hæc ille. Atqui philosophia potissimū natu-
ralis cum suis appendicibus, rerū sensibilibus proprietates, natu-
ræ q̄ conditiones nobis adaperit: quibus tanq̄ aptis quibusdam gradi-
bus assurgamus ad dei omniū conditoris agnitionē. Quis igit con-
temnendam recte duxerit philosophiā: quæ nos tanto munere lo-
cupletat? Ad hæc, beatus pater Augustinus in secundo libro de
Augustinus. doctrina Christiana latius edisserit: q̄ ignoratio naturæ qualitatif-
q̄ rerū, ut animalium, herbarum aut lapidum: imperitia itidem pro-
prietatis numerorum, in sacris literis sparsim positorum, deniq̄ &
ignorantiā musices: multū præstet interdū impedimēti, ad rectā
diuinæ scripture apertamq̄ intelligentiam. Hæc aut̄ omnia, nõne
ab ipsa philosophiā & certis eius partibus sunt precario accipiēda?
Sed omniū bonarū disciplinarū osor & hostis est Lutherus: pro-
bato oēs authores & in primis Aristotelē unicū philosophiæ pa-
rentē, insolenter aspernans. ¶ Q̄ aut̄ illa quæ in academjs legunt̄,
plærunq̄ gentiliū authorū sunt dicta: non debet quenq̄ deterre-
re ab eorū lectione aut studio, modo ueritati sint cõsentanea. Quā
secundū beati Ambrosii sententiā, Verum à quocūq̄ dicat̄: à spū
sancto est. Et Augustinus admonet, si qua apud gentiles inueni-
antur authores, aut fulciendæ ueritati aut formandis moribus ido-
nea: nos ea abhorrere nõ debere, sed tanq̄ ab iniustis accepta pos-
sessoribus, in nostrū usum accõmodare, haud aliter q̄ populus Isra-
eliticus iubente dño accepit cõmodato ab Aegyptijs uasa aurea et
argentea, uestemq̄ plurimā: & ita spoliavit Aegyptios. Deniq̄ te-
nenda

Ambrosius
Augustinus.
in secundo li.
de doctrina
Christiana.
Exodi. 11. et 12

nenda nobis est semper & illa Senecæ sententia. Non à quo dica-
 tur: sed quid dicatur, attende. ¶ Verū opinionibus tantū (ait Lu-
 therus) imbuunt: qui in academijs incumbunt literarū studio. Cut
 occurrendum est, non opinionibus, quæ ob incertitudinem propo-
 sitæ sententiæ, reddunt animū fluctuantem: sed scientijs, firmitatē
 atq; certitudinem assertorū annexam habentibus: institui bonarū
 artū studiosos. modo disciplinæ ipsæ in sua puritate atq; nativo ni-
 tore tradantur: exquiraturq; recta primorum authorum intelligē-
 tia. Nunquid (obsecro) in sacris literis dicet Lutherus opiniones
 tantum contineri: & non solidam rerum ueritatē? In iure uero ca-
 nonico & civili: demitor Lutherū, nihil nisi opiniones inuenire. Si
 militer & in medicæ artis aphorismis atq; canonibus: nec nō in ar-
 tiū liberaliū axiomatibus & theorematibus: nescio quomodo solas
 opiniones deprehendet. cū disciplinæ mathematicæ omnī cōfes-
 sione sint certissimæ, nullasq; admittāt opiniōes. Et hæc ipsa, quæ
 modo in ordinē digessimus, sunt disciplinarū genera: quæ fere in
 gymnasijs publica solent tradi professione. Aut enim theologiæ,
 aut iuris, aut medicinæ, aut philosophiæ, in eis & audiuntur lectio-
 nes: & magisteria expetunt. Cæterum q̄ humana dogmata dicat
 Lutherus in gymnasijs tradi: ferendum quidem est, q̄ plærq; in
 eis disciplinæ circa humanarū rerum cognitionem obuersionur:
 licet non desint & diuinorum mysteriorū contemplationes & san-
 cta documenta: quæ potissimum in theologicæ professionis facul-
 tate proponuntur ediscenda. ¶ Porto id nequaq; ei tribuendum:
 q̄ in Christianorum gymnasijs, in cathedra doctorum & frequēti
 auditorio, edoceantur impia & sacrilega dogmata, quemadmodū
 hic affert. In omni enim disciplinarū genere, quarum publica le-
 ctio in academijs exercetur: quæcunq; impia sunt & sacrilega, ex-
 plodunt, exhibant & eliminantur. puritasq; & synceritas sanæ do-
 ctrinæ, in illis exacte seruatur: secundū ipsam scholarū institutio-
 nem, leges & scita. Quod si fortasse secus ab aliquibus fiat particu-
 latim: id per exorbitationē à recta illarū fit regula, et per declinati-
 onem à legitima constitutiōe. Quæ quidem oberratio (si qua talis
 obtigat) castiganda est et emēdāda, reflectēdaq; in rectitudinē nō
 aut ipsa gymnasia idcirco dānanda, aut dāda probro. Minimē ue-
 ro omiū id ferendum: quod in suorum uerborum paulo ante cita-
 torum,

Sen eca.
VI.

VII.

LIBER SECVNDVS

torum calce profert Lutherus, satanam scilicet excogitasse academi-
as ad uastandam fidem & euangelium: & nihil illis præsentius
ipsum adinuenisse à mundi principio, ad inducendam religioni
Christianæ extremam perniciem. Qui enim inimicus est uerita-
tis, & errorum nebulas uult toti offundere atque inducere mun-
do: quomodo academiis excogitauit, per quas discutiantur illæ
tenebræ mendaciorum, & ueritatis claritas elucescat? Cum etiam
satanas, uirtutis sit hostis capitalis: quomodo curauit gymnasia cõ-
stitui, in quibus ad probe honesteque uiuendum instituantur ho-
mines, castigatisque moribus formentur? Sed in hisce Lutheri
uerbis refellendis (quæ, ut uerum fatear, uix digna sunt improba-
tione) prolixior æquo fortasse protractus est sermo. Quem ut tan-
dem cum præsentis libro claudamus: id unum autumamus nos sa-
tis persuasum omnibus reliquisse, nequaquam damnanda
esse hæc publica literarum studia: sed plurimum com-
mendanda, quod ex ijs magna procedat utilitas
in ædificationem ecclesiæ, in animatum salu-
tem, & dei (qui scientiarum dominus est)
honorem. Cui sit laus & gloria, nec-
non gratiarum actio: in secu-
la seculorum Amen.

1. Regū. z

SECVNDI LIBRI, ECCLESIAE
LV THERANAE CONFV-
TATORII: FINIS.